

Ikaapat na Markahan MODYUL 13: MANGARAP KA!

ANO ANG INAASAHANG MAIPAMAMALAS MO?

Sa mga naunang modyul, nagkaroon ka ng higit na malalim na pag-unawa sa mga konsepto tungkol sa pagkatao ng tao. Inaasahang ito ay makatutulong sa paggawa mo ng mga pasya patungo sa katotohanan o kabutihan; sapagkat, sa paggawa ng moral na pagpapasya kailangan mo ang malalim na pang-unawa tungkol sa isip at kilos-loob, konsensya, kalayaan, at dignidad ng tao.

Sa modyul na ito ay inaasahang gagamitin mo ang lahat ng mga pag-unawang ito upang masimulan mo na ang una sa pinakamahahalagang hakbang sa pagkakamit ng iyong mga pangarap – ang pagtatakda ng iyong mithiin.

Sa huli, inaasahang masasagot mo ang mahalagang tanong: Bakit mahalaga ang pagtatakda ng malinaw at makatotohanang mithiin?

Sa modyul na ito, inaasahang malilinig sa iyo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan, at pag-unawa:

- a. Nahihinuha na ang mga pangarap ay batayan ng pagpupunyagi tungo sa makabuluhan at maligayang buhay
- b. Nakapagtatakda ng malinaw at makatotohanang mithiin upang magkaroon ng tamang direksyon sa buhay at matupad ang mga pangarap
- c. Nahihinuha na ang pagtatala ng malinaw at makatotohanang mithiin ay nagsisilbing gabay sa tamang pagpapasya upang magkaroon ng tamang direksyon sa buhay at matupad ang mga pangarap
- d. Nakapaglalatap ng pansariling plano sa pagbibigay katuparan sa sariling mga pangarap at natataya ang ginawang paglalatap nito

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- Binanggit ang mga pangarap na nais matupad
- Malinaw ang mga paraan ng pagtupad ng mga pangarap
- Natukoy ang mga taong maaaring makatulong o maging daan sa pagtupad ng mga pangarap

PAUNANG PAGTATAYA

Panuto: Isulat sa sagutang papel ang titik ng tamang sagot sa mga sumusunod na tanong:

_____ 1. “Mas malala pa sa pagiging isang bulag ang may paningin ngunit walang tinatanaw na kinabukasan?” Ano ang higit na malapit na pakahulugan ng pahayag ni Helen Keller;

- a. Mahirap maging isang bulag
- b. Ang kawalan ng pangarap ay mas masahol sa kawalan ng paningin
- c. Hindi mabuti ang walang pangarap
- d. Hindi garantiya ang pagkakaroon ng paningin sa pagtatagumpay sa buhay

_____ 2. Ano ang kaibahan ng panaginip sa pangarap?

- a. Ang panaginip ay natatapos din kung ikaw ay magising
- b. Ang panaginip ay nangyayari lang sa isip habang natutulog
- c. a at b
- d. wala sa nabanggit

_____ 3. Ano ang kaibahan ng pagpapantasya sa pangarap?

- a. Ang pagpapantasya ay likha ng malikhaing isip
- b. Ang pagpapantasya ay panaginip ng gising
- c. Ang pagpapantasya ay ginagawa ayon sa kagustuhan ng nagpapantasya
- d. a at b

_____ 4. Ano ang kahulugan ng bokasyon?

- a. Ang bokasyon ay higit sa trabaho o propesyon o negosyo
- b. Ang bokasyon ay kalagayan o gawain na naayon sa plano ng Diyos sa atin
- c. a at b
- d. Ito ay tumutukoy sa mga gawaing hindi nangangailangan ng kapalit na sweldo o pasahod

_____ 5. Ito ay pinaka tunguhin o pinakapakay na iyong nais na marating o puntahan sa hinaharap

- a. Pangarap
- b. Mithiin
- c. Panaginip
- d. Pantasya

_____ 6. Sa pagtatakda ng mithiin, ang ibig sabihin ng SMARTA ay:

- a. S-smart, M-manageable, A-attainable, R- relevant, T- time-bound, A – action-oriented
- b. S-smart, M-measurable, A-attainable, R- refreshing, T- time-bound, A – action-oriented
- c. S-smart, M-measurable, A-attainable, R- relevant, T- time-bound, A – action-oriented
- d. S-smart, M-measurable, A-attainable, R- relevant, T- time-bound, A – affordable

- _____ 7. Anu-ano ang dalawang hangganan ng pagtatakda ng mithiin?
- Pangmatagalan at Panghabambuhay
 - Pangmatagalan at Pangmadalian
 - Pangmadalian at Panghabambuhay
 - Pangngayon at Pangkinabukasan
- _____ 8. Alin ang halimbawa ng pangmatagalang mithiin?
- Makapasa sa Licensure Exams for Teachers
 - Maging guro sa aming pamayanan
 - Makatapos ng pag-aaral
 - Maging iskolar ng bayan
- _____ 9. Bakit mahalaga ang kakailanganing mithiin o *enabling goals*?
- Nakatutulong ang mga ito upang makamit ang itinakdang pangmatagalang mithiin
 - Nakatutulong ito sa pagpapanatili ng tuon sa itinakdang mithiin
 - Napapabilis nitong makamit ang itinakdang mithiin
 - Wala sa mga nabanggit
- _____ 10. Alin sa mga sumusunod ang hakbang sa pagtatakda ng mithiin?
- Isulat ang iyong itinakdang mithiin at ilagay ito sa ilalim ng unan
 - Sabihin ang itinakdang mithiin sa mga kaibigan
 - Ipagpasa Diyos ang mga itinakdang mithiin
 - Isulat ang takdang-panahon sa pagtupad ng mithiin

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

Gawain 1

May pagkakaiba-iba ba ang panaginip, pantasya, at pangarap? Pag-aralan mo ang mga larawan sa ibaba.

Panuto: Tukuyin kung alin sa bawat hanay ang panaginip, pantasya at pangarap. Isulat ang sagot sa kwaderno.

a.

b.

Gawain 2: Lahat daw ng tao ay nanaginip. Lahat din ay may kakayahang magpantasya. Pero hindi lahat ng tao ay nangangarap. Ang iba kasi ay parang sumuko na sa buhay o nawalan na ng pag-asa. Ano nga ba ang pangarap?

Basahin at unawain ang liriko ng awit ng After Image Band. Maari mo itong pakinggan gamit ang CD o MP3, o sa internet.

Mangarap Ka!
After Image Band

- I. Simulan mo sa pangarap ang iyong minimithi
At ito'y iyong damhin
At itanim mo sa iyong puso at ito ay lalaki
Ikaw rin ang aani

Hayaan mong lumipad ang isip
Sa lawak ng langit
Ito'y umaawit
At ito'y nagsasabing

Koro: Mangarap ka
Mangarap ka
Dinggin ang tawag ng iyong loob
Umahon ka
Umahon ka
Mula sa putik ng iyong mundo

- II. Simulan mo sa pangarap ang iyong minimithi
At ito'y iyong dalhin

Bawat panaginip na taglay ng iyong isip
Palayain mo at ilipad tungong langit
Ang iyong tinig ay aawit

Nasiyahan ka ba sa himig ng awit?
Ngayon naman sagutin mo ang mga sumusunod na tanong:

1. Ayon sa awit, bakit mo kailangang mangarap?
Ipaliwanag
2. Ano ang ibig sabihin ng unang saknong? Ipaliwanag
3. Iugnay ang mensahe ng koro sa mga kabataang mababa ang tingin sa sarili o walang tiwala sa sarili. Ano ang hamon nito?
4. Ano ang ibig sabihin ng pahayag na: "Dinggin ang tawag ng iyong loob"? May kaugnayan ba ito sa pagsasabuhay ng moral na pagpapahalaga sa pagtupad ng iyong pangarap?
Pangatwiran.
5. Iugnay ang mensahe ng huling saknong sa tunguhin ng isip. Batay dito, ano ang konklusyong mabubuo mo tungkol sa pangarap?

PAGLINANG NG KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

Basahin ang mga sumusunod na anekdota.

A. Anim na taong gulang si Maria Gennett Roselle Rodriguez Ambubuyog ng atakihin ito ng matinding hika. Sa kasamaang palad, lingid sa kaalaman ng mga doktor at magulang nito, mayroon pala siyang Steven Johnson's Syndrome (SJS). Dahil sa kondisyong ito, hindi tinanggap ng kanyang katawan ang gamot na magliligtas sa kanyang buhay, sa halip ay naging sanhi ito ng kanyang pagkabalag.

At siya'y nagsabi sa akin, Ang aking biyaya ay sapat na sa iyo: sapagka't ang aking kapangyarihan ay nagiging sakdal sa kahinaan. Kaya't bagkus akong magmamapuri na may malaking galak sa aking kahinaan upang manahan nawa sa akin ang kapangyarihan ni Cristo.

2 Corinto 12:9

Ayon sa kanya, maging sa murang edad na iyon, hindi niya kailanman naisip na sisihin ang Diyos sa kanyang pagkabalag o mahabag sa kanyang sarili. Para sa kanya, lahat ng mga nagyayari ay may dahilan at plano ang Diyos. Ang kanyang pilosopiya tungkol sa mga balakid na dumarating sa kanyang buhay ay ang sinasabi sa 2 Corinto 12:9; "At siya'y nagsabi sa akin, Ang Aking biyaya ay sapat na sa iyo: sapagka't ang Aking kapangyarihan ay nagiging sakdal sa kahinaan. Kaya't bagkus Akong magmamapuri na may malaking galak sa Aking kahinaan upang manahan nawa sa Akin ang kapangyarihan ni Cristo."

Sa kabila ng kanyang pagkabalag, ipinagpatuloy ni Roselle ang kanyang pag-aaral. Pangarap niyang makapagtapos nang may karangalan. Tinanggap niya ang pinakamataas na karangalan sa paaralan mula sa elementarya hanggang sa kolehiyo. Pinili ni Roselle na magpasalamat sa mga biyaya at ibahagi ang mga biyayang ito sa ibang tao. Siya ang kauna-unahang bulag na naging summa cum laude ng Ateneo de Manila at nagtapos ng Bachelor ng Science sa Matematika at minor sa Actuarial Science. Natamo niya ang lahat ng karangalang maaaring makamit ng isang mag-aaral sa Ateneo: ang Ateneo President's Award bilang Valedictorian ng Class 2001, ang Ateneo Vice-President's Most Outstanding Individual award para sa paglilingkod at kahusayan, ang St. Ignatius award para sa pinakamahusay na Scholar, at ang Departmental award para sa Matematika.

Itinatag ni Roselle ang *Project Roselle*, isang proyektong nagkaloob ng mga *desktop computers*, *scanners* at *Braille printers*, maging ang *special software* tulad ng *screen readers*, *screen magnifiers* at *optical character recognition (OCR) applications* sa mga paaralang pampubliko na may mga mag-aaral na bulag. Ginawa niya ito habang nag-aaral ng kanyang *Masters Degree* sa Unibersidad ng Pilipinas. Kabilang sa mga nabiyayaan ng

proyektong ito ang *alma mater* niyang Ramon Magsaysay High School sa Manila, Quirino High School sa Quezon City at Bagong Silang High School sa Caloocan City. Habang nakabase sa Pilipinas, nagtrabaho si Roselle bilang *Consultant-Contractor* para sa *Human-Computer Interaction* at *Freedom Scientific, Inc.*, na lumilikha ng *Windows PC solutions* para sa mga taong may kapansanan sa paningin at *learning disabilities*. Tinulungan niya ang Serotek Corporation ng Minneapolis, Minnesota, USA, na ipakilala ang *System Access* sa mahigit na 800,000 bulag at may kapansanan sa paningin na mga Filipino. Ito ay isang mura at portable na *Windows screen reader* na maariing gamitin sa ano mang *computer* na wala nang kakailanganing instalasyon at maaring gamitin sa *computer* sa paaralan, trabaho, o maging sa mga pampublikong lugar tulad ng aklatan at *internet café*.

Sa kasalukuyan si Roselle ang *Product & Support Manager* ng *Code Factory, S.L.* sa Barcelona, Spain, na nangungunang tagapagtustos ng *screen-reading*, *magnification* at *Braille access solutions* para sa mga bulag at bahagyang nakakikita gamit ang *mobile devices* tulad ng *cell phones* at *personal digital assistants (PDAs)*.

Si Roselle Ambubuyog ay bahagi ng kampanaya ng Microsoft Office Icons. Ang proyektong ito ay kinabibilangan ng mga indibidwal na nakalikha ng pangalan sa kani-kanilang larangan, nagbigay- inspirasyon sa iba, at matagumpay na napakikinabangan ang teknolohiya sa kanilang mga gawain at uri ng pamumuhay.

Bilang kasapi naman ng *Asian Center for Trainers and Speakers (ACTS)*, si Roselle ay nakapagsalita na sa halos lahat ng uri ng organisasyon. Patuloy siya sa pagbibigay ng inspirasyon sa iba at pagbabahagi ng mga biyayang kanyang tinatanggap.

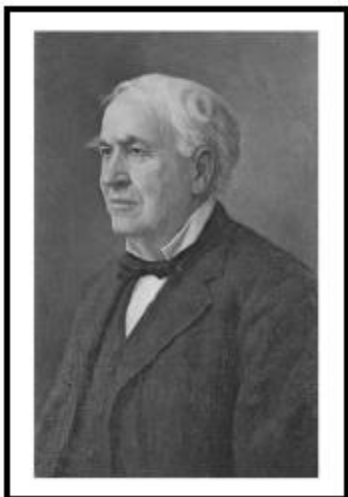
Sagutin ang mga tanong. Isulat sa sagutang kwaderno ang iyong mga sagot.

1. Ano ang pangarap ni Roselle? Paano natupad ang kanyang mga pangarap? Ipaliwanag.
2. Anu-anong mga katangian ni Roselle ang nagbigay daan upang siya'y magtagumpay? Pangatwiran.
3. Sapat ba ang magkaroon ka lamang ng pangarap at itinakdang mga mithiin?
4. Masasabi mo bang naayon sa plano ng Diyos ang kanyang mga mithiin? Ipaliwanag.

B. Umuwi si Tom sa kanyang bahay na may dalang sulat mula sa mga opisyal ng paaralan. Si Tom ay may pagkabingi bunga ng isang karamdaman. Inaakala ng mga opisyal ng kanyang paaralan na mahina ang ulo niya at wala siyang kakayahang matuto.

Nang mabasa ng kanyang ina ang sulat ay nagpasya itong siya na lamang ang magturo sa anak. Dati itong guro at may mahusay na silid-aklatan sa kanilang bahay.

Ang mga pangarap ng kabataan ay batayan ng kanilang mga pagpupunyagi tungo sa makabuluhan at maligayang buhay.

Nang mamatay si Tom noong 1931, ipinakita ng Amerika ang kanilang pagdadalamhati sa pamamagitan ng pagpatay ng ilaw sa kanilang mga bahay sa loob ng isang minuto. Ito ay simbolo ng kanilang na pagbibigay-halaga kay Thomas Alva Edison - ang imbentor ng bumbilya (*lightbulb*), *motion picture*, at *phonograph*. Sa kanyang buhay siya'y nakapagpa-*patent* ng 1,093 imbensyon sa Amerika. Mahusay din siyang magsulat ng mga katagang nakapagbibigay-inspirasyon.

Panuto: Sagutin ang mga tanong. Isulat sa sagutang kwaderno ang iyong mga sagot.

1. Ano sa palagay mo ang pangarap ni Thomas Edison? Patunayan.
2. Ano ang naging papel ng nanay ni Tom sa kanyang naging tagumpay? Ipaliwanag.
3. Masasabi mo bang naayon sa plano ng Diyos ang kanyang mga mithiin? Pangatwiranan.

Magbasa tungkol kay Thomas Alva Edison at sa kanyang mga naging imbensyon sa pampublikong aklatan sa inyong lugar o sa internet.

PAGPAPALALIM

Basahin at unawain ang sumusunod na sanaysay.

Mangarap Ka!

Maraming nagsasabi na libre lang raw ang mangarap. Kaya nga kung mangangarap ka, itodo mo na. Sabi nga ni Wency Cornejo sa kanyang sikat na awit, :”Mangarap ka, simulan mo sa pangarap ang iyong minimithi, at ito’y damhin; At itanim mo sa iyong puso at ito ay lalaki; Ikaw rin ang aani.”

Tiyak na may mga pangarap ka sa buhay. Ang mga pangarap na ito ay sinisimulan mo nang tuparin. Hindi nga ba’t nag-aaral ka ngayon para maabot ang mga pangarap na ito. Pero ang lahat naman talaga ng tagumpay ay nagsisimula sa pangarap. Tila nga ito isang maliit na binhi na kinakailangan ng maingat na pag-aalaga upang lumago at magbunga.

Sabi nga ni Helen Keller, isang bulag at bingi na naging matagumpay sa buhay, “Mas malala pa sa pagiging isang bulag ang may paningin ngunit walang tinatanaw na kinabukasan.” Sa pangarap nagsisimula ang lahat.

Ang pangarap ay kakaiba sa panaginip. Ang panaginip ay nangyayari lamang sa iyong isipan habang ikaw ay natutulog. Kapag nagising ka na, natatapos din ito.

Hindi rin pagpapantasya ang pangarap. Ang pantasya ay likha ng malikhaing isip. Ito ay ang pagbuo ng mga sitwasyon o pangyayari ayon sa iyong kagustuhan. Masarap ang magpantasya dahil lahat ng gusto mo ay posible. Ang pagpapantasya ay ginagamit ng marami upang takasan ang kanilang mga problema. Kaya siguro sikat na sikat ang mga telepantasya. Subalit hindi nakatutulong ang mabuhay sa pagpapantasya. Kailangan nating harapin ang ating mga suliranin at ang lahat ng mga nakababagabag na katotohanan sa mundong ating ginagalawan.

Hindi nakabubuti ang pagtakas sa suliranin. Ang tama ay ang mangarap at mag-ambisyon dahil ang pagtatamo ng mga ito ay nasa mga kamay mo. Ikaw ang timon na nagdidikta ng iyong pupuntahan, ang kapitan ng iyong sariling buhay.

Lumilipas ang panahon kaya dapat kung mayroon kang pangarap ngayon, umpisahan mo nang magplano upang maisakatuparan ito.

Tandaan mo na ang taong may pangarap ay:

1. Handang kumilos upang maabot ito.

Ang isang taong may pangarap ay handang magsumikap at magtiyaga upang marating ang mga ito. Siya ay nagtatrabaho nang lubos. Maaga siyang gumising sa umaga at ginagawa ang nakaatang na gawain para sa kanya. Hindi siya nagrereklamo kahit na nahihirapan dahil alam niyang bahagi ng pagtamo

Nasisilip mo sa iyong mga pangarap ang mga maaaring kahinatnan ng iyong mithiin sa buhay.

ng kanyang mga pangarap ang kumilos at magsakrippisyo. Sinusunod niya ang mga payo ng mga nakatatanda dahil alam niyang gabay ang mga ito sa pagtamo niya ng lubos na tagumpay. Hindi siya nagpapadala sa mga tukso at pambubuyo ng iba dahil may tiwala siya sa kanyang sarili at alam niyang mga balakid ito sa pagtamo ng kanyang mga pangarap.

2. Nadarama ang higit na pagnanasa tungo sa pangarap. Lubos na nadarama ng taong nangangarap ang pagnanasang matupad ang mga ito. Kaya sa tuwing gigising siya sa umaga, masaya at positibo ang kanyang pananaw na matutupad ang kanyang mga pangarap. Hindi siya nagdududa na matutupad niya ang mga ito. Ang ibang tao, sa sobrang pagnanasa sa pagtamo ng kanilang mga pangarap ay iginuguhit o gumuguhit ng mga larawang nagpapakita ng kaganapan ng kanilang mga pangarap. Idinidikit nila ito sa pinto ng kanilang silid o malapit sa kanilang higaan upang paggising nila, ito ang inspirasyon nila sa maghapon nilang pagtatrabaho. Alam niyang hindi balakid ang kahirapan sa pagkamit ng kanyang pangarap. Alam din niyang ang kanyang mga kahinaan ay kaya niyang paglabanan upang lumutang ang lakas ng kanyang pagkatao. Kaya para sa isang taong tumira at lumaki sa estero, dapat niyang madama ang higit na pagnanasa na makamit ang kanyang mga pangarap. Para naman sa mapapalad na mayroong kabuhayan, dapat niyang gamitin ang mga ito sa mabuti niyang hangarin sa buhay.

3. Nadarama ang pangangailangang makuha ang mga pangarap. Ang paghahangad na makuha ang mga pangarap ay lubos para sa mga taong naniniwalang kailangan nila ito sa kanilang buhay. Kaya nagsisikap sila nang lubos upang matamo nila ang mga ito. Ibayong sakripisyo ang kanilang ginagawa matupad lamang ito dahil naniniwala silang kailangan nila itong gawin. Halimbawa, ang isang ama na pumupunta sa ibang bansa upang magtrabaho ay nagsisikap na makaipon nang malaki upang maipadala sa kanyang pamilya. Alam niyang ang perang ipadadala niya ay gagamitin ng kanyang mga anak upang sila ay makatapos ng pag-aaral. Ginagawa ito ng isang ama dahil alam niyang kailangan niya itong gawin upang maganap ang kanyang pangarap na makapagtapos ng pag-aaral ang kanyang mga anak at magkaroon ng magandang buhay ang mga ito. Kaya kahit anong lungkot ang kanyang nadarama sa pagkahiwalay sa kanyang pamilya, tinitis niya ito at nagsasakripisyo upang matupad lamang ang kanyang pangarap.

4. Naniniwala na magiging totoo ang mga pangarap at kaya niyang gawing totoo ang mga ito. Ang pagkakaroon ng paniniwala na matutupad ang mga pangarap ang siyang malaking kontribusyon sa pagsisikap ng tao. Dahil sa paniniwalang ito, lumalakas ang kanyang loob. Si Pinky Sebastian

ang batang-batang negosyanteng nagtatag ng n ng bag ni Pinky. Naniniwala si Pinky na ang kanyang tagumpay ay hindi lamang dahil sa kanyang angking talento sa pagdidisenyo o paguhit. Lubos ang tiwala niya na biyaya ng Diyos ang lahat ng kanyang inaaning tagumpay. Para sa kanya ang pagtulong sa kapwa ay biyayang bumabalik din sa nagbigay nito. Naniniwala siyang walang saysay ang buhay kung hindi ito gagamitin sa oagtulong sa kapwa. “Kadalasan kung ikaw ay nanalangin para sa sarilli hindi ito pinagbibigyan dahil ito’y isang gawang makasarili. Suballi’t kung mananalangin ka na gawing instrumento upang makatulong, ipagkakaloob ang iyong idinadalangin.”

Bilang tao ang katuparan ng ating pangarap ay nakatali sa ating pinipiling bokasyon. Nakasalalay dito ang pagtatamo ng tunay na kaligayahan. Hindi tunay na magiging masaya gaano ka man kayaman o katanyag pagdating ng panahon kung hindi mo isinaalang-alang ang plano ng Diyos para sa iyo. Ang bokasyon ay higit sa trabaho o propesyon o negosyo. Ang bokasyon ay kalagayan o gawain na naayon sa plano ng Diyos sa atin. Sabi nga ng iba, ito ang iyong “*calling*” sa buhay. Maaring ito ay ang pag-aasawa balang araw, pagiging relihiyoso o alagad ng Diyos sa pagmamadre o pagpapari o pagiging pastor o Imam. Ito ang iba’t ibang pamamaraan ng paglilingkod sa Diyos na naaayon sa Kanyang biyaya at grasya. Kung ikaw ay isang mabuting tao, malinaw mong madarama ang hatak ng bokasyong itinakda ng Diyos sa iyo. Sabi nga sa Ephesians 1:4: Hinirang nga Niya tayo sa kanya bago pa nilalang ang mundo upang tayo ay maging banal at walang kasalanan sa paningin Niya. Sa pag-ibig.”

Bilang tao ang katuparan ng ating pangarap ay nakatali sa ating pinipiling bokasyon. Nakasalalay dito ang pagtatamo ng tunay na kaligayahan. Hindi tunay na magiging masaya gaano ka man kayaman o katanyag pagdating ng panahon kung hindi mo isinaalang-alang ang plano ng Diyos para sa iyo.

Ang Pangarap at Pagtatakda ng Mithiin

Sa ngayon, ang unang hakbang na kailangan mong gawin ay ang pagtukoy sa iyong mga *pangarap* at pagpapasya kung alin sa mga pangarap na ito ang, sabi nga ng *After Image band*, “itananim sa puso” bilang iyong mga *mithiin* sa buhay. Piliin mo ang pangarap na pinakamasidhi ang iyong pagnanais na matupad. Nasisilip mo sa iyong mga pangarap ang mga maaaring kahinatnan ng iyong mithiin sa buhay. Ang mga ito’y nagsisilbing isang “preview” ng isang pelikula na nakikita mo ang maaaring kabuuang palabas. Sa pamamagitan ng pangarap, tinatanaw mo ang iyong kinabukasan. Kung ganoon, kinakailangang mangarap ang tao ng kongkreto at malapit sa katotohanan. Ang pangarap na kongkreto ay paglalapat ng iyong

sariling saloobin, talento, kakayahan, pagpapahalaga at naisin sa buhay. Malapit sa katotohanan ang iyong pangarap kung alam mo kung paano ito maisasakatuparan.

Kung palipat-lipat ng kurso, papalit-palit ng isip, sa huli'y walang natatapos. Ang kababagsakan mo, talunan— “you're such a LOSER” sabi nga ng spoiled brat na si Angelina.

Ang “goal” o mithiin ay ang tunguhin o pakay na iyong nais na marating o puntahan sa hinaharap. Sa simpleng salita, ito ang nais mong mangyari sa iyong buhay balang araw. Samakatwid, ang mithiin ang magbibigay ng direksyon sa iyong buhay. Ang pagkamit nito ang magbibigay ng saysay sa iyong buhay. Kaya mahalaga ang pagiging mapanagutan sa *pagpili* ng iyong mithiin. Kailangang isaalang-alang ang kahihinatnan nito para sa iyong sarili at sa iyong kapwa. Kung maisasaalang-alang mo ang kalalabasan nito, higit na magkakaroon ng kahulugan ang iyong mithiin. Halimbawa: nais mong maging isang mahusay na doktor upang makapaglingkod ka sa mga mahihirap sa inyong pamayanan. Dahil walang klinika at doktor dito, higit na makabuluhan ang iyong mithiin. Dapat na ang landas na iyong tatahakin ay naayon sa plano ng Diyos para sa iyo. Sabi nga sa Jeremias 29:11 “Sapagkat maganda ang balak ko para sa inyo, at hindi masama. Bibigyan ko kayo ng kinabukasan at pag-asa.”

Ang mga Pamantayan sa Pagtatakda ng Mithiin

Upang magkaroon ng higit na pag-unawa sa pagtatakda ng mithiin, alalahanin ang mga sumusunod na mga praktikal na pamantayan. Sa English ang mga ito ay tinatawag na SMART A: S-specific, M-measurable, A-attainable, R-relevant, T-time-bound at A-action-oriented. Sa wikang Filipino:

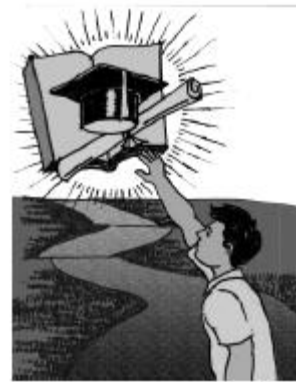
Tiyak. Tiyak ang iyong mithiin kung ikaw ay nakasisiguro na ito ang iyong nais na mangyari sa iyong buhay. Isipin mo kung tuwi-tuwina ay nagbabago ang iyong mithiin. Higit na makatitipid ng panahon at yaman kung tiyak ang iyong mithiin. Halimbawa, nais mong maging isang doktor kaya kumuha ka ng kurso sa kolehiyo na patungo sa pagiging doktor. Ngunit sa simula pa lamang sa kolehiyo ay naisip mong maging Inhenyero. Lumipat ka ng kurso subalit nang kinukuha mo na ang kurso sa pagiging Inhenyero ay nagbago na naman ang iyong isip at nais mo ay maging isang Accountant. Hindi ba inaaksaya mo ang iyong panahon at pera ng iyong mga magulang?

Nasusukat. Una, nasusukat mo ang iyong kakayahang kumuha ng kursong nais mo. Sapat ba ang iyong mga marka upang kunin ang kursong ito? Sumunod, sapat ba ang iyong perang gugulin para sa pagkuha ng kursong ito? Pangalawa, nasusukat mo ang iyong progreso sa pagsulong ng panahon patungo sa iyong mithiin. Halimbawa: nais mong maging doktor. Matataas naman ang iyong mga marka at kaya mong ipasa ang lahat ng asignatura dito. Subalit kapos ang inyong pera kaya kinailangan mong magtrabaho habang nag-aaral

kaya kaunting asignatura lamang ang kaya mong kunin sa isang semestre. Marahil bago ka maging isang ganap na doktor, malala na ang pangangailangan ng inyong pamayanan o marahil mayroon ng doktor na dumating sa inyong pamayanan.

Naaabot. Ang mithiin ay makatotohanan, maaabot at mapanghamon. Halimbawa: nais mong maging doktor, makatotohanan ito para sa iyo dahil kaya mong maipasa ang lahat ng asignatura kaya ito ay maaabot at mapanghamon sa iyo. Subalit kung lubha ang inyong kahirapan at imposibleng matustusan ng iyong mga magulang ang iyong pag-aaral, medyo hindi ito makatotohanan. Ngunit kung ikaw ay pursigido, maaaring mapanghamon ito sa iyo. Nararapat ang masusi mong pagpapasya para rito. Kailangan mong isaalang-alang ang maaaring maging hamon sa iyo kung itutuloy mo ang pagkuha ng kursong ito.

Angkop. Angkop ba ang iyong mithiing maging isang doktor? Kung ang iyong layunin ay matugunan ang pangangailangan sa inyong pamayanan, angkop ito. Ngunit angkop pa rin ba ito kung ikaw ay panganay at ang iyong mga magulang at kapatid ay umaasang ginhawa ang kanilang buhay kung makatapos ka ng pag-aaral? Marahil ay kailangan mong timbangin ang bawat panig upang makita mo ang higit na mabuti para sa iyo. Marahil, kailangan mong suriin ang iyong prayoridad: ang unang mahalaga para sa iyo, sumunod ay ang pangalawang mahalaga para sa iyo.

Mabibigyan ng Sapat na Panahon. Isipin mo kung gaano katagal mo kayang matupad ang iyong mithiin. Bigyang pansin ang haba ng panahong gugulin mo bago matupad ang iyong mithiin at ang pakay mo para rito. Ang haba ng panahong gugulin sa pagtupad ng mithiin ay may kaugnayan sa perang gagastusin mo. Ang haba ng panahong gugulin mo ay may kaugnayan sa pagtupad ng iyong layunin o pakay. Halimbawa: gaano katagal maghihintay ang iyong mga mamamayan sa inyong barangay bago ka maging ganap na doktor? O gaano katagal maghihintay ang iyong mga magulang at kapatid bago mo sila matulungan? Kailangan ng pagpapasya nang may katalinuhan.

May Angkop na Kilos. Ang pagpapahayag ng mithiin ay kailangang nasa pangkasalukuyang kilos (*present tense*). Nararapat ding ito ay mga bagay na kaya mong gawin. Iwasan ding ipahayag ito sa negatibong paraan o huwag magtakda ng mithiin upang pasakitan ang iba, gumanti sa iba o higitan ang iba. Halimbawa: nais mong maging doktor kasi mas mataas ito sa mithiin ng iyong kaklase. Huwag mo ring hangarin ang maging doktor upang yumaman at makaganti sa mga kamag-aral na kumukutya sa iyo. Huwag mo ring hangarin na maging doktor upang pagdating ng panahon maipagyayabang mo ito sa iyong mga kamag-aral. Sa madaling salita, maging positibo ang iyong mithiin upang ang kahihinatnan nito ay lubos na

kaligayahan. Huwag mong kalilimutan na ang hangad ng Diyos para sa iyo ay maging mabuting tao ka at kasiya-siya sa Kanyang paningin.

Marahil lubos mo nang naunawaan ang kahulugan ng mithiin at ang mga pamantayan sa pagtatakda nito. Ngayon ay umpisahan mo ng suriin ang iyong sarili. Tanungin ang iyong sarili kung ano talaga ang iyong nais na marating, matupad at layunin sa buhay.

Ang Pangmadalian at Pangmatagalang Mithiin

Hindi lamang sapat na itakda ang mithiin kundi dapat ito ay itakda sa parehong hangganan: pangmadalian at pangmatagalan. Tandaan:

- Ang pangmadaliang mithiin (short-term goal) ay maaaring makamit sa loob ng isang araw, isang linggo, o ilang buwan lamang.
- Ang pangmatagalang mithiin (long-term goal) ay maaring makamit sa loob ng isang semestre, isang taon, limang taon o sampung taon.

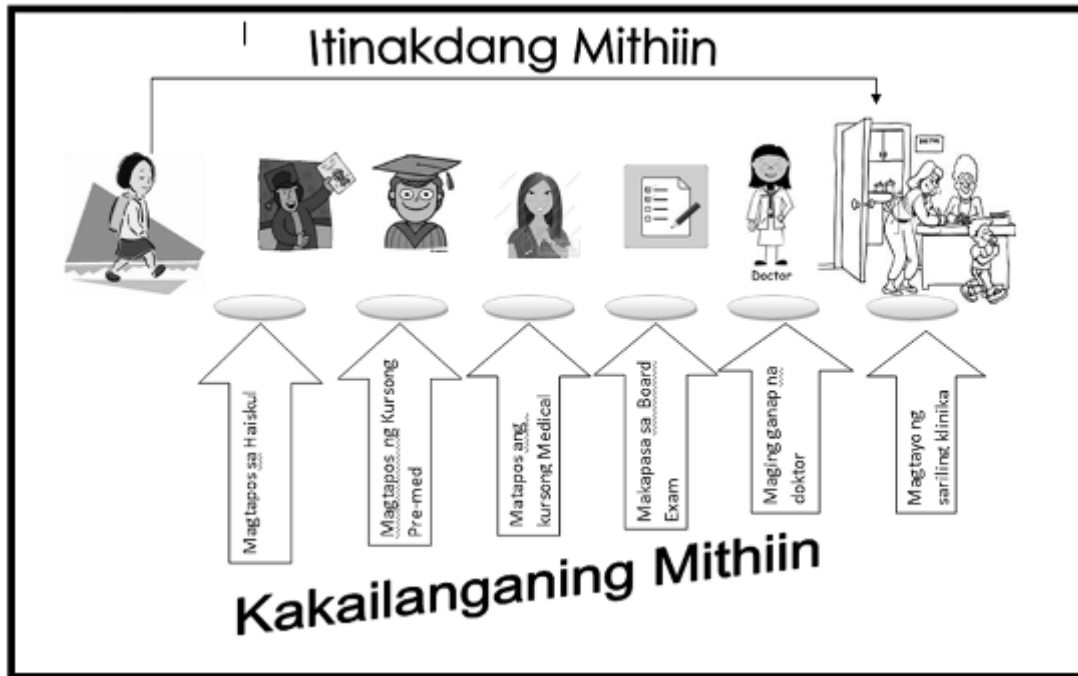
Ang pangmatagalang mithiin ay karaniwang makahulugan at mahalagang mithiin. Iyon nga lamang, ang pagkamit ng pangmatagalang mithiin ay malayong hinaharap. Ang resulta, nawawala ang tuon sa pagpapanatili ng positibong pananaw na makakamit ang mithiin sa hinaharap. Ang iba ay pinanghihinaan ng loob at nagdududa na makakamit nila ang itinakdang pangmatagalang mithiin.

Dito nakatutulong ang pagtatakda ng **kakailanganin mithiin o enabling goal**. Ito ay espesyal na uri ng pangmadaliang mithiin dahil ito ay pantulong sa pagkamit pangmatagalang mithiin. Ito ay may kinalaman sa pagkamit ng pangmatagalang mithiin. Ang suportang mithiin ay tila mga hagdang bato na magagamit na panukat ng pag-usad tungo sa pagkamit ng pangmatagalang mithiin.

Ang mga hakbang sa pagkamit ng itinakdang mithiin ay nagbibigay ng direksyon at nagsisilbing gabay sa pagkamit nito.

Halimbawa, kung nais mong maging isang doktor na may sariling klinika at ikaw ay nasa unang taon sa Junior High School, kailangan mo pang maghintay ng labinlimang taon upang maging isang ganap na doktor at maaring ilang taon pa para magkaroon ng sariling klinika. Upang tiyaking hindi ka mawawalan ng pokus sa haba ng panahong dapat mong gugulin sa pag-abot ng iyong mithiin, dapat kang maglagay ng mga kakailanganing mithiin o enabling goals. Tingnan ang sumusumod na paglalarawan.

Sa pagtatakda ng pangmadalian at pangmatagalang mithiin, kailangan mo ring suriing mabuti ang mga maaaring mangyari sa bawat yugto patungo sa iyong mithiin. Halimbawa, maaari ka bang pumasok sa isang ospital kung sakaling hindi makayanan ng iyong mga magulang na ipagpatuloy ang pag-aaral mo ng medisina? Maaari ka bang makakuha ng scholarship? Ang pag-iisip ng ganito ay maaaring paraan upang maiwasan mo ang maaaring maging suliranin sa pag-abot ng iyong mithiin.

Mga Hakbang sa Pagtatakda ng Mithiin

Narito ang mga hakbang sa pagkamit ng itinakdang mithiin.

1. Isulat ang iyong itinakdang mithiin. Muli suriin ang iyong itinakdang mithiin kung ito ay tiyak, nasusukat, naaabot, mahalaga, nasasakop ng panahon at may angkop na kilos. Tayain kung ito ay tumutugon sa pamantayang ito.
2. Isulat ang takdang panahon ng pagtupad ng iyong mithiin. Isulat kung kalian mo nais matupad ang iyong mithiin. Ang pagsulat ng takdang panahon ay magbibigay sa iyo ng paalaala na kailangan mong kumilos upang matupad ang iyong mithiin.
3. Isulat ang mga inaasahang kabutihang maidudulot mula sa itinakdang mithiin at sa paggawa ng plano para rito. Ang mga inaasahang kabutihang maidudulot ang iyong magiging inspirasyon upang magsikap kang matupad ang itinakdang mithiin. Narito ang ilan sa maaaring maging benepisyo sa pagtatakda ng mithiin at sa paggawa ng plano para rito.
 - a. Kung matamo mo na ang iyong mithiin, tunay kang nagtagumpay. Magiging maligaya ka at ang iyong mga mahal sa buhay. Madarama mong naging sulit lahat ng iyong paghihirap. Maaari mo ring ilagay ang iyong sarili sa mga taong naging tagumpay kung matamo mo ang iyong mithiin sa buhay. Maraming taong nasusulat sa iba't ibang babasahin at napanonood sa telebisyon ang nagtagumpay. Maaari mo ring isama ang iyong sarili sa mga ito.

- b. Sa panahon ng pagsubok sa pagtatamo ng iyong mithiin, magiging hamon ang mga benepisyong ito para sa iyo. Higit kang magiging matatag na tao at maisasabuhay mo ang mga moral na pagpapahalaga tulad ng katatagan (fortitude), pagtitimpi (temperance), katarungan (justice) at maingat na paghusga (prudence). Nagiging matatag ka sa mga suliraning susubok sa iyo sa pagkamit mo ng iyong mithiin. Isasabuhay mo ang pagtitimpi upang hindi matukso sa mga bagay na hindi makatutulong sa pagkamit ng iyong mithiin. Liwasan mo ang mga bagay na magiging aksaya at hadlang sa iyong pagtatagumpay. Magiging makatarungan ka para sa iyong sarili at sa iba dahil alam mo ang makabubuti sa iyong sarili at sa iyong kapwa. Hindi mo hahayaang masayang ang pagod at hirap mo sa buhay. Higit sa lahat, magiging maingat ka sa paghusga. Alam mong dapat kang maging isang mahusay na tao kaya dapat ang bawat pasyang gagawin mo ay makatutulong upang ikaw ay magtagumpay.
- c. Kung nakasulat ang mithiin sa buhay, makagagawa ka ng mahusay na plano para maisakatuparan ang iyong mithiin sa buhay. Ang planong ito ay mayroong mga layunin, hakbang sa pagkamit, takdang panahon at mga bagay na iyong kailangan sa pagsasakatuparan nito. Tuwi-tuwina, maaari mong tingnan ang iyong plano upang alamin ang iyong mga natupad kumpara sa iyong itinakda. Halimbawa, batay sa iyong plano, pagdating mo ng ikalawang taon sa paaralang sekundarya, ikaw ay kabilang sa honor roll. Subalit lumipat kayo ng tahanan at sa bago mong pinasukang paaralan, hindi ka na kasama sa honor roll. Maaari mong ayusin (adjust) ang iyong plano batay sa bagong pangyayari dahil hindi mo ito ninais. Kaya nga, higit na mabuting nakasulat ang iyong plano upang makita mong maaari mo pala itong ayusin.
- d. Kung sa tuwing umaga ay nababasa mo ang iyong plano, nagkakaroon ka ng tiwala sa iyong sarili dahil alam mong mayroong direksyon ang iyong mga ginagawa sa araw-araw.
4. Tukuyin ang mga maaaring maging balakid o hadlang sa pagtupad ng iyong mga mithiin. Maaaring napakadaling magtakda ng mithiin, subalit kailangan ding isiping hindi ito ganito kadaling isakatuparan. May mga hadlang tulad ng kakulangan sa pera at distansya ng paaralan at tahanan. Kailangang tukuyin ang mga balakid upang magkaroon ng lakas ng loob na harapin ang mga ito.
5. Isulat ang mga maaaring solusyon sa mga balakid o hadlang na natukoy. Itala ang lahat ng posibleng solusyon upang ikaw ay mayroong pagpilian. Handa ka na bang itakda ang iyong mithiin?

Tayain ang Iyong Pag-unawa

Panuto: Sagutin ang sumusunod mga tanong. Isulat sa kuwaderno ang iyong sagot.

1. Tukuyin ang mga katangian ng isang taong may pangarap. Ipaliwanag.
2. Ano ang kaibahan ng pangarap sa mithiin? Ipaliwanag.
3. Paano nakatutulong ang pagtatakda ng mithiin sa pagkakamit nito? Ipaliwanag.
4. Bakit mahalaga ang mga pamantayan sa pagtatakda ng mithiin? Ipaliwanag.
5. Bakit mahalaga ang pagtatakda ng mga pangmadalian at pangmatagalang mithiin?

Paghinuha ng Batayang Konsepto

**Matapos ang iyong naging mga pag-aaral sa modyul na ito, subukan mo muling sagutin ang kakailanganing tanong:
Bakit mahalaga ang pagtatakda ng malinaw at makatotohanang mithiin?**

Kahalagahan ng pagkakaroon ng pangarap

Kahalagahan ng pagkakaroon pangmadalian at pangmatagalang mithiin

PAGSASABUHAY NG MGA PAGKATUTO

Pagganap

Ngayon marahil ay lubos mo nang nauunawaan ang kahalagahan ng pagkakaroon ng pangarap at pagtatakda ng mga mithiin. Handa ka nang magtatakda ng sarili mong mga mithiin para maabot ang iyong mga pangarap.

Sa iyong kwaderno, sumulat ng iyong mga pansariling mithiin para sa:

1. pamilya
2. paaralan
3. pakikipagkaibigan
4. pamayanan
5. buhay-isperitwal

Pagsasabuhay

Nagawa mo ba?

Tayain mo ang mga ginawang pansariling mithiin kung tumutugon ang mga ito sa mga pamantayan sa pagtatakda ng mithiin.

Kopyahin sa kuwaderno ang talahanayan. Ilipat sa talahanayan ang iyong mga isinulat na mithiin. Lagyan ng tsek (✓) kung tumutugon ang mga ito sa bawat pamantayan. SMART A ba ang iyong mga isinulat na mithiin? Gabay mo ang halimbawa sa susunod na pahina.

Bawat mithiin ay lagyan mo ng katapat na tatlo o higit pang mga layunin para sa pagsasakatuparan nito o *enabling goals*.

Ang Aking Pansariling Mithiin Para sa:	Tiyak	Nasu-sukat	Naaabot	Mahalaga	May Angkop na Panahon	May Angkop na Kilos
Halimbawa:						
<u>Pamilya</u>	✓					
1. Kakain kasabay ang pamilya tuwing Lingo.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. Maglilinis ng		✓	✓	✓	✓	✓

Ang Aking Pansariling Mithiin Para sa:	Tiyak	Nasu-sukat	Naaabot	Mahalaga	May Angkop na Panahon	May Angkop na Kilos
sariling silid araw-araw. 3. Magsasabi sa nanay ng "I love you" tuwing bago umalis ng bahay						
<u>Paaralan</u>						
1. Magtatanong sa guro sa tuwing may hindi naiintindihan sa aralin.	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓
2. Magbabasa ng dalawang aklat na hindi batayang-aklat sa bawat markahan.						
3. Magliligpit ng sariling pinagkainan sa kantina sa tuwing kakain doon.						
<u>Pakikipagkaibigan</u>	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1. Tuturuang tumugtog ng gitara anng kaibigang si Ronnie tuwing Sabado.	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓
2. Sasabayan sa pagkain sa kantina si Mischelle araw-araw.						
3. Sasabay kay Michael sa						

Ang Aking Pansariling Mithiin Para sa:	Tiyak	Nasu-sukat	Naaabot	Mahalaga	May Angkop na Panahon	May Angkop na Kilos
pagpasok araw-araw.						
Pamayanan						
1. Palaging magtatapon lamang ng basura sa tamang lalagyan.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. Tutulong sa mga gawaing pampamayan tulad ng paglilinis ng kalsada tuwing may pagkakataon.						
3. Dadalo sa mga pagpupulong para sa mga kabataan sa baranggay tuwing may pagpupulong.						
Buhay Ispiritwal						
1. Magsisimba tuwing Linggo	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. Sasapi sa choir ng simbahan at dadalo sa lahat ng pagsasanay ng grupo.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3. Lalahok sa taunang recollection para sa mga kabataan ng parokya.						

Ikaw naman.

Ang Aking Pansariling Mithiin Para sa:	Tiyak	Nasusukat	Naaabot	Mahalaga	May Angkop na Panahon	May Angkop na Kilos
<u>Pamilya</u> 1. 2. 3.						
<u>Paaralan</u> 1. 2. 3.						
<u>Pakikipagkaibigan</u> 1. 2. 3.						
<u>Pamayanan</u> 1. 2. 3.						
<u>Buhay Ispiritwal</u> 1. 2. 3.						

Pagninilay

Ano ang iyong naging damdamin matapos ang gawain? Ipaliwanag.

Pagsasabuhay

Nagawa mo ba?

Ngayon handa ka nang gumawa ng plano ng pagsasagawa ng iyong mithiin. Kopyahin ang talahanayan sa ibaba. Ilapat ang mga nauna mong isinulat na mga mithiin at ilapat ito sa talahanayan sa kwaderno.

Ang Aking Pansariling Mithiin Para sa:	Takdang Panahon (Petsa/Ora s)	Mga Benepisyo/ Bunga ng Katuparan ng Mithiin	Mga Balakid sa Katuparan ng Mithiin	Mga Paraan Upang Malampasan ang mga Balakid
<u>Pamilya</u> 1. 2. 3.				
<u>Paaralan</u> 1. 2. 3.				
<u>Pakikipagkaibigan</u> 1. 2. 3.				
<u>Pamayanan</u> 1. 2. 3.				
<u>Buhay Ispiritwal</u> 1. 2. 3.				

Ipasa sa guro ang iyong kwaderno sa pagtatapos ng araling ito.

Binabati kita!

Mga Sanggunian:

©2001 All Rights Reserved. H&H Publishing Company, Inc.

http://www.hhpublishing.com/onlinecourses/study_strategies/BSL/motivation/E5.html, hinango noong Nobyembre 12, 2009

<http://www.indianola.k12.ia.us/high-school/guidance.html>, sinipi noong Nobyembre 12, 2009, Indianola High School | 1304 East First Avenue | Indianola, IA 50125 | 515-961-9510 | Fax: 515-961-9519, website designed & maintained by EDJE Technologies

http://www.careerliftoff.com/career_guidance.htm, © 2002 - 2007 career liftoff®, All Rights Reserved, hinango noong Nobyembre 10, 2009

<http://www.articlesbase.com/goal-setting-articles/5-ways-setting-goals-will-improve-your-life-1768259.html>, hinango noong Nobyembre 10, 2009

<http://www.istadia.com/article/robobson/2>, hinango noong Nobyembre 10, 2009

<http://www.bigsuccessx.com/dream.php>, hinango noong Nobyembre 10, 2009

Mga Larawan, hinango sa:

- www.clipartof.com/detailsclipart/42294.html, May 17, 2011
- www.thematter.wordpress.com, May 17, 2011
- www.atallook.deviantart.com, May 17, 2011
- www.defenselink.mil, May 18, 2011
- www.123rf.com, May 18, 2011
- www.easyvectors.com, May 18, 2011

Modiyul 14: ANG KAHALAGAHAN NG MABUTING PAGPAPASYA SA URI NG BUHAY

ANO ANG INAASAHANG MAIPAMAMALAS MO?

Ang pag-unawa sa mga konsepto tungkol sa mga pagpapahalaga at birtud ay nagsisilbing gabay sa mapanagutang pagpapasya at pagkilos. Dahil dito, sa ikatlong markahan ay pinag-aralan mo ang kaugnayan ng pagpapahalaga at birtud. Siniyasat mo ang mga panloob na salik na nakaiimpluwensya sa paghubog ng pagpapahalaga: konsensya, mapanagutang paggamit ng kalayaan, pagiging sensitibo sa kasalanan, pagkabagabag at hiya bunga ng kasalanan, pagsasabuhay ng mga birtud, at disiplinang pansarili. Tinuklas mo ang mga panlabas na salik na nakaiimpluwensya sa paghubog ng mga pagpapahalaga: pamilya at paraan ng pag-aaruga sa anak, paaralan, kapwa kabataan, lipunan lagay ng pamumuhay at media.

Sa modiyul na ito ay inaasahang gagamitin mo ang lahat ng mga pag-unawang ito upang maipamalas mo ang mga layuning pampagkatuto na inaasahan sa modiyul na ito.

Sa huli'y inaasahang masasagot mo ang mahalagang tanong na: Bakit mahalaga ang mga hakbang sa pagpapasya tungo sa pagkamit sa mga mithiin sa buhay?

Sa modiyul na ito, inaasahang malilining sa iyo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan, at pag-unawa:

- a. Naipaliliwanag ang kahalagahan ng makabuluhang pagpapasya sa uri ng buhay
- b. Nasusuri ang ginawang pahayag ng layunin sa buhay kung ito ay may pagsasaalang-alang sa tama at matuwid na pagpapasya
- c. Napahahalagahan ang matuwid at tamang pagpapasya sa pagkakaroon ng makabuluhang buhay at ganap na pagpapakatao
- d. Nakagagawa ng pahayag ng layunin sa buhay batay sa mga hakbang sa tama at mabuting pagpapasya

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- Nailapat nang maayos ang proseso ng wastong pagpapasya
- Naglahad ng komprehensibong paliwanag sa ginawang pagpili o pagpapasya
- Ayon sa moral na batayan ang inilahad na paliwanag
- Malinaw at madaling maunawaan ang paliwanag

PAUNANG PAGTATAYA

Panuto: Isulat sa kuwaderno ang iyong mga sagot sa sumusunod na pagsusulit. Basahing mabuti ang mga panuto.

1. Piliin mo ang larawan ng itinuturing mong may mas mataas na kabutihan mula sa kasunod na mga halimbawa. Magsulat ng maikling paliwanag sa ginawang pagpili sa ibaba. Isulat sa ang sagot sa kuwaderno.

A.

B.

Ang aking napili: _____

Paliwanag:

A.

B.

Ang aking napili: _____

Paliwanag:

2. Balikan o alalahanin ang isang sitwasyon kung kailan ka gumawa ng isang mahalagang pagpapasya sa iyong buhay. Ilahad ang prosesong iyong pinagdaanan.
3. Batay sa iyong isinulat, anu-ano ang mga mahahalagang salik o batayan sa paggawa ng pasya? Ipaliwanag?
Piliin ang titik lamang ng tamang sagot.
4. Ang pakahulugan sa *moral dilemma* ayon kay Kohlberg “Ito ay mga sitwasyong nagpapahayag ng dalawang magkasalungat na posisyon na kinapapalooban ng dalawang magkaiba o nagtutunggaling pagpapahalaga. Ibig sabihin nito na:
 - a. Mahirap ang magpasya dahil ito ay nagiging sanhi ng pagtatalo ng isip tungkol sa mga iba’t ibang mga posisyon.
 - b. Ang pagpapasiya ay nababatay sa ating mga pagpapahalaga.
 - c. Ang pagpapasya ay pagpili sa maraming pamimilian.
 - d. Madali lang magpasya kung alam natin ang sarili nating mga pagpapahalaga.
5. Ang lahat ng kilos ng tao ay bunga ng proseso ng pagpapasiya. Ibig sabihin nito na:
 - a. Ang lahat ng kilos natin ay dumadaan sa isang mahabang proseso.
 - b. Ang lahat ng kilos natin ay ginagamitan ng proseso ng mabuting pagpapasiya.
 - c. Ang lahat ng ating kilos ay nababatay sa ating isip at kilos-loob.
 - d. Kailangang pinag-iisipang mabuti ang lahat ng ating kilos o ginagawa.
6. Paano maikukumpara sa chess ang proseso ng pagpapasya?
 - a. Mahirap laruin ang *chess* dahil ginagamitan din ito ng pag-iisip.
 - b. Kinakailangan ito ng panahon upang laruin.
 - c. Pinag-aaralan munang mabuti ang bawat galaw upang maging batayan ng gagawing tira.
 - d. Kailangang isaalang-alang dito ang iyong mga pagpapahalaga.
7. Karaniwan na ang mga linyang “Bigyan mo pa ako ng panahong makapag-isip, “sa mga mahalagang pagpapasiyang ginagawa. Ibig sabihin nito;
 - a. Mahalagang bahagi ng proseso ng pagpapasiya ang panahon
 - b. Kinakailangan ng mahabang panahon ang pagpapasiya.
 - c. Mahirap talaga ang gumawa ng pasya
 - d. Ang balangkas ng proseso ng pagpapasiya ay nakabatay sa panahon
8. Kahit na binigyan ng magandang pwesto sa kumpanya si Chit ng kanyang ama sa kanilang kumpanya, pinili pa rin nito ang magtayo ng sariling negosyo. Ito ang tunay na nagpapasaya sa kanya.
 - a. Nakakahiya namang mabansagang COO o Child of Owner sa isang kumpanya bagama’t ikaw ay mahusay na CEO.
 - b. Kinakailangan ding isaalang-alang ang damdamin sa paggawa ng pasya.
 - c. Mas mahalaga na masaya ang tao sapagkat maikli lamang ang buhay.
 - d. Mahalaga kay Chit ang kanyang pansariling kaligayahan.

9. Kung nananatili sa iyo ang agam-agam dahil mayroon ka ring pakiramdam na maaari kang magsisi sa iyong pasiya, kailangan mong...
- Pag-aralan muli ang iyong pasiya na may kalakip na panalangin at mas ibayong pagsusuri.
 - Huwag mag-agam-agam dahil hindi ka makakikilos hanggang hindi ka nakapipili.
 - Gawin na lamang kung ano ang magpapasiya sa iyo.
 - Gawin na lamang ang magpapasiya sa mas nakararami.
10. Ang higher good ay tumutukoy sa:
- Kagandahang loob sa bawa't isa
 - Kabutihang panlahat
 - Ikabubuti ng mas nakararami
 - Ikabubuti ng mga mahal sa buhay

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

Dumating na ba sa iyong buhay ang pagkakataon na kinailangan mong mamili sa pagitan ng mga bagay na may halaga sa iyo? Ano ang iyong naging damdamin tungkol dito? Ano ang iyong ginawa? Ibahagi mo ang iyong naging karanasan gamit ang pormat sa ibaba. Gawin ito sa iyong kuwaderno.

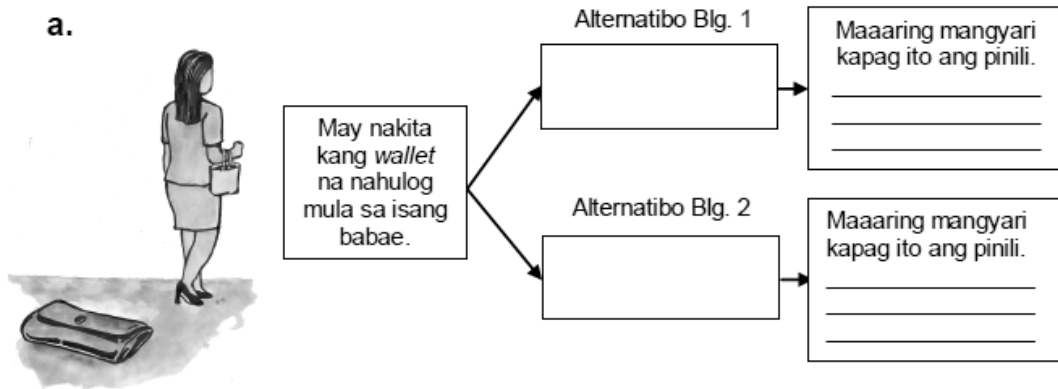
<p>Buod ng Sitwasyon</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; width: 40%; height: 30px;"></div> <div style="border: 1px solid black; width: 40%; height: 30px;"></div> </div> <p style="text-align: center;">Mga Pagpipilian</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; width: 40%; height: 30px;"></div> <div style="border: 1px solid black; width: 40%; height: 30px;"></div> </div>	<p>Hakbang na ginawa</p> <p>1. _____</p> <p>2. _____</p> <p>3. _____</p> <p>4. _____</p>
<p>↓</p>		
<div style="border: 1px solid black; padding: 10px;"> <p>Ang naging pasiya</p> <p>_____</p> <p>Bakit ito ang napili?</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> </div>		
<p>Naging bunga ng ginawang pagpapasiya</p> <p>_____</p> <p>_____</p>		
<p>Mahalagang aral na napulot mula sa karanasan</p> <p>_____</p> <p>_____</p>		

Sagutin ang mga tanong sa iyong kuwaderno:

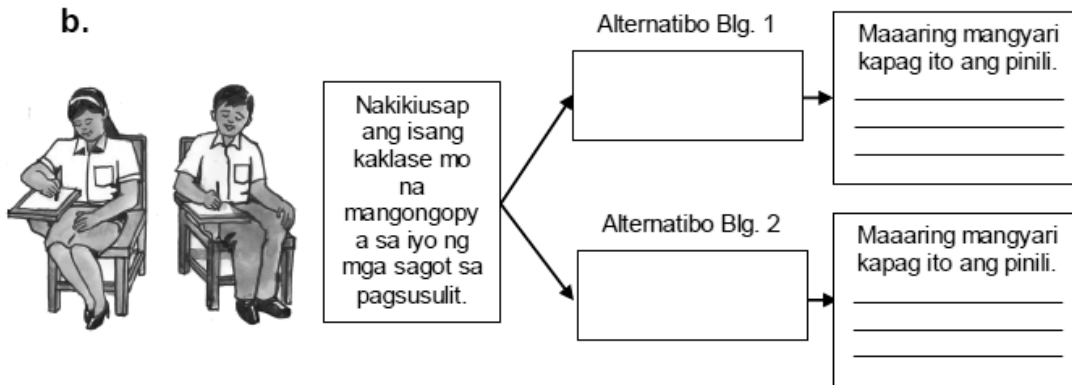
1. Balikan mo ang isang mabigat na sitwasyon kung saan kinailangan mong magsagawa ng pagpapasiya sa mga nagdaang taon. Ilahad ito. (Hal. Sasama sa isang kaklase na mag-*cutting classes*.)
2. Ano-ano ang iyong pagpipilian?
3. Ano ang iyong ginawa bago nagsagawa ng pagpapasya?
4. Ano ang iyong naging pasya?
5. Ipaliwanag ang naging bunga ng iyong pasiya.
6. Isulat ang pinakamahalagang aral na iyong nakuha mula sa iyong karanasan.

May mga pangyayaring hindi natin maiiwasan na kailangan nating gumawa ng agarang pagpapasiya. Subukin ang iyong kakayahan na magpasiya sa mga sitwasyon na katulad ng nasa ibaba. Sundin ang pormat at gawin ito sa iyong kuwaderno.

a.

b.

C.

Kinumbinse ka ng isang kaibigan na manigariyo.

Alternatibo Blg. 1

Maaaring mangyari kapag ito ang pinili

Alternatibo Blg. 2

Maaaring mangyari kapag ito ang pinili

Sagutin:

- Ano ang naging pagpapasya mo sa mga ibinigay na sitwasyon?
 - _____
 - _____
 - _____
- Sa iyong palagay, tama ba ang naging mga pasya? Pangatwiranan.
- Nakatulong ba ang ibinigay na pormat sa iyong naging pagpapasya? Ipaliwanag.
- Bakit mahalagang tingnan natin ang maaaring kahinatnan o bunga nito bago tayo gumawa ng pasya?

PAGLINANG NG KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

Gawain 1. Ang mga sumusunod ay tatlong sitwasyon na hinango sa mga *moral dilemma* ni Lawrence Kohlberg. Ito ay mga sitwasyong nagpapahayag ng dalawang magkasalungat na posisyon na kinapapalooban ng dalawang magkaiba o nagtutunggaling pagpapahalaga. Sa gawaing ito ay magkakaroon ka ng pagkakataon na pumili ng posisyon ukol sa mga isyung moral na iyong paninindigan. Sagutin ang mga tanong pagkatapos na mailahad ang bawat sitwasyon. Isulat ang iyong mga sagot sa iyong kuwaderno.

Mga Dilemma ni Lawrence Kohlberg

Dilemma Blg. 1

Si Aamir ay labing-apat na taong gulang na labis ang pagnanais na masama sa isang *camping*. Nangako sa kaniya ang kaniyang ama na papayagan siyang sumama kung siya ay makaiipon nang sapat na pera para rito. Dahil dito, labis ang naging pagsisikap ni Joe sa pagtitinda ng diyaryo. At naipon ang sapat na halagang kailangan para sa *camping* at may kaunti pang halaga na natira para panggastos para sa kaniyang sarili. Ngunit nagbago ang isip ng kaniyang ama bago dumating ang araw ng kanilang *camping*. Ang ilan sa kaniyang mga kaibigan ay nagpasiyang mangisda sa ibang lugar. Kapos ang pera ng kaniyang ama upang ipanggastos sa pangangisda. Kaya, kinausap niya si Aamir upang hingin dito ang perang kaniyang naipon para sa kaniyang *camping*. Iniisip ni Aamir na tumanggi na ibigay sa kaniyang ama ang kaniyang naipong pera.

Mga tanong:

- a. Dapat bang tumanggi si Aamir na ibigay ang kaniyang naipong pera sa kaniyang ama? Pangatwiranang ang sagot.
- b. May karapatan ba ang ama ni Aamir na hingin ang perang naipon ng kaniyang anak na si Aamir? Pangatwiranang.
- c. Ang pagbibigay ba ng perang naipon ni Aamir ay maaaring maging sukatan ng pagiging mabuting anak? Ipaliwanag ang sagot.
- d. Ang ideya ba na si Aamir ang nag-ipon ng pera ay mahalaga sa sitwasyong ito? Pangatwiranang.
- e. Nangako ang ama ni Aamir na kapag nakaipon siya nang sapat na pera ay maaari siyang sumama sa *camping*. Ang ideya ba na nangako ang ama ni Joe sa kaniya ang pinakamahalaga sa sitwasyong ito? Bakit?
- f. Sa kabuuan, bakit mahalagang tuparin ang isang pangako?
- g. Mahalaga bang tuparin mo ang isang pangako sa isang taong hindi naman gaanong kakilala at hindi na muling makikita pa? Ipaliwanag ang sagot.
- h. Ano sa iyong palagay ang pinakamahalagang bagay na dapat isaalang-alang ng isang ama pagdating sa kaniyang relasyon sa kaniyang anak? Bakit mo ito maituturing na pinakamahalaga?

Dilemma Blg. 2

Si Judy ay labindalawang taong gulang. Nangako sa kaniya ang kaniyang ina na siya ay maaaring manood sa isang konsiyerto na magaganap sa kanilang lugar. Ngunit ito ay sa kondisyong mag-iipon siya sa pamamagitan ng pag-aalaga ng bata at sa pagtitipid mula sa kaniyang baon sa tangahalian sa paaralan nang may maipambili ng tiket sa konsiyerto. Nagawa ni Judy na maipon ang perang kinakailangan at nagkaroon pa ng sobra. Ngunit nagbago ang isip ng kaniyang ina at sinabi sa kaniya na mas makabubuti kung gagastusin niya ang kanyang pera sa pagbili ng bagong damit para sa paaralan. Labis ang pagkabigo na naramdaman ni Judy. Ngunit sa kabila nito ay nagpasiya pa rin siya na ipagpatuloy ang panonood ng konsiyerto. Bumili siya ng tiket at sinabi niya sa kaniyang ina na maliit na halaga lamang ang kaniyang naipon. Nang dumating ang araw ng konsiyerto, nanood siya at sinabi sa kaniyang ina na siya ay magpapalipas buong araw kasama ang isang kaibigan. Dumaan ang isang linggo at hindi nalaman ng kaniyang ina ang kaniyang ginawa. Sinabi ni Judy ang lahat sa kaniyang nakatatandang kapatid na si Louise. Iniisip ni Louise kung ipararating ba niya sa kanilang ina ang ginawa ni Judy.

Mga Tanong:

- a. Nararapat bang sabihin ng nakatatandang kapatid ni Judy na si Louise sa kanilang ina na si Judy ay nagsinungaling tungkol sa pera o siya ba ay mananahimik na lamang? Bakit?
- b. Sa kaniyang pag-aagam-agam na sabihin ang katotohanan, iniisip ni Louise na kapatid niya si Judy. Maaari ba itong makaapekto sa kaniyang gagawing pagpapasya? Ipaliwanag ang sagot.
- c. Ang pagsasabi ba ng totoo ay may kinalaman sa pagiging isang mabuting anak? Bakit?
- d. Ang katotohanan ba na si Judy ang nag-iipon ng pera ay mahalagang konsidersayon sa sitwasyon na ito? Bakit?
- e. Nangako ang ina ni Judy na papayagan itong manood ng konsiyerto kung magtitipid siya ng pera. Ang katotohanan ba na nangako ang ina ni Judy ang pinakamahalaga sa sitwasyon na ito? Bakit?
- f. Kailangan bang may hangganan ang awtoridad ng ina sa kanyang anak? Bakit?

Dilemma Blg. 3

May dalawang magkapatid na lalaki na nasangkot sa isang malaking gulo. Nagpasiya silang iwan ang kanilang lugar at magtungo sa ibang lugar. Nangailangan din sila ng pera. Si Karl, ang mas nakatatanda, ay pumasok sa isang tindahan upang magnakaw at nakakuha siya ng sampung libong piso. Si Bob naman, ang mas nakababata, ay nagtungo sa isang retiradong lalaki na kilala sa pagiging matulungin sa mga taong naninirahan sa kanilang lugar. Sinabi niya rito na siya ay may malubhang karamdaman at kailangan ng sampung libong piso para sa kanyang operasyon. Nakiusap si Bob sa matanda na pahiramin siya ng pera at nangakong ito ay babayaran kapag siya ay ganap nang gumaling. Kahit pa hindi ganap na kilala ng matandang lalaki si Bob ay pinahiram niya ito ng pera. Si Karl at si Bob ay nakatakas na may hawak na tig-sampung libong piso.

Mga Tanong:

- a. Ano ang mas masama, ang magnakaw, katulad ng ginawa ni Karl o ang manloko ng kapwa katulad ng ginawa ni Bob? Pangatwiran ang sagot.
- b. Sa iyong palagay ano ang pinakamasama sa panloloko ng isang matanda? Bakit mo ito itinuturing na pinakamasama?
- c. Bakit masama ang paganakaw na tulad ng ginawa ni Karl sa isang tindahan?
- d. Ano ang halaga ng paggalang sa pag-aari ng iba?
- e. Kailangan bang gawin ng tao ang lahat upang sumunod sa batas? Bakit?

a. Kung iyong babalikan ang *dilemma* blg. 1, sa iyong palagay, ano ang bagay na magagawa nang may pananagutan ni Joe sa ganoong sitwasyon? Bakit?

b. Sa iyong pagsusuri sa *dilemma* blg. 2, ano ang masasabi mong pinakamapanagutang magagawa ni Louise sa sitwasyong iyon? Bakit?

c. Naging iresponsable ba ang matanda sa pagpapahiram ng pera kay Bob? Pangatwiran.

Batay sa mga naunang gawain, magbigay ng iyong sariling pagpapakahulugan sa mabuting pagpapasya:

Gawain 2: Basahin ang sumusunod na anekdota.

Hindi makalimutan ni Mark ang tinig ng ina nito sa telepono. “Bakit anak, bakit? Lahat ng pagsisikap ginagawa ko ay para sa iyo. Anong nangyari? Akala ko maayos ang lahat. Akala ko darating ako sa Marso para mapanood ang pagmamartsa mo sa araw ng pagtatapos mo sa haiskul...kami ng tatay mo...” Hindi na nito natapos pa ang sasabihin. Alam ni Mark na umiiyak ito sa kabilang linya. Hindi na rin niya nakayanang marinig pa ang ibang sasabihin ng ina kaya’t ibinaba na nito ang telepono.

Maayos nga ba ang lahat? Noon, noong narito pa sina Nanay at malakas pa si Tatay. Noon wala siyang pakialam anoman ang sabihin ng ibang mga kamag-aral. Madalas man siyang tuksuhin ng mga ito. Pagtawanan hindi nya ito kailangang pansinin. Nagsisikap sya sa pag-aaral para sa kanyang pamilya. Siya ang panganay kaya kailangan niyang makatapos para makatulong sa Nanay at Tatay. Mahirap lang ang buhay nila. Madalas pumapasok siya na wala ni singko sa bulsa. Pinagtatawanan nila ang sapatos niyang may butas sa talampakan gayon din ang uniporme niyang puno na ng sulsi at medyo maiksi na para sa kanya. Hindi sila

makabili ng bago. Pero wala sa kanya iyon. Ang mahalaga'y nakakapag-aral siya. Iyon ang laging sinasabi sa kanya ng kanyang nanay.

Ngunit nang magkasakit ang kanyang ama kinailangan nang kanyang ina ang magpunta sa ibang bansa para maghanapbuhay. Katulong sa Hongkong ang nanay niya. Mabait daw ang naging amo nito. Ilang taon na rin ang lumipas. Iba na ang lahat. May bagong telebisyon, radyo, *computer*. Bago palagi ang uniporme ni Mark. Marami siyang pera sa bulsa. May *bank account* pa nga siya. Sa kanya ipinangalan ng nanay niya ang *bank account* para sa *remittance* nito. "Responsableng bata si Mark, kaya niyang pamahalaan ang mga pangangailangan ng ama at ng kapatid." Sabi ng nanay niya sa tiyahin niya. Noon siguro yon.

"Mapilit kasi ang barkada ko tatay eh. Pwede ba kong maghanda sa birthday ko. At saka pwede ba kong bumili ng beer. Konti lang naman, konting kasayahan lang." Ayaw sana ni Tatay, kaya lang sabi ni Nanay, hayaan na, minsan lang naman. Tutal malapit ng magdisisiyete si Mark. Ang hindi alam ng nanay nya, madalas ang inuman ng barkada. Nakakahiya kasi. Alam naman nilang may pera si Mark. Wala raw siyang pakikisama, yan ang lagi nilang sinasabi kapag tumatangi si Mark. Natatakot si Mark na mawala ang barkada. Dati-rati kasi iniwasan siya ng mga ito. Ngayon sikat na rin siya, mula nang tanggapin siya ng barkadahan. Maraming mga kaklaseng babae nila ay humahanga kay Mark. Masarap pala ang pakiramdam ng napapansin ka, hinahangaan. Masarap ang maraming kaibigan. Masaya ang kilala ka nang halos lahat ng mga mag-aaral sa paaralan.

Masyado kasing napadalas ang gimik ng barkada. Ayon bagsak tuloy si Mark sa tatlong *subject*. Hindi siya gagrgraduate. "Okey lang yan pare, kami rin naman hindi mamartsa eh" ni Bok ang lider ng kanilang grupo. "Ayaw mo nun matagal pa tayong magkakasama. Tuloy ang ligaya."

Dapat nga bang ikasiya iyon. Wari'y kinukurot ang kanyang puso tuwing maaalala ang tinig ng ina. Minamasdan niya ang sarili sa salamin. Siya nga ba talaga ang repleksyon sa salamin. Hindi pa huli ang lahat, wika nya sa sarili.

Sagutin:

1. Anu-ano ang mga mahahalagang pagpapasya na ginawa ng ina ni Mark kaugnay ng kanilang pamilya? Tama ba ang kanyang naging mga pasya? Ipaliwanag.
2. Ano-anong mga pagpapasya ang ginawa ni Mark para sa kanyang sarili? Mabuti ba ang kinahinatnan ng kanyang mga naging pagpapasya? Pangatwiranan.
3. Ano ang ibinunga ng mga maling pagpapasya ng ina ni Mark? Pangatwiranan.
4. Ano ang ibinunga ng mga naging pagpapasya ni Mark? Pangatwiranan.

Gamit ang sumusunod na tsart, suriin ang mga naging pasya ni Mark. Anong mga bagay ang maaaring naging mabuti ang kinahinatnan kung naging mabuti lamang ang naging pagpapasya ni Mark? Kung ikaw si Mark, ano naman ang maaaring naging pasya mo?

Mga Mahahalagang Pangyayari Sa Buhay ni Mark	Mga Naging Pasya ni Mark	Mga kinahinatnan ng Pasya ni Mark	Maaring naging pasya mo
Halimbawa: Ipinangalan ng nanay ni Mark sa kanya ang <i>bank account</i> ng <i>remittance</i> nito	Gamitin sa pansariling pangangailangan at kasiyahan ang pera	Madalas itong liban sa klase upang maglibang kasama ang barkada.	Gamitin lamang sa pamilya ang pera sa banko

Ikaw naman:

Mga Mahahalagang Pangyayari Sa Buhay ni Mark	Mga Naging Pasya ni Mark	Mga kinahinatnan ng Pasya ni Mark	Maaring naging pasya mo	Dahilan ng pasya

Sa kuwaderno ay isulat muli ang anekdota, ngunit gamitin ang iyong mga pasya sa halip na kay Mark. Gamitin din ang mga maaaring kinahinatnan ng iyong pasya.

Rubric sa Pagtataya ng ginawang pagsusuri:

Dimensyon	3 Pinakatama	2 Bahagyang Tama	1 Mali
Posisyong pinili	Natukoy nang malinaw ang kalalabasan ng posisyong pinili	Natutukoy ang posisyon sa moral na dilemma subalit may ilang kalalabasan ng posisyon ang hindi malinaw	Hindi malinaw ang posisyon sa moral dilemma
Batayan ng mga pahayag	Ibinatay sa Likas na Batas at Moral (Natural Moral Law) Ibinatay ang posisyong pinili sa tatlong palatandaan ng moral na kilos	Ibinatay sa kultura, kinagisnang paniniwala o instinct Ibinatay ang posisyong pinili sa tatlong palatandaan ng moral na kilos subalit hindi naipahayag nang maayos	Ibinatay sa nararamdaman o emosyon Hindi ibinatay ang posisyong pinili sa tatlong palatandaan ng moral na kilos
Kaugnayan ng mga pahayag sa dilemma	Ang mga pahayag ay nagpapamalas ng lubos na pagkaunawa sa dilemma	May ilang pahayag na walang kaugnayan sa dilemma	Ang mga pahayag ay nagpapamalas ng di pagkaunawa sa dilemma
Paninindigan sa posisyong pinili	Matatag ang paninindigan sa posisyong pinili	May kaunting agam-agam sa posisyong pinili	Hindi napanindigan ang posisyong pinili

Batay sa naunang gawain: Ano-ano ang mga elemento ng mabuting pagpapasya? Isulat ang sagot sa kuwaderno.

Gawain 3. Basahin ang sumusunod na talambuhay

Figaro: Kapeng Pilipino!

Si Pacita “Chit” U. Juan ang bunso sa magkakapatid na Juan. Maagang sinanay ng kanyang ama ang magkakapatid sa pagnenegsyo. Sa tanghali’y sinusundo ang magkakapatid ng kanilang ama para mananghalian nang sabay-sabay at kung may panahon pa ay magtrabaho sa kumpanya. Maging ang mga bakasyon sa eskwela ay ginugugol nila sa pagtrabaho sa kanilang kumpanya. Doon natutuhan ni Chit ang mga kasanayan at pagpapahalaga na naging susi sa pagtatagumpay ng kanyang itinatag na negosyo. Kabilang dito ang respeto sa pagsisikap, pagtitiyaga at tamang pamamahala ng oras o panahon.

Ang tagumpay ni Chit ngayon ay bunga ng mga mahahalagang pasya na ginawa niya sa kanyang buhay. Noong una, hindi pagnenegosyo ang unang larangang sumagi sa isip ni Chit. Di tulad ng mga kapatid, ibang-iba ang direksyong nais niyang tahakin. Ang kanyang mga kapatid ay kumuha ng mga kursong kaugnay ng pagnenegosyo, samantalang siya ay nag-aral ng *Hotel and Restaurant Administration*. Hindi man niya alam noon, inihahanda na ang daan patungo sa larangang kanyang pagtatagumpayan. Nang magtapos si Chit sa kolehiyo, mayroon siyang dalawang pamimilian. Ang daang pinili ng nakatatanda niyang mga kapatid – ang tumulong sa negosyo ng pamilya; o manghiram ng puhunan sa kanyang ama at magtayo ng sarili niyang negosyo. Ito ang pasyang inaasahan sa kanilang pamilya. Hindi inaasahan ng lahat, gumawa si Chit ng isa pang pamimilian – ang mamasukan.

Nagtrabaho si Chit sa hotel na Regent of Manila upang magamit ang kanyang mga natutunan sa kolehiyo. Tulad sa ibang mga empleyado naging masipag at masaya sa kanyang pagtrabaho si Chit. Ngunit hindi pumayag ang kanyang ama na mamasukan na lamang si Chit, sa huli’y nahimok din siya na bumalik sa negosyo ng kanilang pamilya. Binigyan siya nito ng mataas na posisyon. Naging bise presidente siya para sa pangangasiwa ng kanilang kumpanya. Hindi naging masaya si Chit na siya’y nagkaroon ng mataas na posisyon ng hindi nito pinaghirapan. Gayonpaman sinamantala pa rin niya ang pagkakataon upang patuloy na matuto sa larangan ng pagnenegosyo.

Samantala, kailangan niya ring bigyang ekspresyon ang kanyang mga hilig at talento. Isa sa kanyang mga kinagigiliwang gawin ang pag-inom ng kape kasama ang mga kaibigan. Kasama ang mga ito, itinayo nila ang *coffee shops* na Figaro. Noong una’y libangan lamang ito sa kanya, ngunit nang lumaon ay naging malaking negosyo na ito na nangangailangan ng kanyang buong atensyon. Sa ngayon ay maunlad na ang negosyo niyang Figaro. May mga prankisa na rin ito sa iba’t ibang rehiyon sa Pilipinas. Ngunit hindi isang negosyo lamang ang Figaro ngayon. Iniligtas ng Figaro, sa pangunguna ni Chit, ang industriya ng kape sa Pilipinas.

Pinag-aralan ni Chit ang lahat ng bagay kaugnay ng kanyang bagong negosyo, mula sa pagtanim ng kape hanggang sa namamatay nang industriya nito

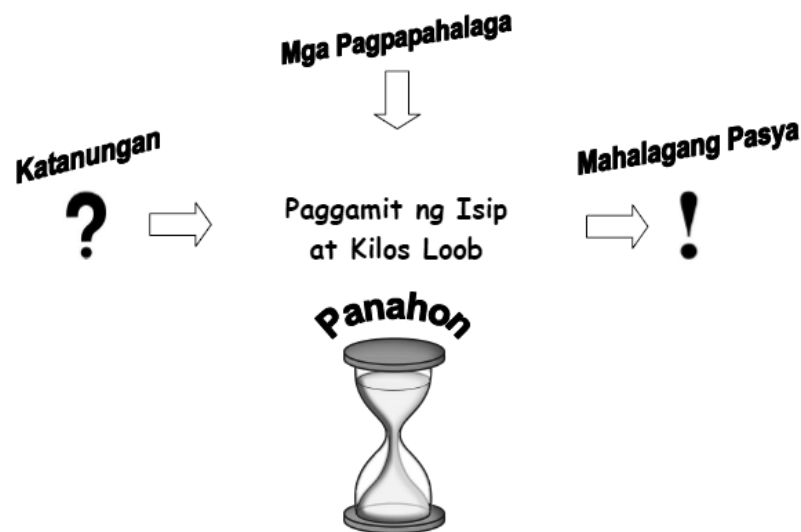
sa Pilipinas. Alam niyang kinakailangan niyang gumawa ng paraan upang iligtas ang kapeng barako ng Pilipinas. Itinatag niya ang Figaro Foundation noong 1998, isang pundasyong naglalayong hikayatin at tulungan ang mga magsasaka na muling bumalik sa pagtatanim ng kape.

Hindi pa rin nagsasawa si Chit na magbigay ng inspirasyon sa lahat ng mga Pilipinong may hilig sa pagnenegosyo. Patuloy pa rin siya sa pag-aaral at bukas sa mga bagong oportunidad sa ating bayan. Hindi niya kailanman ipapayo ang mangibang-bayan upang makahanap ng tagumpay. Ang pagtatagumpay ay pinaghihirapan at dapat na may pinaglalaanan. Para kay Chit ang lahat ng tagumpay niya ay pakikibahagi sa pagpapaunlad ng bansa. Naniniwala siya sa husay at galing ng mga Pilipino. Ang kanyang misyon – bigyang inspirasyon at himukin ang mga Pilipino na magnegosyo at kilalanin ang kanilang sariling husay upang mapagtanto nila kung gaano kadakila ang lahing Pilipino.

Sagutin:

1. Ano-ano ang mga mahahalagang pagpapasya na ginawa ni Chit sa kanyang buhay? Ipaliwanag.
2. Kung ikaw si Chit, ganito rin ba ang magiging pasya mo? Pangatwiranan.
3. Bakit iniwan ni Chit ang kanyang mataas na posisyon sa negosyo ng kanilang pamilya? Ipaliwanag.
4. Sa iyong palagay, anu-ano ang mga naging dahilan ng pagtatagumpay ni Chit sa buhay? Pangatwiranan.
5. Paano nakatulong sa pagtatagumpay ni Chit ang kanyang mga naging pasya sa buhay?
6. Bakit mahalaga ang mabuting pagpapasya sa ating pinapangarap na buhay? Ipaliwanag.

Ipaliwanag ang sumusunod na paglalarawan ng proseso ng mabuting pagpapasya batay sa mga natutuhan sa mga naunang gawain. Isulat sa kuwaderno ang iyong mga paliwanag.

Ano ang misyon o layunin ni Lucita “Chit” Juan sa buhay? Paano niya isinasakatuparan ang layuning ito?

Basahin ang artikulo ni Karen Flores, [abs-cbnNEWS.com](http://www.abs-cbnnews.com/business/03/03/09/chit-juan-leaving-big-boss-role-behind) sa <http://www.abs-cbnnews.com/business/03/03/09/chit-juan-leaving-big-boss-role-behind>

Gawain 4: Ang Iyong Layunin sa Buhay

Tulad ni Chit Juan, may misyon o layunin ka ba sa buhay? Tingnan ang mga sumusunod na halimbawa ng *personal mission statement*. Ano ang mga pagkakaipareho ng mga ito? Ang mga pagkakaiba?

Ang kabiguan ay naging bahagi ng buhay upang tayo’y maging mapagpasalamat sa mga mumunting biyaya ng buhay.

Ang boses mo at ang bawat isa sa atin ay mahalaga.

Ang buhay ay parang pagsakay sa isang bisikleta, kailangan mong panatilihin ang iyong balanse upang makarating sa paroroonan.

Maging gabay ng iba tungo sa katotohanan.

Ang lahat ng desisyon ay mahalaga.

Huwag kakalimutan na ang Diyos ay laging nariryan para sa akin

Matutong makuntento sa biyayang kalaob sa akin.

Huwag kalimutang ngumiti.

Magtiwala sa sarili dahil ako’y nilikha ng Diyos.

- Kryshna T. Gayola
Manila Science High School

"My purpose throughout each day of my life is to express my commitment to love and cherish my family and friends, improve myself personally and professionally so that I can advance within my career, lead a successful career that I will enjoy, and take on any challenges that come my way."

--by Susana 07/29/06

Extracted from:
http://www.missionstatements.com/personal_mission_statements.html

"I live my life as a solution to humanity - travessing all nations and races: giving hope and future to the hopeless, the poor and the oppressed in and through Christ."

-- Raymond for Accra Ghana

Extracted from:
http://www.missionstatements.com/personal_mission_statements.html

I WILL... attempt to further my knowledge everyday either through taking classes, reading books, or educating experiences so I can be as intelligent and insightful as my parents.

I WILL... be a better daughter, sister, student, teammate, and friend by improving on my inferior qualities like organization, responsibility, and compassion.

I WILL... continue to exercise my body a few times a week in order to become lean and fit. This way I will have the muscle and endurance to achieve my goals and live a long, healthy life.

I WILL... find a job every summer until I begin attending college in order to at least triple my current bank account. The money I earn will be used to pay for college expenses, and left untouched otherwise...

I WILL... treasure time spent with my family and friends above everything else by putting aside time for them no matter how busy my schedule may become.

I WILL... become a respected and noted leader to those who surround me through taking charge and succeeding in difficult situations."

-- by Marissa

Extracted from: http://www.missionstatements.com/personal_mission_statements.html

Magsalliksik: (Maaaring sa *internet* o sa silid-aklatan ng inyong paaralan)
Maghandang iulat.

1. Ano ang ibig sabihin ng personal mission statement o Pahayag ng Layunin sa Buhay? Ipaliwanag.
2. Bakit mahalaga ang pagkakaroon ng layunin sa buhay? Ipaliwanag
3. Ano-ano ang mga pamantayan sa pagsulat ng layunin? Ipaliwanag

C. PAGPAPALALIM

Basahin ang sumusunod na sanaysay.

ANG MABUTING PAGPAPASYA

Marunong ka bang maglaro ng *chess*? O di kaya naman ay nakakapanood ka ba ng mga naglalaro nito? Kung susuriing mabuti ang paglalaro ng *chess*, mapapansin na ang sinumang naglalaro nito ay sumasailalim sa malalim na pag-iisip. Sa buong panahon ng paglalaro ng *chess* ay kinakailangan nilang mamili ng tamang piyesa na ititira at magpasiya ng gagawing tira. Pinag-aaralan munang mabuti ang bawat galaw upang maging batayan ng gagawing tira. Kailangang maging maingat sa pagpapasiya dahil kung hindi ay magbubunga ng pagkatalo sa laro. May tuntunin na tinatawag na “*touch-move*”, nangangahulugan ito na kapag hinawakan mo ang isang piyesa ay ito na dapat ang iyong ititira, hindi na maaaring magbago ng isip kung kaya mahalagang sigurado na

sa tira bago ito hawakan. Marahil nagtatanong ka, “Bakit naman biglang napasok ang *chess* sa usapan?”

Hindi ba maaari natin ihalintulad ang paglalaro ng *chess* sa ating mga pagpapasiya sa buhay? Ang tao ay biniyayaan ng Diyos ng isip at kilos-loob. Ito ang dahilan kung bakit binibigyan din tayo ng laya na magpasiya para sa ating sarili. Isa itong gawain na hindi maiiwasan ng sinuman sa araw-araw. Ngunit ang tanong, sapat na ba ang iyong kaalaman para magpasiya at mamili? Katulad ka ba ng isang *grandmaster* sa *chess* na laging naipananalo ang kaniyang laban? Kung hindi pa ganap ang iyong tiwala sa iyong kakayahan, makatutulong sa iyo ang babasahing ito.

Ang lahat ng kilos ng tao ay bunga ng proseso ng pagpapasiya. Nagmumula ito sa simpleng pagpapasiya katulad ng: kung anong damit ang isusuot, kung kakain ba ng hapunan, hanggang sa mga komplikadong pagpapasiya katulad ng: kung papasok ba o hindi sa paaralan, sasama ba sa kaibigan sa isang *party* nang walang paalam sa magulang o pakokopayahin mo ba ang kaibigan mo sa pagsusulit at marami pang iba. Alinman sa mga ito ay nangangailangan ng kasanayan upang makagawa ng matalinong pasiya lalo na sa mga sitwasyong moral.

Ang Proseso ng Paggawa ng Mabuting Pasya

Ang mabuting pagpapasya ay isang proseso kung saan malinaw na nakikilala o nakikita ng isang tao ang pagkakaiba-iba ng mga bagay-bagay. Mahalaga ang prosesong ito sa ating pagpili. Ang pagpili ay nangangailangan ng pagkakaroon ng pagtatangi o diskriminasyon. Ang pagpili ng paglalakad sa bangketa ay pagpili na hindi maglakad sa kalsada. Ipinapalagay, sa simpleng pagpili na ito, na alam mo ang kaibahan ng bangketa sa kalsada – kaysa, halimbawa, sa isang lasing na ang paningin at pambalanse ay naapektuhan ng alkohol. Kung mahusay ang pagpapasya, mas malinaw ang mga pagpiling gagawin.

Ang una at pinakamahalagang sangkap sa anomang proseso ng pagpapasya ay **panahon**. Kadalasan ito ang una nating hinihingi upang makagawa ng pagpapasya sa anomang bagay na inaasahan sa atin. Karaniwan na ang mga linyang “Bigyan mo pa ako ng panahong makapag-isip.”

Ang mga instrumento o gamit sa mabuting pagpapasya ay ang isip at damdamin. Una, ginagamit natin ang ating isip. Pinagninilayan natin ang sitwasyon. Naghahanap tayo ng mga impormasyon at tinitimbang natin ang mga kabutihan at kakulangan sa ating mga pamimilian. Hinihinuha natin ang mga maaring kahantungan o maging epekto ng mga ito. Madalas kumukunsulta tayo sa mga eksperto. Itinatala natin at iniipon ang mga datos tungkol sa suliraning nais nating malutas. Matapos magsuri, higit nating nakikita nang walang kinikilingan ang tamang tunguhin. Ibig sabihin ng walang kinikilingan, ang solusyon na tinitingnan na higit na makabubuti ay maaari ring piliin ng karamihan sa mga tao.

Ngunit hindi lamang ang isip ang umiiral sa ginagawa nating pagpili. Kinukunsulta rin natin ang ating damdamin upang tiyaking kagustuhan nga natin ang ginawang pagpili. Kung kaya’t sinasala ng ating damdamin ang anomang natuklasan

ng ating isip upang pagbatayan ng pagpili, upang gawing atin ang pagpapasiya. Ibig sabihin nito, maaaring maunawaan ng iba ang pinanggagalingan ng ating pagpili sa aspektong intelektuwal, ngunit hindi nila sinasang-ayunan ang ginawang pagpili. Maaaring hindi mahalaga sa kanila ang mga bagay na pinahahalagahan natin. Maaari pa nila tayong pagbintangang wala sa katinuan ng pag-iisip.

Dahil dito naaalala natin na mula't sapul pa, tayo ay may kalayaan at walang mapanagutang pagpapasya ang nagaganap nang walang kalayaan. Maari tayong humingi ng payo sa ating mga malalapit na kaibigan o sa mga eksperto, ngunit hindi natin dapat hayaang maimpluwensyahan tayo ng opinyon ng iba sa paraang nawawalan na tayo ng kalayaan. Nararapat din na malaya sa mga panloob o *subconscious* na pag-uudyok na maaaring pamahalaan ang ating pagpapasya ng lingid sa ating kaalaman.

Ang pagpapahalaga ang pundasyon o haligi ng proseso ng mabuting pagpapasya. Kung hinihingi ng pagkakataon na tayo ay mamili, madalas na tinitimbang natin ang mga pamimilian batay sa kung ano ang mahalaga sa atin. Maaring pinipili natin ang pagkain ng gulay dahil sa halaga nito sa ating kalusugan, ayon sa dikta ng ating isip sa kung ano ang tama at ng damdamin ayon sa ating ginugusto.

Ang proseso ng mabuting pagpapasya sa maikling salita ay – “batay sa ating pagpapahalaga, ginagamit natin ang ating isip at damdamin upang tiyakin sa loob ng sapat na panahon ang ating pasya.”

Maaaring ilarawan ang proseso ng mabuting pagpapasya bilang:

Mga Hakbang sa Paggawa ng Wastong Pasya

Maaari rin nating himayin ang proseso ng mabuting pagpapasya. Sundan lamang ang mga sumusunod na hakbang.

1. *Magkalap ng kaalaman.* Ang pagiging tama o mali ng isang pagpapasiya ay nakasalalay sa mga katotohanan. Sa iyong kasalukuyang edad, maaaring hindi pa sapat ang iyong kaalaman ukol sa mga katotohanang ito; kung kaya mahalaga na ikaw ay sumangguni at humingi ng opinyon sa mga taong nakaaalam at mayroong sapat na karanasan tungkol sa mga bagay na iyong pinagninilayan. Halimbawa, makatutulong nang malaki kung isasangguni mo sa iyong gurong pinagkakatiwalaan ang iyong mga agam-agam. Higit na marami na siyang mga kaalaman at karanasan na maaaring kaniyang gamiting batayan sa pagbibigay ng payo. Higit na makatutulong kung makikinig sa iba't ibang pananaw upang makita mo ang problema sa iba't ibang anggulo. Ngunit mahalagang tandaan na magkakaroon lamang ng kabuluhan ang lahat ng ito kung bukas ang iyong isip sa pagtanggap ng mga mungkahi at payo mula sa ibang tao.
2. *Magnilay sa mismong aksiyon.* Sa anumang pagpapasiya ng tao, mahalaga ang pagninilay sa mismong aksiyon. Maaari mong gamitin ang mga sumusunod na gabay:
 - a. *Kailangan mong suriin ang uri ng aksiyon.* Tanungin mo ang iyong sarili, Ano ba ang aking binabalak na gawin? Ito ba ay naaayon sa pamantayan ng Likas na Batas Moral? Ito ba ay tama?
 - b. *Mahalagang tanungin mo rin ang iyong sarili kung ano ba talaga ang iyong personal na hangarin sa iyong isasagawang aksiyon.* Halimbawa, ang isa bang batang nakatira sa kalye ay laging nararapat na bigyan ng pera? Namulat tayo sa paniniwala na mabuti ang magbahagi lalo na sa mahihirap. Ngunit ang isang mukhang tamang kilos ay hindi laging tama dahil ito ay naaapektuhan ng intensiyon. Ikaw ba ay nagbahagi dahil gusto mo lamang magpasikat sa iyong mga kakilala? O ginawa mo ito dahil sa iyong palagay ay magagamit mo ito upang mabawi ang isang panloloko sa isang kaibigan tungkol sa pera? Kaya mahalagang pagnilayan mong mabuti ang iyong isasagawang kilos dahil tiyak na makaaapekto ang iyong mga hangarin sa pagiging moral ng iyong kilos.
 - c. *Mahalagang tingnan din ang mga pangyayaring may kaugnayan sa aksiyon.* Dahil ang tao ay nabubuhay sa mundo na kasama ang kaniyang kapwa, may epekto sa iyong kapwa ang iyong mga pagkilos. Ito ang dahilan kung bakit mahalaga na suriin muna kung ano ang magiging kahihinatnan ng iyong kilos bago ito isagawa. Halimbawa, kung ang iyong kapatid ay lagi mong iginagawa ng kaniyang mga gawaing-bahay at proyekto, nakatutulong ba ito sa kaniya? Hindi ba tinuturuan mo siyang maging palaasa at tamad? Hindi ito makatutulong sa kaniyang pagkatuto at paglago. Samakatuwid, kailangang isaalang-alang ang lahat ng bagay na may kaugnayan sa aksiyon upang hindi magkamali sa isasagawang pasiya at kilos.

Pagkatapos makakalap ng kaalaman at mapagnilayan ang isasagawang pagpili ay mayroon ka ng kahandaan upang piliin ang sa iyong palagay ay tama at nararapat.

3. *Hingin ang gabay ng Diyos sa isasagawang pagpapasiya.* Ang panalangin ang pinakamabisang paraan na maaaring gawin upang ganap na maging malinaw kung ano talaga ang plano ng Diyos para sa atin. Dahil sa panalangin, mabibigyang ng linaw sa iyo kung ano talaga ang gusto ng Diyos na iyong gawin. Mahalagang gawin ito upang magkaroon ng lakas na maisakatuparan ang anomang dapat gawin ayon sa paghuhusga ng sariling konsensya.
 Ngunit paano kung matapos ang pagkalap ng mga kaalaman, pagninilay at pagdarasal ay nananatili pa rin ang iyong pag-aalinlangan sa iyong pagpili? Ano na ang iyong dapat na gawin? Makatutulong sa iyo ang susunod na hakbang.
4. *Tayain ang damdamin sa napiling isasagawang pasya.* Mahalaga ring isaalang-alang ang ating damdamin o kalooban sa ating gagawing pagpili. Hindi lahat ng lohikal o makatwirang pamimilian ay makabubuti sa atin. Mahalaga ring isaalang-alang ang ating magiging kasiyahan bunga ng ating ginawang pagpili.
5. *Pag-aralang muli ang pasiya.* Kung nananatili sa iyo ang agam-agam dahil mayroon ka ring pakiramdam na maaari kang magsisi sa iyong pasiya, kailangan mong pag-aralan muli ang iyong pasiya na may kalakip na panalangin at mas ibayong pagsusuri. Maging bukas sa posibilidad na magbago ang pasya pagkatapos ng prosesong pinagdaanan mo.

Marami pang pagpapasiya ang iyong gagawin sa mga darating na panahon kung kaya mahalagang may sapat kang kaalaman tungkol dito. Mahalagang tandaan na sa bawat isasagawang pagpili, laging isasaalang-alang ang *mas mataas na kabutihan (higher good)*. Ito ang natutuhan mo sa Modyul 10, sa Hirarkiya ng Pagpapahalaga ni Max Scheler. Tao lamang ang biniyayaan ng isip at kilos-loob kung kaya mayroon siyang kakayahan na kilalanin at gawin ang tama at nararapat. Halimbawa, nagmana ka ng malaking salapi mula sa isang kamag-anak. Pagkatapos mong matanggap ang pera, ninais mo na magkaroon ng isang engrandeng salu-salo. Ngunit naisip mo na huwag itong ituloy dahil napagtanto mo na ang kaligayahan na maidudulot ng pagsasalu-salo ay panandalian lamang. Sa halip ay nagpasiya kang gugulin ito sa pag-aaral mo ng medisina upang makatulong ka sa mahihirap na may sakit. Mas mataas na kabutihan ang tumulong sa kapwa kaysa sa kasiyahan na maidudulot ng salu-salo. Ito ay dahil may isip at kilos-loob ang tao na makaalam at maglayong gawin ang *mas mataas na kabutihan* para sa kaniyang kapwa at upang ipakita ang pagmamahal sa Diyos.

Habang lumilipas ang panahon ay lumalaki na ang hamon ng lipunan sa bawat indibidwal na mapanindigan ang tama at mabuti. Maraming mga isyu sa lipunan na tunay na susukat sa iyong moral na paninindigan. Kaya't kailangang sapat ang iyong kaalaman at kakayahan tungkol sa pagsasagawa ng moral na pagpapasiya.

Ang Pahayag ng Personal na Layunin sa Buhay o *Personal Mission Statement*

Isang mabuting giya o gabay sa ating mga pagpapasya ang pagkakaroon ng personal na pahayag ng layunin sa buhay o *personal mission statement*. Ayon nga kay Sean Covey sa kanyang aklat na *The Seven Habits of Highly Effective Teens*, “Begin with the end in mind.” Kung sa simula pa lang ay alam na natin ang gusto nating mangyari sa ating buhay, hindi na magiging mahirap para sa atin ang mga mahahalagang pagpapasya sa buhay. Ang pahayag ng layunin sa buhay ay maihahalintulad sa isang personal o pansariling *motto* o kredo na nagpapahayag kung ano ang kabuluhan ng iyong buhay. Para itong balangkas ng iyong buhay. Iba’t iba ang paraan ng pagpapahayag ng *mission statement* o layunin sa buhay. Ang iba ay mahaba; ang iba naman ay maikli. Ang iba ay awit; ang iba ay tula. Ang iba naman ay ginagamit ang kanilang paboritong salawikain o kasabihan bilang pahayag ng layunin sa buhay.

Ayon pa kay Covey (1998) ang pahayag ng personal na layunin sa buhay ay maihahalintulad sa isang punong may malalim na ugat. Ito ay matatag at hindi mawawala, ngunit ito ay buhay at patuloy na lumalago. Kailangan natin ang matibay na makakapitan upang malampasan ang anomang unos na dumarating sa ating buhay. Walang permanenteng bagay sa mundo. Lahat ay nagbabago. Maaariing ngayon ay mayaman kayo, bukas naman ay naghihirap; mahal ka ng nobyo mo ngayon bukas may mahal na siyang iba. Maraming bagay na hindi natin mapipigil.

Habang lumilipas ang panahon ay lumalaki na ang hamon ng lipunan sa bawat indibidwal na mapanindigan ang tama at mabuti. Maraming mga isyu sa lipunan na tunay na susukat sa iyong moral na paninindigan. Kaya’t kailangang sapat ang iyong kaalaman at kakayahan tungkol sa pagsasagawa ng moral na pagpapasiya.

Narito ang ilang mga paraan na iminungkahi ni Sean Covey sa kanyang aklat:

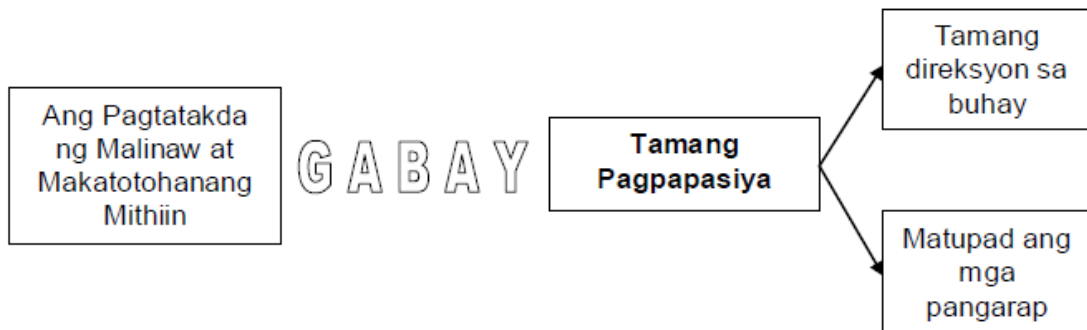
1. Mangolekta ng mga kasabihan o motto. Pumili ng ilang mga kasabihan na may halaga sa iyo at tunay na pinaniniwalaan mo. Maaring ang mga ito na ang gamitin mong pahayag ng iyong personal na layunin sa buhay.
2. Gamitin ang paraang tinawag na “Brain Dump”. Sa loob ng labinlimang minuto ay isulat mo ang anomang nais mong isulat tungkol sa iyong misyon. Huwag kang mag-abalang magsala ng mga ideya o itama ang mga pagkakamali dito. Matapos ang labinlimang minuto ay maari mo na itong salain at itama ang mga pagkakamali sa bararila o gramatika. Sa loob lamang ng 30 minuto ay nakapagsulat ka na ng iyong pahayag ng layunin sa buhay.
3. Magpahinga o maglaan ng oras sa pag-iisip. Magtungo sa isang lugar kung saan ka maaaring mapag-isa. Doon mo pagtuunan ng panahon ang paggawa ng iyong layunin sa buhay sa anomang paraang makatutulong sa iyo.
4. Huwag labis na alalahanin ang pagsulat nito. Hindi kinakailangan ang perpektong pagkakasulat ng layunin sa buhay. Hindi naman ito isang proyekto sa isang asignatura na kinakailangan ng marka ng guro. Ito ay personal mong sekreto. Ang mahalaga, nagsisilbi itong inspirasyon sa iyo. Itanong sa iyong sarili, “Ako ba’y naniniwala sa aking isinulat?” Kung masasagot mo ito ng oo, ay mayroon ka ng pahayag ng layunin sa buhay.

Kailangan ang personal na pahayag ng layunin sa buhay upang panatilihin matatag sa anomang unos na dumating sa iyong buhay. Kailangan ito upang bigyan ng tuon ang pagtupad sa mga itinakdang mithiin sa buhay. O, ano pa ang hinihintay mo?

Mga Tanong:

1. Ano ang dapat isaalang-alang sa bawat gagawing pagpili?
2. Bakit mahalagang magkalap ng kaalaman bago magsagawa ng pagpapasiya?
3. Bakit mahalagang pagnilayan ang isasagawang kilos?

Paghinuha ng Kakailanganing Pag-unawa (EU)

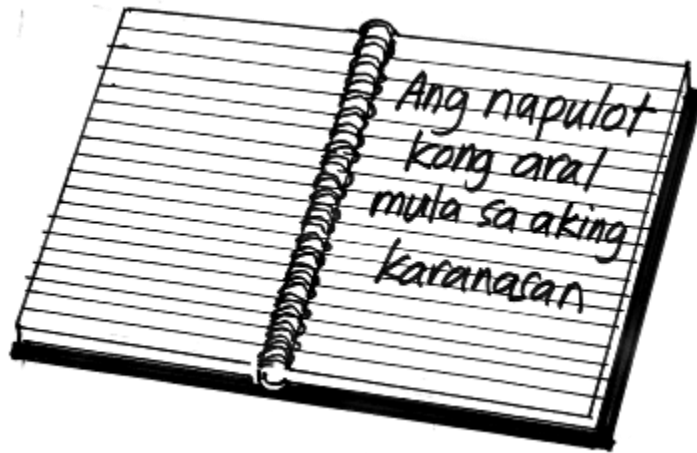
PAGSASABUHAY NG MGA PAGKATUTO Paganap

Nakita mo ang magandang dulot ng pagkatuto sa tamang pagpapasiya mula sa modyul na ito. Higit na magkakaroon ng kabuluhan ang pagkatutong ito kung maibabahagi mo ito sa iyong kapwa. Kaya, isagawa mo ang gawaing ito.

1. Maghanap ng isang kapamilya, kaibigan o kakilala na nahaharap sa isang suliranin na ngangailangan ng pagpapasiya.
2. Maglaan ng panahon upang siya ay makausap at magabayan sa gagawing pagpili.
3. Ilapat ang natutuhang mga hakbang at iproseso ito kasama ang taong napili. Sa paraang ito, maibabahagi mo sa kaniya ang iyong natutuhan sa modyul na ito.
4. Maaaring humingi ng tulong o paggabay sa iyong guro o kamag-aral kung kinakailangan.

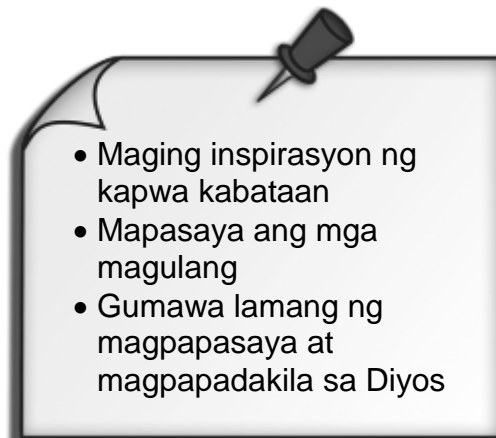
Pagninilay

Magsulat ng pagninilay sa iyong journal. Tapusin ang sumusunod na di-tapos na pangungusap: Ang napulot kong aral mula sa aking karanasan....

Pagsasabuhay

Panahon na para magsulat ka ng iyong pahayag ng layunin sa buhay. Gamitin ang mga natutuhan sa pagbuo nito. Isulat ang iyong layunin sa buhay sa *posts-it* at idikit ito sa iyong salamin o sa lugar na araw-araw mong tinitingnan. Maaari rin itong ipa-laminate at isilid sa iyong pitaka o gawin itong *key chain* o *tag* sa iyong *bag*. Ang mahalaga, ito ay lagi mong nakikita at lagi mong naaalala.

- Maging inspirasyon ng kapwa kabataan
- Mapasaya ang mga magulang
- Gumawa lamang ng magpapasaya at magpapakikila sa Diyos

Mga Sanggunian:

Kohlberg Dilemmas. Retrieved from <http://www.haverford.edu/psych/ddavis/p109g/kohlberg.dilemmas.html> on May 19, 2011

Covey, Sean; "Habit 2: Begin With the End in Mind"; *The 7 Habits of Highly Effective Teens*; (1998): 105-130

Wolff, Pierre; "Chapter 1:Everybody Has What Is Necessary for Choosing"; *Discernment The Art of Choosing Well*; (1993): 3-11

Association of Filipino Franchisers, Inc (AFFI); "Figaro Coffee Company"; *Introduction to Entrepreneurship: Success Stories of Filipino Entrepreneurs*; (2007): 49-63

MODYUL 15: MGA PANSARILING SALIK SA PAGPILI NG KURSONG AKADEMIKO O TEKNIKAL-BOKASYONAL O NEGOSYO

ANO ANG INAASAHANG MAIPAMAMALAS MO?

Sa mga naunang modyul natutuhan mo na ang pagkilala sa sarili ay gabay sa pagtupad ng mga tungkulin tungo sa pagpapaunlad ng sarili. Nakilala mo ang mga angkop na *Inaasahang Kakayahan at Kilos sa Panahon ng Pagdadalaga/Pagbibinata*. Natuklasan mo ang iyong mga talento, kakayahan at kahinaan, mga hilig (Interests), at mga tungkulin bilang nagdadalaga/nagbibinata. Gamit ang mga kaalaman dito nakagawa ka ng mga angkop at makatotohanang pagtatakda ng mithiin sa iba't ibang aspekto ng iyong buhay.

Sa naunang modyul ay nagbigay tuon ka sa halaga ng moral na pagpapasya at nakagawa ng pahayag ng layunin sa buhay na may pagsasaalang-alang sa tama at matuwid na pagpapasya. Nakilala mo rin na mahalagang bahagi ng pagsasakatuparan ng layuning ito ang pagpili ng karera o negosyong tatahakin.

Sa modyul na ito ay inaasahang gagamitin mo ang lahat ng mga pag-unawang ito upang mapaunlad ang mga pansariling salik upang ito ay maitugma sa mga pangangailangan (*requirements*) sa napiling kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay.

Sa huli, inaasahang masasagot mo ang mahalagang tanong: Bakit mahalagang tugma ang mga personal na salik sa mga pangangailangan (*requirements*) sa napiling kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay?

Sa modyul na ito, inaasahang malilinig sa iyo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan, at pag-unawa:

- a. Natutukoy ang mga personal na salik na kinakailangang paunlarin kaugnay ng pagpaplaplano ng kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay
- b. Natatanggap ang mga pagkukulang sa mga kakayahan kaugnay ng mga pangangailangan sa kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay na napili
- c. Naipaliliwanag na ang pagiging tugma ng mga personal na salik sa mga pangangailangan (*requirements*) sa napiling kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay, ay daan upang magkaroon ng makabuluhang hanapbuhay o negosyo at matiyak ang pagiging produktibo at pakikibahagi sa pagpapaunlad ng ekonomiya ng bansa
- d. Naipakikita ang pagkilala sa sarili at ang kasanayan sa pagtatakda ng mithiin sa pamamagitan ng paggawa ng *Goal Setting and Action Planning Chart*

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- Pagtatakda ng panahon sa pagkakamit ng mga mithiin
- Pagkakaroon ng sistema, pamamaraan at pamantayan sa pagsukat ng kanyang pagsulong o pag-unlad tungo sa pagkakamit nito
- Pagtukoy sa mga tiyak na hakbang tungo sa pagkakamit ng mithiin
- Pagtukoy sa mga maaring maging balakid o hadlang sa pagkakamit ng mithiin at gayundin ng mga paraan upang malampasan ang mga ito
- Pagkakaroon ng sistema ng pagpapabuya o paggantimpala para sa mga nakamit na mithiin upang magkaroon ng pagpupunyaging magpatuloy
- Pagkakaroon ng puwang sa mga pagbabago o pagpapabuti sa plano

PAUNANG PAGTATAYA

Panuto: Piliin ang titik ng salita, mga salita o pahayag na tinutukoy sa pangungusap.

Isulat sa kuwaderno ang iyong sagot.

1. Ito ay preperensya sa mga partikular na uri ng gawain. Ito ang naggaganyak sa iyo na kumilos at gumawa.
a. Hilig b. Pagpapahalaga c. Kakayahan d. Mithiin
2. Sa kabilang banda, ito ay kalakasan (“power” o mas akma, “intellectual power”) upang makagawa ng isang pambihirang bagay tulad sa musika o sa sining. Ito ay likas o tinataglay ng tao dahil na rin sa kanyang *intellect* o kakayahang mag-isip.
a. Hilig b. Pagpapahalaga c. Kakayahan d. Mithiin
3. Siyang nagiging dahilan upang ang isang bagay o ideya ay maging kanais-nais, kaiga-igaya, kahanga-hanga o kapaki-pakinabang. Mga motibo upang piliin ang isang hakbangin o pasya. (Hall, 1973)
a. Hilig b. Pagpapahalaga c. Kakayahan d. Mithiin
4. Ito ay ang pinakatunguhin o pinakapakay ng iyong nais na marating o puntahan sa hinaharap. Sa simpleng salita, ito ang nais mong mangyari sa iyong buhay sa hinaharap.
a. Hilig b. Pagpapahalaga c. Kakayahan d. Mithiin
5. Isa sa mga hakbang sa pagtatakda ng mithiin ang pagkakaroon ng tuon sa nais nating maabot, may kasiguruhan at pinag-isipan.
a. Tiyak o *Specific*
b. Nasusukat o *Measurable*
c. Naabot o *Attainable*
d. Angkop o *Relevant*
e. May itinakdang panahon o *time-bound*

Panuto: Isulat sa kwaderno ang salita o mga salitang tinutukoy sa mga sumusunod na sitwasyon. Pumili sa mga salita o mga salitang nakasulat sa kahon.

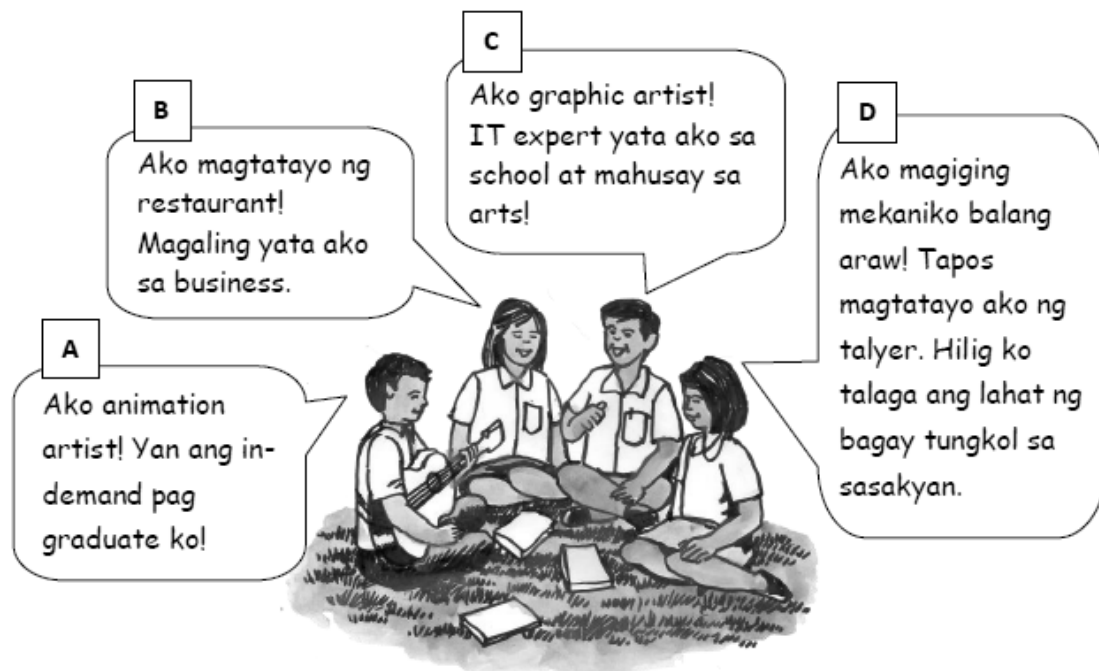
a. *job market* b. *labor market information* c. *job mismatch*

1. Si Lara Faye ay isang *medical sales representative* sa isang malaking kumpanya ng gamot. Siya ay nagtapos ng medisina sa isang kilalang pamantasan sa Maynila.
2. Matagal nang nagtrabaho si Auring sa pagawaan ng payong. Sa katunayan siya ngayon ay isa nang tagapangasiwa roon. Nagsimula siya bilang isang manggagawa sa *assembly line* bagama't siya noo'y isa nang lisensiyadong guro.
3. Nakatira si Mang Juan sa isang kariton sa kanto ng Aurora Boulevard at St. Michael Street. Naisanla nito ang lupang sinasaka nang magkasakit ang asawa at kinailangang lumuwas ng Maynila upang magtrabaho. Mag-iisang taon nang namumulot ng basura si Mang Juan para kumita at makaipon upang muling makabalik ng probinsya.
4. Maraming mga trabahong nakalathala ngayon sa peryodiko ang wala pa sa listahan ng mga trabaho noong dekada 90.
5. Isa sa mga *in-demand* na trabaho ngayon ang mga may kaugnayan sa *cyberservices*.

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

Basahin ang pag-uusap ng mga kabataan sa larawan.

Panuto: Isulat sa kuwaderno ang iyong mga sagot sa sumusunod:

1. Iba't iba ang mga motibasyon o dahilan nila sa pagpili ng kurso o negosyong tatahakin. Itala mo ang mga salik na nabanggit dito.
 - a. Halimbawa - D. Hilig o interes
 - b. _____
 - c. _____
 - d. _____

2. Nakaiimpluwensya ba ang mga kakayahan, kahinaan, pagpapahalaga at hilig o interes sa iyong pagkakamit ng mga mithiin sa buhay? Ipaliwanag.

3. Makatutulong ba ang kaalaman sa iyong mga kakayahan, kahinaan, pagpapahalaga at hilig o interes sa pagkakamit ng mithiin sa buhay? Ipaliwanag.

4. Bukod sa mga pansariling salik mayroon pa bang ibang mga salik na dapat isaalang-alang sa pagpili ng kursong pang-akademiko o teknikal-bokasyonal o negosyo? Anu-ano ang mga ito?

Ikaw ano ang pinapangarap mong karera o negosyo balang araw? Isulat sa kuwaderno ang iyong sagot.

1. Naaayon ba ito sa iyong mga mithiin? Pangatwiran.
2. Naaayon ba ito sa iyong layunin sa buhay?
3. Ano-ano ang mga naging batayan mo sa pagpili ng kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay? Ipaliwanag.

Sa unang markahan ay sinukat mo ang iyong mga kakayahan, kahinaan, at mga hilig o interes sa pamamagitan ng iba't ibang instrumento tulad ng *Multiple Intelligences Survey* at *Interest Focus Inventory*. Nagbalangkas ka rin ng mga hakbang upang mapaunlad ang mga hilig at mapalakas ang iyong mga kahinaan. Sa ikaapat na markahan ay inaasahang mayroon ka nang mga naging paglago sa mga salik na ito. Gumawa ng ulat ng iyong pag-unlad sa pagsasagawa ng mga hakbang na ito.

Ulat ng Pagpapalakas ng mga Kahinaan Ayon sa *MI Survey/ Chart of Abilities*

Mga Kahinaan	Mga Naging Pag-unlad
Halimbawa: Mahina sa Matematika	Tumaas ang marka sa matematika ng limang puntos Naging kalahok sa Math Quiz Bee sa paaralan
Mahina sa Pagsasayaw	Naging kabilang sa dance troupe ng paaralan na lumalahok sa iba't ibang patimpalak sa katutubong sayaw

Ikaw naman:

Mga Kahinaan	Mga Naging Pag-unlad

Ulat ng Pag-unlad sa mga Hilig o Interes

Mga Interes na kailangang paunlarin	Mga Naging Pag-unlad
Halimbawa: Hilig na may tuon sa tao: Paglalaro ng badminton	Aktibong miyembro at tagapagturo ng badminton sa Badminton Club sa barangay
Hilig na may tuon sa bagay: Pagluluto	Nagluluto ng hapunan para sa pamilya tuwing araw ng Sabado at Linggo
Pagtugtog ng gitara	Aktibong miyembro ng <i>glee club</i>

Ikaw naman:

Mga Interes na kailangang paunlarin	Mga Naging Pag-unlad

Sagutin:

Nakaimpluwensya ba sa iyong pagbuo ng layunin sa buhay at pagpili ng kurso akademiko o teknikal-bokasyonal o negosyo ang mga naging pag-unlad na ito sa iyong mga kahinaan at mga hilig o interes? Ipaliwanag.

PAGLINANG NG KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

1. Pagpili ng kursong akademiko o teknikal bokasyonal o negosyo at pagtatakda ng mithiin kaugnay ng pagtatatag ng karera o negosyo batay sa mga pamantayan sa pagtatakda ng mithiin, ang SMARTA:
Panuto: Sa kalahing bahagi ng index card ay isulat ang iyong mithiin. Ibatay ang iyong mithiin sa iyong pinaplanong kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay.

Halimbawa:

Ang aking napiling kurso ay Medisina

Ang aking minimithing karera o negosyo ay kaugnay sa larangan ng Medisina

Ang aking mithiin ay tapusin ang mga pangangailangang pag-aaral para sa kursong “pre-med” at medisina sa Pamantasan ng Sto. Tomas labinlimang taon mula ngayon.

Matapos gawin ito , tayain ang ginawang mithiin gamit ang sumusunod na kraytirya:

S – *pecific* (Tiyak)

M- *asurable* (Nasusukat)

A - *tainable* (Naabot/Makatotohanan)

R- *elevant* (Makabuluhan)

T- *ime-bound* (May itinakdang panahon)

A - *ction oriented* (May kaakibat na pagkilos)

TANDAAN:

Sa pagtatakda ng mithiin mahalagang isaalang-alang ang mga pamantayan sa pagbuo ng mahusay na mithiin. SMARTA (Sta. Maria, 2006)

1. Ang mahusay na mithiin ay tumutukoy sa mga tiyak na hakbang o pagkilos na gagawin. Halimbawa: Hindi mo lamang sasabihin na “Nais kong maging isang doktor,” kundi, “Tatapusin ko ang mga pangangailangang pag-aaral para kursong *pre-med* at medisina sa Pamantasan ng Sto. Tomas labinlimang taon mula ngayon.”
2. Kung nasusukat ang mithiin nasusubaybayan natin ang ating pagsulong sa pagtatamo ng mithiin at natutukoy kung kailan ito nakamit na. Halimbawa: Kung alam natin ang mga pangangailangan (*course requirements*) sa kursong medisina, malalaman mo kung ano-ano ang natapos mo na at kailangan pang tapusin.

3. Ang isang mahusay na mithiin ay makatotohanan o posibleng maabot ngunit mapanghamon. Halimbawa: Ang pagtatapos sa kursong medisina sa loob ng siyam na taon kung kapos sa buhay ang pamilya at kinakailangang maghanapbuhay upang suportahan ang sariling pag-aaral ay hindi makatotohanan. Gayonpaman maaaring maging isang mapanghamong sitwasyon ito kung saan magkakaroon ng pagkakataong mapagsumikapang mapaunlad ang sarili. Mas nagiging makabuluhan ang pagtatamo ng mithiin kung nangangailangan ito ng pinakarurok ng ating kakayahan.
 4. Ang mithiing ating itinatakda ay karaniwang siyang ating inaakala na makapagbibigay sa atin ng kasiyahan o makapupuno sa ating pangangailangan. Ngunit may pagkakataong tayo ay nabubuyo o naiimpluwensyahan lamang ng damdamin. Mas mahusay ang mithiin kung ito ay pinag-isipan at ginawa nang may hinahon.
 5. Nararapat lamang na may takdang panahon ang pagkakamit o pagkatupad ng mithiin upang hindi masayang ang ating pagsusumikap sa mga bagay na maaring walang patutunguhan o katiyakan. Dapat na maglagay lamang tayo ng takdang panahon sa isang mithiin upang nang sa gayoy makagawa ng alternatibong aksyon na maaring maging mas epektibo sa mas maiksing panahon.
 6. Sa pagsusulat ng mithiin nararapat na ito ay gumagamit ng pandiwa. Ito ay dapat na nasa loob ng isang buong pangungusap. Ang lahat ng mithiin ay dapat na isinasakatuparan.
2. Basahin ang mga sumusunod na anekdota hinggil sa dalawang taong naging matagumpay sa kanilang trabaho o negosyo.

Isa sa pinakasikat na *toothpaste* sa Pilipinas ngayon ang Haptee Toothpaste. Produkto ito ng Lamoian Corporation na itinatag ni G. Cecilio Pedro, isang Pilipinong mangangalakal na nagtapos sa isang prestihiyosong pamantasan sa Pilipinas. Ang tagumpay ni G. Pedro sa pagtatatag ng *Lamoian Corporation* ay isang matingkad na halimbawa ng pagbangon buhat sa pagkakalugmok. Dating pinuno ng Aluminum Container, Incorporated si G. Pedro. Ang *Aluminum Container Incorporated* ang nagtutustos ng mga tubong aluminyo (*aluminum tubes*) para sa *toothpaste* sa mga kumpanyang Colgate Palmolive, Procter and Gamble at ang Unilever. Nagsara ito noong 1985 dahil sa mga pagbabago sa teknolohiya at sa mga pagbabawal kaugnay ng pangangalaga sa kalikasan. Gayonpaman hindi naging sanhi ito upang tuluyang isaisantabi ang mga naipundar na mga kagamitan at makinarya ng kumpanya. Napagpasyahan nitong magtatag ng sariling pagawaan ng *toothpaste*.

Ang Haptee *toothpaste* ang naging kaunaunahang *toothpaste* na tunay na gawang Pilipino. Sinadyang ibenta ito ng halos 50% na mababa kaysa sa mga sikat na tatak dayuhan. Naging matagumpay ito kung kayat napilitan ang mga

kalaban nitong babaan din ang presyo ng kanilang produkto. Muli ay nakaisip ng inobasyon si G, Pedro. Nagtimpla sila ng iba't ibang uri ng lasa ng toothpaste. Gumawa rin sila ng toothpaste na may iba't ibang lasang pambata na ibinebenta sa mga kahong may disenyong pambata.

Dalawampung taon mula ng itatag ang Lamoian, ang murang *toothpaste* na Hapee ay ibinebenta na rin sa Tsina, Vietnam at Indonesia sa ngayon.

Hindi lingid sa marami na higit na nakapagbibigay inspirasyon ang pagbibigay ng kumpanyang ito ng pagkakataong makapaghanapbuhay sa mga kababayan nating may kapansanan sa pandinig. Sa ngayon, mayroon itong libreng pabahay para sa mahigit tatlung binging mga manggagawa. Ang mga regular na manggagawa ay inoobligang mag-aral ng *sign language* para sa pakikipagtalastasan sa mga may kapansanan nitong kasamahan.

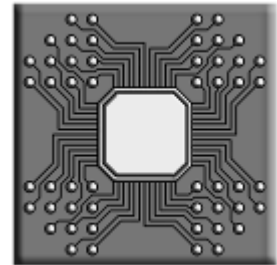
Mula ng itatag ang kumpanya, mahigt 180 bingi at piping kabataan na ang tumanggap ng libreng pag-aaral sa kolehiyo sa pamamagitan ng D.E.A.F. o *Deaf Evangelistic Alliance Foundation*. Ang programang ito ay pinangunahan din ni G. Cecilia K. Pedro at kinikilala ng Kagawaran ng Edukasyon sa bansa. Ang *corporate motto* ng kumpanya “*Making a difference for the Glory of God*”.

Si Diosdado Banatao ay anak ng isang magsasaka sa Cagayan Valley. Noon, tinitis niyang maglakad ng nakayapak patungo sa paaralan araw-araw para lamang makatapos ng elementarya at haiskul. Dahil sa kanyang pagnanais na makatapos nang kolehiyo nagtungo ito sa Maynila upang mag-aral ng *electrical engineering* at nakatapos naman na *cum laude* dahil sa likas na talino, sipag at pagtitiyaga.

Dahil sa kanyang kahusayan sa pag-aaral, siya'y agad na nakapagtrabaho bilang nagsasanay na piloto sa *Philippine Airlines*. Ito ang naging daan upang magkatrabaho sya sa *Boing Co.* bilang *design engineer* sa Amerika. Doon, nagtapos siya ng *Master's Degree* sa *Electrical Engineering* at *Computer Science* sa Stanford University.

Sa kanyang pagtrabaho sa mga pinakamahuhusay na *technology companies* sa America, nagkaroon si Banatao ng pagkakataong idisenyo ang kauna-unahang *single-chip 16-bit microprocessor-based calculator*. Noong 1981, ang *Ethernet* ay naghahanap ng mas mahusay na paraan ng pag-uugnay ng mga *computers* at si Diosdado ang itinalaga ng Seeq Technology para gawin ito. Si Diosdado Banatao ang gumawa ng *single-chip controller* na nagbibay ng *data-link control* at *transreceiver* para sa 10-Mbit Ethernet CMOS.

Itinatag ni Diosdado ang kanyang unang kumpanya noong 1985 sa kapital na \$500,000 - ang Monstroni. Wala pang isang taon ay kumita na ang kanyang kumpanya ng \$12 million. Noong 1996, ibinenta ni Diosdado ang *Chips and Technologies Co.* sa Intel sa halagang \$430 million.

Hindi nalimutan ni Diosdado ang bayang tinubuan. Ang "*Banatao Filipino American Fund*" ay nagbibigay ng *engineering scholarship* sa mga Pilipinong mag-aaral ng Northern California. Ang paaralang elementary sa Cagayan Valley ang tanging paaralan sa rehiyon na may pinakamodernong *computer system*. Sagutin ang mga sumusunod na tanong. Isulat ang iyong sagot sa kuwaderno.

1. Anu-anong mga pagpapahalaga ang tinataglay nina G. Pedro at G. Banatao?
2. Paano nakatulong ang mga pagpapahalagang ito sa kanilang tagumpay?
3. Anu-ano ang mga taglay mong pagpapahalaga kaugnay ng paggawa? Ipaliwanag.
4. Anong mga pagpapahalaga ang kailangan mong linangin o paunlarin upang maging matagumpay ka sa iyong napiling karera o negosyo?
5. Paano makatutulong ang mga natuklasan mong mga sariling pagpapahalaga sa pagtatagumpay sa gusto mong kurso akademiko o teknikal-bokasyonal o negosyo?

Kailangang paunlarin ang mga pagpapahalagang makatutulong sa pagkakamit ng mga mithiin at layunin sa buhay. Ang mga pagpapahalagang tulad ng pagtitiyaga, pagpupunyagi at kababaang-loob ay siyang karaniwang susi sa pagtatagumpay ng maraming mga Pilipinong nangarap at nagtakda ng mga mithiin at may layunin sa buhay.

3. *Exploring Occupations at Business Worksheet*

Panuto: Balikan ang iyong pangarap na karera o negosyo. Itala ang tatlo hanggang limang larangan na kaugnay sa karera o negosyo na pinapangarap mo at akma sa iyong mga pansariling salik sa pagpili ng kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay. Halimbawa: Itinakdang Mithiin: Makapagtapos ng medisina sa Unibersidad ng Sto. Tomas sa loob ng 15 taon Kaugnay na mga larangan na akma sa kakayahan, interes at pagpapahalaga:

1. *Betirinaryo (Veterinary Medicine)* – Hilig ko ang pag-aalaga ng mga hayop. Alam kong mayroon akong sapat na kakayahan (talino at lakas) para sa pag-aaral ng medisina. Mayroon akong sipag at tiyaga para matapos ang mahabang pag-aaral dito.
2. *Pediatrician* – Dagdag pa sa nauna, magiliw ako sa mga bata at malapit din ang mga bata sa akin.
3. *Forensic Doctor (Coroner)* – Mas nais ko ang magtrabaho ng mag-isa sa isang tahimik na lugar. Hindi ko gusto ang makipag-usap sa maraming tao

Gamit ang *Exploring Occupations at Business Worksheet* (Abiva, 1993), ay mangalap ng sapat na impormasyon tungkol sa iyong mga minimithing trabaho o negosyo. Kakailanganin ng isang *Worksheet* para sa bawat trabaho o negosyo.

Mga maaaring gamiting sanggunian: bahaging Classified Ads o Job Market ng pahayagan, website para sa *job market*, website ng POEA at DOLE, mga polyetos sa *guidance center*, o maaring aktuwal na panayam sa isang taong naging matagumpay sa larangang iyong minimithi.

Mga Kinakailangang Impormasyon	Trabaho o Negosyo: Halimbawa: Pagdodoktor/Medisina Betirinaryo
Mga Pangunahing Gawain o Tungkulin	Manggagawot ng mga hayop
Para sa Negosyo: Gaano kalaki ang puhunan?	Php 600, 000 humigit kumulang
Natapos na antas ng pag-aaral o natapos na kursong akademiko o teknikal bokasyonal?	Medisina
Mga kinakailangang kasanayan	Panggagawot Pag-oopera
Mga pagpapahalaga	Pagtitimpi, pagtitiyaga, pagmamahal
Mga kaugnay na interes o hilig	Pag-aalaga ng hayop
Kalagayan sa paggawa (<i>working conditions</i>) Halimbawa: Maingay ang paligid, nakatayo, maraming taong kailangang harapin, mabilis ang mga transaksyon, walang masyadong kahalubilong tao, mabagal ang transaksyon, at iba pa.	May pagkakataong may kaunting panganib na makagat ng mga hayop na ginagamot
Mga oportunidad sa paglago bilang manggagawa, empleyado o negosyante	Maaring magtayo ng sariling klinika. Maaring maghayupan (<i>poultry, piggery, cattle raising, etc.</i>)
Maaring kitain o sahurin	Php 800, 000 humigit kumulang sa isang taon
Iba pang mga benepisyo (<i>travel</i> o pangangibangbayan, <i>scholarships</i> , at iba pa)	Nakadadalo sa mga kumbensyon para sa mga betirinaryo sa loob at labas ng bansa
Ano ang pinakagusto mo sa napiling trabaho o negosyo?	Nasisiyahan sa pag-aalaga ng iba't ibang uri ng mga hayop
Ano ang pinakaayaw mo sa napiling trabaho o negosyo?	Ang panganib na makagat ng mga pasyenteng ginagamot

Ikaw naman:

Mga Kinakailangang Impormasyon	Trabaho o Negosyo: Halimbawa: Pagdodoktor/Medisina Betirinaryo
Mga Pangunahing Gawain o Tungkulin	
Para sa Negosyo: Gaano kalaki ang puhunan?	
Natapos na antas ng pag-aaral o natapos na kursong akademiko o teknikal bokasyonal?	
Mga kinakailangang kasanayan	
Mga pagpapahalaga	
Mga kaugnay na interes o hilig	
Kalagayan sa paggawa (<i>working conditions</i>) Halimbawa: Maingay ang paligid, nakatayo, maraming taong kailangang harapin, mabilis ang mga transaksyon, walang masyadong kahalubilong tao, mabagal ang transaksyon, at iba pa.	
Mga oportunidad sa paglago bilang manggagawa, empleyado o negosyante	
Maaring kitain o sahurin	
Iba pang mga benepisyo (<i>travel</i> o pangingibangbayan, <i>scholarships</i> , at iba pa)	
Ano ang pinakagusto mo sa napiling trabaho o negosyo?	
Ano ang pinakaayaw mo sa napiling trabaho o negosyo?	

Karagdagang impormasyo tungkol sa napiling kurso akademiko o teknikal-bokasyonal o negosyo:

Makatutulong sa iyo ang kaalaman tungkol sa *Key Employment Generators* o ang mga sektor ng paggawa na may potensyal na tumaas ang pangangailangan sa mga trabahong kaugnay nito sampung taon mula ngayon.

Key Employment Generators

Cyberservices. Ang *Information and Communications Technology (ICT)* ang natukoy na pinakamataas ang potensyal sa pagbibigay ng trabaho sa mga kursong *knowledge-based*. Patuloy ang paglago ng industriya ng *cyberservices* o mga serbisyong ibinibigay sa *cyberspace* o *internet* tulad ng *teleservices, e-services, IT Outsourcing, IT-enabled services, ICT-enabled services* at mga *business process outsourcing*.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Call Center Agents*

Mga Gawaing Mahirap Punan: *Accountant, HR Outsourcing Specialist (Back Office Processing), Medical Transcription Editor, Medical Transcriptionist, software development, Computer Programmers, Developer (Software, Web), IT/Information Technology (MIS Developer, Platform Engineer), Specialist (Learning Solution, System and Technical Support), Animation Artist, In-Between Artist/In betweener, Clean Up Artist, Clean Up Art Checker, In Between Checker, Animation checker, Web designer, Multimedia Artist, Library builder, Layout artist, 2D digital animator*

Kalagayan ng Supply at Demand

- *Surplus* sa – *entry level animators, finance and accounting analysts, and IT operations analysts*
- *Shortage* sa – *human resource analysts, engineering analysts; customer contact agents*
- Sa *short-term* ang *supply* ng *medical transcriptionists* ay mahigit sa kailangan.
- Kulang din tayo ng *editors* at *software developers*

Mga Kurso sa Kolehiyo: *Architectural and town planning, business administration ang related courses, engineering and technology, fine and applied arts, humanities, law and jurisprudence, mass communication and documentation, mathematics, information technology, medical ang allied courses, natural sciences, social and behavioral sciences.*

Agri-Business. Lubhang mahalaga ang papel na gagampanan ng *agribusiness* sa pagbaba ng kahirapan sa bansa kung ito'y pagtutuunan ng higit na atensyon.

Mga Kinakailangang Manggagawa:

Aquaculturist tulad ng Aquaculture Farm Caretaker, Aquaculture Facilities Repair & Maintenance, Fish Nursery Worker, Shrimp and Fish Grow Out Worker, Prawn Cultivator; Animal Husbandry; Agriculturist Economist; Coconut Farmer; Entomologist (plant); Farmer (Fruit, Vegetable and Root Crops); Fisherman, Horticulturist; Plant Mechanic; Rice Tresher Operator-Machanic; Veterinarian; Pathologist.

Mga Gawaing Mahirap Punan : May kakulangan sa kasanayan sa sumusunod: *Food processor/Food Technician at Fishery Technologist*

Kalagayan ng Supply at Demand

- Ayon sa datos mula sa *Provincial Skills Priority (PSP) Survey* na ginawa ng TESDA patuloy ang pagtaas sa supply sa mga ganitong uri ng hanapbuhay.

Animnapung (60%) ay sa *aquaculture* at dalawampu't walong (28%) ang sa *crop production*.

Health Related at Medical Tourism. Sa kasalukuyan ay may pagbaba ang bilang ng mga manggagawa sa sektor na ito na nananatili at nagtatrabaho sa Pilipinas. Gayunpaman, hinuhulaang sa mga darating na taon ay tataas ang *demand* sa ganitong uri ng mga propesyon dahil sa potensyal ng bansa bilang lugar para sa pagpapagamot, pagpapaganda, paglilibang at pagpapahinga.

Mga Kailangang Manggagawa: **Sa Health:** *nurse, herbologist, optician, optometrist* **Sa Medical Tourism:** *surgeons, ophthalmologists, dentists at cosmetic reconstructive surgeons, nurses, oral-maxillo facial surgeons at mga interpreter/translators, IT professionals na may kasanayan sa medical IT equipment, mga call center agents na may kasanayan sa health care.*

Kalagayan ng *Supply at Demand*

- May malaking kakulangan sa health professionals sa bansa dahil sa pangigingibang bayan ng mga ito. Walumpu't limang porsyento (85%) sa ating mga nurses ay nagtrabaho sa ibang bansa habang labinlimang porsyento (15%) lamang ang nagtrabaho sa bansa.
- Lahat ng propesyong kaugnay ng *Medical Tourism* ay may malaking kakulangan sa ngayon bagamat nagsisimula pa lamang ang industriyang ito sa Pilipinas.

Hotel at Restaurant. Kakambal ng pag-angat ng industriyang turismo ang pagtaas ng potensyal ng industriyang ito sa pagbibigay ng maraming trabaho. Ayon sa MTPDP sa tinatayang 5 milyong pagdating ng turista may 3 hanggang 6 na milyong trabaho ang kakailanganin.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Front office agents/attendants, receptionists, bakers, chefs, waiters and bartenders, resort/restaurant/eateries workers, food servers and handlers, food and beverages service attendants.*

Mga Gawaing Mahirap Punan: *Commisary Cook, Pastry Cook, Hot-Kitchen Cook, Pantry Worker/Cold Kitchen*

Kalagayan ng *Supply at Demand*

- May kakulangan sa mga kasanayan sa *housekeeping services*. Tinatayang kulang ng 32, 352 na manggagawang ito ang bansa
- Kulang din ang manggagawa sa *food services* (24, 458) and *beverage services* (23, 401).
- Tumataas din ang demand ng ganitong urio ng trabaho sa ibang bansa kung kaya't nadadagdagan pa ang mga bilang na ito

Pagmimina. Dahil sa pagpasa ng batas na *Philippine Mining Act of 1995* ay lumalaki ang demand sa mga manggagawa para sa industriyang ito.

Mga Kinakailangang Manggagawa: Lahat ng mga gawain o trabaho dito ay mahirap mapunan.

Mga Gawaing Mahirap Punan : *Mining Engineer, Geodetic Engineer, Metallurgical Engineer, Mining & Metallurgical Technician*

Kalagayan ng *Supply at Demand*

- May malaking kakulangan sa supply ng propesyonal partikular sa *core operations* tulad ng *geologists, mining engineers at metallurgical engineers*.
- Noong 2005 3, 754 lamang ang nagtapos sa mga kursong kaugnay ng pagmimina.
- Mula pa noong 2006 hangang 2010 875 lamang ang inaasahang magtatapos sa mga kursong tulad ng *materials engineering, metallurgical engineering, mining engineering, geology, geodetic engineering, material science engineering, associate diploma in metallurgical engineering at ceramics engineering*.
- Patuloy pa rin ang pagtungo sa ibang bansa ng ating mga propesyonal sa pagmimina.

Construction. Pinakamataas ang demand sa industriya para sa *fabricator, pipe fitter at welder*. May 57, 114 na mga welder na nagtrabaho sa ngayon ay may sertipiko mula sa TESDA. Wala ni isa namang nabigyan ng sertipikasyon ang TESDA para sa *fabricator at structural steel erector*. Lisang institusyon lamang ng TESDA ang nagsasanay para dito at nakapagsasanay lamang ang mga ito ng 150 mag-aaral taon taon. Ang tanging programa ng pagsasanay para sa trabahong ito ay *Structural Erection NC II*.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Fabricator, Pipe Fitter, Welder*

Mga Posisyong Mahirap Punan: *Civil Engineer, Electrical Engineer, Design and Structural Engineer, Planning and Contract Engineer*

Banking and Finance. May mahigit sa walong libong mga nagtapos ng mga kursong tulad ng *Business Administration, Business Management, Commercial Science/Arts and Entrepreneurial Management, Banking and Finance or Business Management* ang makapupuno sa mga pangangailangan sa mga manggagawa para sa industriyang ito.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Operations Manager, Teller*

Mga Posisyong Mahirap Punan: *Accounting Clerks, Bookkeepers, Auditor, Cashier, Credit Card Analyst, Finance Analyst/Specialist, Accountant (Account Officer, Analyst), Risk Management Officer/Manager*

Manufacturing. Ayon sa DOLE, ang sector na ito nay may 9, 185 lamang para sa mga kritikal na trabaho tulad ng *machine operators, lathe operators, bench workers/fitters, technicians, machinists, sewers at tailors*.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Electrical Technicians, Finance and Accounting Managers, Food Technologist, Machine Operators, Sewer*

Mga Posisyong Mahirap Punan: *Chemist, Electrical Engineer, Industrial Engineer, IT Specialist, Machinist, Mechanical Engineers, Mechanical Technicians, Chemical Engineer*.

Ownership Dwellings, Real/Retirement Estate. Mayroong 3, 456 na mga lisenasyadong *building manager, civil engineer, at construction manager* sa taong 2009. Ang mga propesyong tulad ng *civil engineer, mechanical engineer, surveyor at*

arkitekto ay ilan sa mga posisyong mahirap punan. Ayon sa CHED mayroong 172 na lisensyadong *surveyor* lamang sa Pilipinas sa 42 institusyon. Sa kabuuan ang sector ng edukasyon ay nakapagpapatapos lamang ng 6, 252 na mga potensyal na manggagawa para sa mga kritikal o mahirap punang posisyon sa 399 lamang na institusyon.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Building Manager, Construction Manager, Construction Worker, Foreman, Mason, Welder, Real Estate Agents/Brokers, Marketer*

Mga Posisyong Mahirap Punan: *Civil Engineer, Mechanical Engineer, Surveyor, Architect*

Transport and Logistics. Kinakailangan ng TESDA na makahikayat ng maraming mga manggagawa sa sector na ito upang kumuha ng pagsusulit sa Automotive Servicing NC III. Kinakailangan ding kontrolin ng pamahalaan ang paglipat sa ibang bansa o *international airlines* ng mga piloto at *aircraft mechanics*.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Checker, Maintenance Mechanic, Stewardess*

Mga Posisyong Mahirap Punan: *Gantry Operator, Ground Engineer, Heavy Equipment Operator, Long Haul Driver, Pilot, Transport and Logistics Machinery Operator, Aircraft Mechanic and other related skills.*

Wholesale and Retail. Ang industriyang ito ay patuloy na umuunlad sa bansa dahil sa gumagandang takbo ng ekonomiya. Habang dumarami ang mga *wholesale* at *retail enterprises* sa bansa tumataas din ang pangangailangan sa manggagawa sa industriyang ito.

Mga Kinakailangang Manggagawa: *Merchandiser/Buyer, Salesman/Saleslady, Promodizer*

Posisyong Mahirap Punan: *Cashier*

Oversees Employment. Ayon sa DOLE ang Pilipinas ang pinakamalaking exporter ng manggagawa sa Asya. Isa rin itong epekto ng *jobs mismatch* at kawalan ng trabaho sa bansa. Bagama't nakatulong ito sa pagpapasok ng dolyar sa bansa, marami ring negatibong epekto ang migrasyon partikular sa pamilyang Pilipino. May manggagawang Pilipino sa lahat na halos ng bansa sa daigdig. Patuloy ang pagtaas ng migration ng mga Pilipino sa ibang bansa. Patuloy pa rin ang ating mga propesyonal sa pagtungo sa ibang bansa upang magtrabaho. Karamihan dito ay mga propesyong kaugnay ng maritime industry, construction at sektor ng edukasyon. Kung hindi matutugunan ang suliranin sa kawalan ng trabaho, *underemployment* at *job mismatch*, patuloy pa ring mangingibang bansa ang mga kababayan natin.

Gumawa ng *portfolio* ng mga ginawang pagsukat at pagtataya ng mga pansariling salik sa pagpili ng kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo hanapbuhayo. Ang *portfolio* ay maglalaman ng mga sumusunod:

- ✓ *Chart of Abilities* (Pagrarango ng mga kakayahan, ang paliwanag sa resulta ng pagtataya ng kakayahan sa pamamagtan ng Chart of Abilities, at ang ginawang pagninilay tungkol dito.)
- ✓ *Multiple Intelligences Survey*
- ✓ *Interest Focus Inventory* (*Chart of Interest, Chart of Focuses*, at ang ginawang pagninilay tungkol dito)
- ✓ *Mga Sariling Pagpapahalaga Kaugnay ng Paggawa* (Kasama rin ang paliwanag tungkol sa mga pagpapahalagang ito at ginawang pagninilay)

Rubric sa Pagtataya ng Portfolio

Puntos	Mga Nilalaman	Konsepto	Pagninilay	Kabuuan
21-25	Lahat ng mga gawain ay nakapaloob kasama ang mga ginawang paliwanag at pagninilay at may iba pang karagdagan .	Makikita sa mga awtput na naunawaan ng mga mag-aaral ang konseptong kailangang matutunan. Naipakita na nahasa ang kasanayang layuning sanayin sa pamamagitan ng mga gawain	Ipinakikita sa mga isinulat na pagninilay ang malinaw na pagkilala sa sarili at ang kasanayan sa pagsusuri ng mga sarili.	Ang mga nilalaman ay malinaw na naisa-isa at naipakita ang kaugnayan ng bawa't isa, may kaayusan, at malikhaing nailathala.
16-20	Lahat ng mga gawain ay nakapaloob kasama ang mga ginawang paliwanag at pagninilay.	Makikita sa awtput na sa pangkalahatan ay naunawaan ng mag-aaral ang konseptong kailangang matutunan. Naipakita na sa pangkalahatan ay nahasa ang mga kasanayang layuning sanayin sa pamamagitan ng mga gawain.	Ipinakikita sa mga isinulat na pagninilay ang pagkilala sa sarili ng mag-aaral.	Ang mga nilalaman ay naisa-isa at naipakita ang kaugnayan ng bawa't isa.
11-15	Lahat ng mga gawain	Makikita sa awtput na	Ipinakikita sa mga isinulat na	Ang mga nilalaman ay

Puntos	Mga Nilalaman	Konsepto	Pagninilay	Kabuuan
	ay nakapaloob	bahagyang naunawaan ng mag-aaral ang konseptong kailangang matutunan. Naipakita na sa pangkalahatan ay bahagyang nahasa ang mga kasanayang layuning sanayin sa pamamagitan ng mga gawain.	pagninilay na may bahagyang pagkilala sa sarili ang mag-aaral.	bahagyang naisa-isa ngunit sa pangkalahatan ay wala itong kaayusan.
6-10	Isang gawain lang ang nilalaman	Ang mga awtput ay hindi nagpapakita ng pagkatuto o kasanayan.	Ang mga nasulat na pagninilay ay nagpapakita ng di-malinaw na pagkilala sa sarili.	Ang mga nilalaman ay hindi naisa-isa at walang kaayusan.
0-5	Walang ipinasang gawain			

PAGPAPALALIM

Basahin ang sumusunod na sanaysay:

Ang mga Pansariling Salik sa Pagpili ng Karera o Negosyo

Batay sa sarbey ng DOLE, lumalaki ang kakulangan sa mga kwalipikadong aplikante sa malalaking kumpanya sa bansa, partikular na sa National Capital Region. Nagiging sanhi ito ng tumataas ding *turnover rate* sa trabaho at ang panunulot ng empleyado o *pirating of workers*. Ayon pa sa pag-aaral ng DOLE, ang pagliban at pagkahuli sa trabaho at ang pagbaba ng pagiging produktibo ay labis na nakaapekto sa produksyon ng malalaking kumpanya. Dagdag pa rito ang napakaraming mga nakapagtapos sa kolehiyo na hindi makahanap ng trabaho o *unemployed* o kaya'y makapagtrabaho man ay *underemployed* naman. Kung hindi pa nararamdaman sa ngayon, malakas ang magiging hatak pababa sa ating ekonomiya kung magpapatuloy ang kawalan ng tinatawag na pagtutugma ng mga trabahong kailangang punan at ang mga kasanayan o kwalipikasyon ng mga manggagawang Pilipino o *job mismatch*. Ayon sa DOLE ang *job mismatch* na ito ay bunga ng kawalan ng sapat na pagpapalano sa kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyong itatatag ng mga kabataan matapos ang *Basic Education* o elementarya at haiskul.

Bago pa man tingnan ang mga trabahong magiging *in-demand* apat hanggang sampung taon mula sa pagtatapos sa haiskul, nararapat na napag-aralan at nasuri munang mabuti ang sariling mga kakayahan, interés o hilig, pagpapahalaga at ang mga mithiin. Mahalaga sa pagpili ng akmalang karera o negosyo ang pagkilala sa sariling mga kakayahan, interés o hilig, pagpapahalaga at mithiin. Ang pagkakaroon ng malinaw na pagkilala at ang pagsasaalang-alang ng mga ito ay nakatutulong upang magkaroon ng sapat na paghahanda o pagpapalano, tuon at pagsusumikap upang maabot ang minimithing karera o negosyo balang-araw.

Likas ang talento at kakayahan ngunit kailangan itong sanayin. Si Profesor Ericsson at kanyang grupo ay nagsagawa ng mahabang pag-aaral ng mga sikat at matagumpay na personalidad sa iba't ibang larangan; sa sining, siyensya, matematika, palakasan o sports, negosyo at iba pa. Sinuri ng kanyang pangkat ang mga istatistika, iba't ibang datos at talambuhay tungkol sa kanila. Sinuri din nila ang mga resulta ng ilang taong pag-eeksperimento sa mga eksperto at matagumpay na tao. Dalawang mahalagang bagay ang natuklasan nila. Una, kadalasan di sapat ang likas na kakayahan upang maging bihasa at matagumpay sa anumang larangan. Ang kanilang pagtatagumpay at kahusayan ay bunga ng masusi at matamang pagsasanay. Wika nga sa Ingles "*Practice makes perfect*".

Ikalawa, bukod sa kakayahan o talento, mahalaga rin na tayo ay may interes o hilig sa ating larangang pinasok. Dapat na tayo ay masaya sa ating ginagawa upang magkaroon tayo ng inspirasyon at motibasyon na lampasan o higitan pa ang ating natural na kakayahan. Ang pagsasaalang-alang sa mga interes o hilig sa pagtatakda ng mithiin ay nakatutulong upang ang mga mithiing ito ay maging makabuluhan sa tao. Sa gayon ang pipiliin nyang mga mithiin ay yaong pagsusumikapan niyang matamo. Bibigyan siya nito ng lakas ng loob upang malampasan ang mga balakid at paghihirap na haharapin sa pagkakamit ng mithiin. Bibigyan din siya nito ng tuon upang huwag matukso ng mga panandaliang ginhawa o kasiyahan o maligaw ng tunguhin. Ang pinakabuod ng pagpapalano ng karera o negosyo ay nakasalalay sa matalinong pagpili mula sa iba't ibang pamimiliang karera o negosyo na magbibigay kahulugan sa kanyang buhay. Sa pagsasaalang-alang niya sa kanyang mga sariling interes sa bawat karera o negosyo makikilala niya kung alin sa mga ito ang magsasakatuparan at magpapayaman ng mga kakayahan at pagpapahalaga niya sa paggawa.

Ang hindi pagiging tugma ng mga pansariling salik sa minimithing karera o negosyo ay hindi dapat maging dahilan upang talikuran na ang mithiin. Ang kaalaman sa mga pansariling salik ay dapat na gamitin upang matukoy ang mga kakayahan, kasanayan at pagpapahalaga na kinakailangang mapalago upang makamit ang mithiin.

Ang pagkakaroon natin ng interés o pagkahilig sa isang gawain ay nababatay sa ating mga pagpapahalaga. Maraming mga pakahulugan (*interpretations*) sa pagpapahalaga. Ayon kay Esteban (1989), maaaring pangkatin sa dalawa ang mga ito:

1. Nagmula sa labas ng sarili o batay sa “*absolute moral values*” kung saan ay nasasakop at napapailalim ang lahat ng tao sa lahat ng pagkakataon saan man siya naroon. Maibibilang dito ang mga kahulugan batay sa relihiyon, ang ayon sa propesyonal na mga guro at ang ayon sa mga etikong prinsipyo.
2. Nagmumula sa loob ng sarili o “*behavioral values*” na maaaring batay o ayon sa pananaw at mga karanasan ng tao o batay sa kolektibong pananaw ng pangkat kultural. Maibibilang dito ang pakahulugan ng mga sosyolohista, sikolohista at mga “career counselor” at ilang pilosopo o nag-aaral nito.

Para sa mga sikolohista, ang pagpapahalaga ay siyang nagiging dahilan upang ang isang bagay o ideya ay maging kanais-nais, kaiga-igaya, kahanga-hanga o kapaki-pakinabang. Ito rin ay mga motibo upang piliin ang isang hakbangin o pasya (Hall, 1973). Kaugnay ng pagpili ng karera, negosyo o hanapbuhay ang binibigyang diin ay ang pagiging batayan ng pagpapahalaga sa paggawa ng pasya at pagtatakda ng mithiin.

Para kay Abiva (1993), ang pagpapahalaga ang humuhubog sa kakayahan ng tao na piliin ang tama o mali. Ito rin ang nagdidikta kung ano ang maganda, mahusay at kaibig-ibig na mga bagay sa buhay. Ang mga pagpapahalagang ito ay bunga ng karanasan. Ayon kay Sta. Maria (2006) may iba’t ibang uri ng pagpapahalaga. Mahalagang banggitin dito ang:

- Mga Pagpapahalagang Kaugnay ng Paggawa (*work values*) – tulad ng kahusayan sa paggawa, pagtanggap sa mga pagbabago, pagharap sa publiko, pagtanggap sa pagkakaiba-iba, at iba pa
- Mga Pagpapahalagang Kaugnay ng Pagpapaunlad ng Karera (*career values*) – tulad ng pansariling pag-unlad, pag-angat, pagkilala, at iba pa

Ang isang matagumpay na tao ay karaniwang may mga tiyak na mga pagpapahalaga na pinagbabatayan ng kilos at pasya. Malinaw sa kanya kung alin sa mga pagpapahalagang ito ang makatutulong sa pagtatamo ng mas makabuluhang buhay. Dahil dito ay nakakikilos siya naaayon sa mga mas mataas at makatutulong na mga pagpapahalaga sa gitna ng iba pa niyang pagpapahalaga. Bunga nito, ang kanyang mga pagsusumikap ay nakatuon sa pagtatamo ng kanyang mga itinakdang mithiin.

Ang taong nagtatagumpay sa kanyang karera, negosyo o hanapbuhay ay karaniwang nagtataglay ng mga sumusunod na pagpapahalaga: kasipagan, pagkukusa, pakikiisa sa sama-samang paggawa o “teamwork”, paggawa ng may kahusayan, pagkamaayos, patriotismo at nasyonalismo, self-reliance. Ang mga pansariling salik kaugnay ng paggawa ay nararapat linangin upang mapaunlad ang sarili at makapaglingkod tungo sa produktibong pamayanan at bansa.

Tayain ang Iyong Pag-unawa

Panuto: Sagutin ang mga tanong. Isulat sa kwaderno ang iyong mga sagot.

1. Anu-ano ang mga konsepto na nahinuha sa sanaysay na binasa? Isa-isahin at ipaliwanag ang mga ito.
2. Bakit mahalaga ang pagpapalano sa karera o negosyong tatahakin? Ipaliwanag

Paghihinuha ng Batayang Konsepto

Matapos ang iyong naging mga pag-aaral, subukan mo muling sagutin ang kakailanganing anong:

Bakit mahalagang tugma ang mga personal na salik sa mga pangangailangan (requirements) sa napiling kursong akademiko/ bokasyonal o negosyo?

PAGSASABUHAY NG MGA PAGKATUTO

A. PAGGANAP

Panuto: Batay sa *Exploring Occupations Worksheet* at sa mga pansariling salik sa pagpili ng Karera, Negosyo o Hanapbuhay ay magbuo ng **Talaan ng Trabahong/Negosyong Angkop sa Akin.**

Mga Minimithing Karera (Isulat ang tatlong pinakamimithi sa lahat)	Mga Pansariling Salik na tugma at kailangang paunlarin para sa minimithing Karera (Negosyo o Trabaho)	Mga KEG na tugma sa minimithing Karera (Negosyo o Trabaho)	Limang Trabahong/Negosyong Angkop sa Akin
Halimbawa: 1. Beterinaryo 2. <i>Pediatrician</i> 3. Guro o <i>College Instructor</i>	<u>Tugma</u> <u>Interes:</u> Mahilig sa pag-aalaga ng hayop <u>Pagpapahalaga:</u> Pasensyosa, may pagpapahalaga sa kalinisan at kaayusan (malinis at maayos); magiliw sa mga bata <u>Kakayahan:</u> May sapat na talino at may malusog na	Health/ Medical Tourism Agri-business	1. Beterinaryo 2. Surgeon Iba pa na maaring bigyan ng konsiderasyon 3. Nurse 4. Dentist 5. Optometrist

Mga Minimithing Karera (Isulat ang tatlong pinakamimithi sa lahat)	Mga Pansariling Salik na tugma at kailangang paunlarin para sa minimithing Karera (Negosyo o Trabaho)	Mga KEG na tugma sa minimithing Karera (Negosyo o Trabaho)	Limang Trabahong/Negosyong Angkop sa Akin
	<p>pangangatawan <u>Kailangang Paunlarin</u> <u>Interes:</u> Hilig sa asignaturang Biology</p> <p><u>Pagpapahalaga:</u> Pagiging palakaibigan o pagiging <i>people oriented</i></p> <p><u>Kakayahan:</u> Paghahanda ng mga kagamitan sa pagtuturo</p>		

Force Field Analysis

Tingnan ang itinakdang mithiin. Itala ang mga pansariling salik sa pagpili ng kurso o negosyo na nakatutulong sa pagkakamit ng itinakdang mithiin. Sa tapat nito ay itala ang mga paraan upang pag-ibayuhin ang mga ito. Itala ang mga pansariling salik sa pagpili ng kurso o negosyo na maaring makahadlang sa pagkakamit ng itinakdang mithiin. Sa tapat nito ay itala ang mga paraan upang malampasan ang mga ito.

Halimbawa:

Itinakdang Mithiin: Tatapusin ko ang mga pangangailangang pag-aaral para sa kursong “pre-med” at medisina sa Pamantasan ng Sto. Tomas siyam na taon mula ngayon.

<p>Mga Nakatutulong na pansariling salik sa pagpili ng kurso o negosyo:</p> <p>Pagpapahalaga – Kasipagan sa pag-aaral Interes – Hilig sa pagbabasa Kakayahan – Palakasan o isports (basketball)</p>	<p>Mga Paraan Upang Pag-ibayuhin ang mga ito:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pagpasok ng maaga sa mga klase at paghahanda sa mga ito - Pagsali sa mga “clubs” o organisasyon sa paaralan - Pagbili ng maraming aklat sa second hand shops - Pagkain ng tama at pag-eehersisyo
<p>Mga nakahahadlang na pansariling salik sa pagpili ng kurso o negosyo:</p> <p>Pagpapahalaga – Labis na pakikisama sa</p>	<p>Mga Paraan upang ito ay baguhin:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pagsama sa mga kaibigang masipag mag-aral - Gawin lamang ito sa araw na

barkadang maaring masamang impluwensya Interes – Mahilig sa paglalaro ng video games Kakayahan – Mahina sa matematika	walang pasok at mga gawain sa paaralan - Pagpapaturo sa mga kaklaseng mahusay sa matematika
---	--

Ikaw naman:

Mga Nakatutulong na pansariling salik sa pagpili ng kurso o negosyo: Pagpapahalaga – Interes – Kakayahan –	Mga Paraan Upang Pag-ibayuhin ang mga ito: -
Mga nakahahadlang na pansariling salik sa pagpili ng kurso o negosyo: Pagpapahalaga – Interes – Kakayahan –	Mga Paraan upang ito ay baguhin:

B. PAGNINILAY

Panuto: Pagnilayan ang sumusunod at isulat sa inyong journal ang naging reyalisasyon o pag-unawa:

Ang pagbubuo ng karera ay isang panghabangbuhay at paulit-ulit na pagtatakda at pagkakamit ng mga mithiin. Ang mga mithiin maliit man o malaki, natatamo o hindi, ay mayroong pangkalahatang epekto sa pagpapaunlad ng karera.

C. PAGESASABUHAY

Pagpapalano ng karera o negosyo

Sa pagpapalano ng karera o negosyo ay dapat ding isinasaalang-alang ang iba pang bahagi o aspekto ng buhay ng isang kabataan. Nararapat na balanse ang pagbibigay ng tuon sa pagpapaunlad ng iba pang aspekto ng kanyang buhay.

“GOAL SETTING AND ACTION PLANNING CHART”

Panuto: Hindi isang bahagi lamang ng buhay ang dapat isaalang-alang sa pagtatakda ng mga mithiin at pagbabalangkas ng plano sa pagtatamo ng pangarap sa buhay. Lahat ng aspeto ng buhay ay dapat na mabigyang tuon. Gamit ang *Goal Setting and Action Planning Chart* ay isulat ang iyong itinakdang mithiin para sa pagbubuo ng karera o negosyo. Katapat nito ay itala ang mga hakbangin na isasagawa upang makamit ang mithiin. Gayon din ang gawain para sa Pag-aaral, Pamilya at Personal (Pangkatawan, Pangkaisipan, at pang-ispiritwal). Ang panahong itatakda ay dapat na hindi bababa sa anim na buwan. Inaasahang magagamit dito ang mga natutuhan tungkol sa sarili sa mga naunang gawain at ang naging resulta ng naunang *Force Field Analysis*. Itala sa *journal* ang mga magiging katuparan o *accomplishments* sa mga itinakdang mithiin at kaugnay na mga hakbang sa pagkakamit nito. Gayondin itala ang mga magiging kahirapan o balakid sa pagtatamo ng mithiin at ang mga gagawing alternatibong hakbang pamalit dito.

Mithiin (<i>Goal</i>)	Balangkas ng Mga Hakbangin (<i>Action Plan</i>)
1. Sa Minimithing Karera o Negosyo	a. _____
_____	b. _____
_____	c. _____
2. Sa Pag-aaral	a. _____
_____	b. _____
_____	c. _____
3. Sa Pamilya	a. _____
_____	b. _____
_____	c. _____
4. Sa Sarili (<i>Personal</i>)	a. _____
_____	b. _____
_____	c. _____

Rubric sa Pagtataya ng *Goal Setting* at *Action Planning Chart*

Mga Pang-uri	Lubos na Kasiya-siya	Kasiya-siya	Hindi Kasiya-siya
--------------	----------------------	-------------	-------------------

Mga Pang-uri	Lubos na Kasiya-siya	Kasiya-siya	Hindi Kasiya-siya
1. Pagsunod sa pamantayan sa pagtatakda ng mithiin - ang SMARTA : S – <i>pecific</i> (Tiyak) M - <i>asurable</i> (Nasusukat) A - <i>tainable</i> (Naabot/Makatotohanan) R - <i>elevant</i> (Makabuluhan) T - <i>ime-bound</i> (May itinakdang panahon) A - <i>ction oriented</i> (May kaakibat na pagkilos)			
2. Pagtukoy sa mga tiyak na hakbang tungo sa pagkakamit ng mithiin			

Rubric sa Pagtataya ng *Goal Setting at Action Planning Chart at Accomplishment Report* o Pagtatala ng mga Katuparan sa mga Hakbang sa Pagtupad ng Itinakdang Mithiin sa Journal

Mga Pang-uri	Lubos na Kasiya-siya	Kasiya-siya	Hindi Kasiya-siya
1. Pagkakaroon ng sistema, pamamaraan at pamantayan sa pagsukat ng kanyang pagsulong o pag-unlad tungo sa pagkakamit nito			
2. Pagtukoy sa mga maaring maging balakid o hadlang sa pagkakamit ng mithiin at gayundin ng mga paraan upang malampasan ang mga ito			
3. Pagkakaroon ng sistema ng pagpapabuya o paggantimpala para sa mga nakamit na mithiin upang magkaroon ng pagpupunyaging magpatuloy			
4. Pagkakaroon ng puwang sa mga pagbabago o pagpapabuti sa plano			

Ipasa sa guro ang iyong kwaderno sa pagtatapos ng araling
ito. Binabati kita!

Mga Sanggunian:

Gorospe, Vitaliano R., SJ (1974), *Search for Meaning: Moral Philosophy in A Philippine Setting*, Jesuit Educational Association

Esteban, Esther J (1990), *Education in Values: What, Why, and For Whom*, Sinag-Tala Publishers, Inc., pp. 72, 76, 106

Santamaria, Josefina (2006), *Career Planning Workbook* (4th ed.), Makati City: Career Systems, Inc. Pages 137-149

Abiva, Thelma (1993), *Learning Resource for Career Development*, Q.C.: Abiva Human Development Services, pages 28-30

Mga Larawan, hinango sa:

- www.thematter.wordpress.com, May 17, 2011
- www.defenselink.mil, May 18, 2011

MODYUL 16: HALAGA NG PAG-AARAL PARA SA PAGNEGOSYO O PAGHAHANAPBUHAY !

ANO ANG INAASAHANG MAIPAMAMALAS MO?

Sa Modyul 13 ay nagtakda ka ng iyong mithin kaugnay ng kursong kukunin sa kolehiyo o negosyo na nais itayo balang araw. Nalaman mo na mahalagang tugma ang mga pansariling salik sa kurso akademiko o teknikal-bokasyonal o negosyo na iyong minimithi. Nalaman mo rin na kailangang paunlarin ang mga pansariling salik kung may mga pagkukulang dito bilang paghahanda sa pagsasanay at patuloy na pag-aaral matapos ang haiskul.

Sa modyul na ito ay inaasahang gagamitin mo ang lahat ng mga pag-unawang ito upang maipamalas mo ang mga layuning pampagkatuto na inaasahan sa modyul na ito.

Sa huli, inaasahang masasagot mo ang mahalagang tanong: Bakit mahalaga ang pag-aaral sa paghahanda sa pagnenegosyo at paghahanapbuhay?

Sa modyul na ito, inaasahang malilinigang sa iyo ang mga sumusunod na kaalaman, kakayahan, at pag-unawa:

- a. Natutukoy ang mga kahalagahan ng pag-aaral sa paghahanda sa pagnenegosyo at paghahanapbuhay
- b. Natutukoy ang mga sariling kalakasan at kahinaan at nakapagbabalangkas ng mga hakbang upang magamit ang mga kalakasan sa ikabubuti at malagpasan ang mga kahinaan
- c. Naipaliliwanag na sa pag-aaral nalilinigang ang mga kasanayan, halaga, at talento na makatutulong sa pagtatagumpay sa pinaplanong kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, hanapbuhay o negosyo.
- d. Nakapagbabalangkas ng plano ng paghahanda para sa kursong akademiko o teknikal-bokasyonal, negosyo o hanapbuhay

Narito ang mga kraytirya ng pagtataya ng awtput mo sa titik d:

- Pagtatakda ng mithiin (Goal Setting) kaugnay ng napiliing hanapbuhay o negosyo
- Pagtukoy ng mga kailangan upang makamit ang mithiin (hal. kasanayan, kakayahan, talento, halaga, at hilig)
- Pagtukoy sa mga taglay na kasanayan, kakayahan, talento, paghalaga, at hilig na makatutulong sa pagkamit ng mithiin
- Pagtatala ng mga kakailanganing gawin sa loob ng itinakdang panahon tungo sa pagkakamit ng mithiin

PAUNANG PAGTATAYA

Panuto: Isulat sa kwaderno ang titik lamang ng mga sagot sa sumusunod na pagsusulit.

1. Ang liham ni Rizal sa mga kababaihan ng Malolos ay isang pagpapahayag ng ang kanyang papuri at paggalang sa katapangang ipinamalas ng mga ito sa pagsusulong ng karapatan sa edukasyon. Nagpapahayag ito ng kanyang damdamin tungkol sa halaga:
 - a. ng mga kababaihan sa pagpapaunlad ng lipunan
 - b. ng pag-aaral maging para sa mga kababaihan
 - c. na ipaglaban ang karapatan sa edukasyon
 - d. ng mga kababaihan sa pagtataguyod ng edukasyon
2. Ang pahayag na, “Mahalagang papel ang ginagampanan ng edukasyon sa pagtatagumpay nina Rocell Ambubuyog, Cecilio K. Pedro, at Diosdado Banatao,” ay tama dahil
 - a. Tama, lahat sila ay nagtapos ng kurso sa kolehiyo.
 - b. Tama, lahat sila ay patuloy na nag-aaral at nagsasanay.
 - c. Tama, lahat sila ay dating mahihirap na naiangat ang katayuan sa buhay
 - d. Lahat ng nabanggit
3. Ang kahulugan ng pahayag na, “paligsahan ang merkado sa paggawa o *job market*” ay:
 - a. Maraming pare-parehong kasanayan ang nagpapaligsahan sa iilang trabaho
 - b. Ang mga trabaho at ang katumbas na pasahod sa mga ito ay nakadepende sa antas ng pangangailangan ng mga kumpanya para sa kasanayang ito at ang bilang ng mga mayroong ganitong kasanayan.
 - c. Maraming mga bagong job titles o trabaho sa ngayon ang walang katapat na manggagawang may kasanayan para dito.
 - d. Depende sa kasanayan at kwalipikasyon ng mga manggagawa ang pasahod dito.
4. Isang halimbawa ng *highly skilled worker* ang inihinyero sapagkat...
 - a. siya ang nagbubuo ng mga bahagi ng produkto sa isang industriya
 - b. siya ang gumagawa ng balangkas at nag-iisip ng mga kailangang sangkap at disenyo ng produkto
 - c. malaki ang pasahod sa kanya ng kumpanya
5. Ano ang ibig sabihin ng pahayag na “Ang taong may pormal na edukasyon ay higit na may kakayahang magtamasa pa ng higit na kaalaman at maging isang *highly skilled* na manggagawa.”
 - a. Ang taong nakatapos ng kolehiyo ay maaaring mag-aral pa ng ibang kurso o kaya’y magtamo pa ng mas mataas na titulo.
 - b. Ang taong may pormal na pag-aaral ay mas medaling makaunawa at makagawa ng tamang pagpapasya.
 - c. Ang taong hindi marunong bumasa at sumulat ay wala nang pag-asang umasenso.

- d. Ang isang taong hindi marunong bumasa o sumulat ay walang kakayahan upang matanggap ang mga kaalaman at impormasyong pinalalaganap sa buong mundo sa pamamagitan ng edukasyon.

6. Ano ang buod ng talata:

Itinuturo sa haiskul ang kahalagahan ng kalinisan at pangangalaga sa kapaligiran. Sina Juan at Lynn ay kapwa mag-aaral sa haiskul kung kaya't sinisikap nilang pangalagaan ang kalinisan ng kanilang kapaligiran. Karamihan ng mga kabataan sa kanilang baranggay ay tumigil na ng pag-aaral. Marami rin sa mga matatanda dito ang *no read, no write*. Marami sa kanila ang nagtatapon ng mga basura kung saan-saan lamang. Madalas na mayroong nagkakasakit sa kanilang baranggay. Isa si Juan sa mga malubhang nagkasakit bunga ng maruming kapaligiran.

Mas maraming hindi nangangalaga sa kanilang kapaligiran sa baranggay nila Juan.

- a. Hindi lang ang mga hindi nakapag-aral ang nagdurusa sa kasalatang bunga ng kawalan ng edukasyon.
 - b. Walang pagkakaisa ang mga tao sa kanilang baranggay.
 - c. Hindi nagpapatupad ng proyektong kaugnay sa pangangalaga sa kapaligiran ang pamahalaan ng baranggay
7. Ano ang makatwirang aksyon ang maaring gawin ni Juan o Lynn sa aytem 6, bilang isang mag-aaral ano ang pangmatagalang solusyon na maaari mong gawin upang matulungan ang iyong baranggay?
- a. Mamamahagi ng polyetos na nagsasaad ng mga hakbang sa pangangalaga sa kapaligiran
 - b. Maghahain ng petisyon sa barangay upang magkaroon ng proyektong mangangalaga sa kapaligiran
 - c. Hihimukin ang mga kapwa kabataan na bumalik sa paaralan
 - d. Wala kang magagawa sapagkat ikaw ay mag-aral lang sa haiskul
8. Sa survey ng Filipino Youth Study noong 2001, lumalabas na malayo pa rin ang mga Pilipino sa ideya ng EDCOM ng isang Pilipinong may sapat na edukasyon. Karamihan ng mga kabataan (65%) ang hindi sumasali o nakikilahok sa mga gawaing pansibika o pangkomunidad. Ibig nitong ipakahulugan na:
- a. Walang pagmamahal sa bayan ang mga kabatang Pilipino.
 - b. Katangian ng Pilipinong may sapat na edukasyon ang pakikilahok sa mga gawaing pansibika at papampamayanan.
 - c. Indikasyon ng pag-aaral sa kolehiyo ang pagiging makabansa.
 - d. Karamihan ng mga kabataang Pilipino ay walang pinag-aralan.
9. Bakit isa sa mahahalagang indikasyon ng pagkakaroon ng sapat na edukasyon ang tamang pag-awit ng Lupang Hinirang?
- a. Isang palatandaan ng sapat na edukasyon ang paggalang sa mga simbolo ng Pilipinas.
 - b. Bahagi ng pormal na edukasyon ang pagtuturo ng tamang pag-awit ng Lupang Hinirang

- c. Araw-araw inaawit sa paaralan ang pambansang awit
 - d. Ang kahusayan sa pagmememorya ng kanta ay isang palatandaan ng sapat na edukasyon
10. Isa sa mahahalagang ugali sa pag-aaral o study habit ang pakikipag-usap sa guro sapagkat...
- a. Kailangan mo ring magpalapad ng papel sa guro paminsan-minsan
 - b. Tulad sa ano mang pakikipag-ugnayan ang komunikasyon ng guro at mag-aaral ay nararapat na bukas at maayos
 - c. Mahalagang paraan ang pakikipag-usap sa guro upang makatiyak na tama ang pagkaunawa sa mga takdang-aralin at sa paghahanda sa mga pagsusulit
 - d. Madalas mahirap kausapin ang guro

PAGTUKLAS NG DATING KAALAMAN

Ako, Sampung Taon Mula Ngayon

Panuto : Sagutan ang "Ako, Sampung Taon Mula Ngayon," sa pamamagitan ng pagsusulat ng sagot sa mga tanong sa loob ng kahon. Maging tapat sa sarili sa inyong paglalarawan ng iyong iniisip at ninanais na sarili sampung taon mula ngayon. (10 hanggang 15 minuto)

<p>Ang Aking Trabaho Anu-ano ang aking mga gawain ? Saan ako nagtrabaho? Sino-sino ang mga katrabaho ko? Ako ba ay nasa opisina o lumalabas ng opisina? Ano ang kalagayan sa aking pinagtrabahuhan? Ginagamit ko ba ang aking kasanayan sa paggamit ng lakas, isip, o mga talento?</p>
<p>Ang Aking Natapos na Pag-aaral Mayroon ba akong titulo sa kolehiyo? Ako ba ay nagpapatuloy sa pag-aaral? Ako ba ay may karagdagang mga pagsasanay? May mga karagdagan ba akong kasanayan bukod sa kinakailangan sa aking trabaho? Natupad ko ba ang aking mithiin sa pag-aaral?</p>
<p>Ang Aking Oras sa Paglilibang Ano ang kinahilligan kong mga gawain? Mayroon ba akong kasanayang natutuhan para sa paglilibang? May natamo na ba akong ninanais na gawin na dati rati'y wala akong panahong gawin? Ako ba ay nagbibiyahe sa ibang bansa? Sa ibang lugar sa bansa? Ang akin bang tirahan ay may impluwensya sa uri ng aking paglilibang? Mayroon ba akong panahon sa sarili? Ako ba'y nakapagbabasa pa ng mga aklat?</p>
<p>Ang Aking Pakikipagkapwa Paano ako makisama sa ibang tao? May sarili na ba akong pamilya? Ako ba ay isa nang potensyal na lider? Gusto ba ako ng mga tao? Marami ba akong</p>

kaibigan o iilan lamang? Ako ba ay kasal na? Marunong na ba akong lumutas ng mga alitan o suliranin sa ugnayan? Gusto ko ba ang makihalubilo sa ibang tao ? Mas gusto ko ba ang napag-iisa?

Ako, Ngayon

Panuto : Sagutan ang Ako, Ngayon, sa pamamagitan ng pagsusulat ng sagot sa mga tanong sa loob ng kahon. Maging tapat sa saili sa inyong paglalarawan ng iyong iniisip at ninanais na sarili sampung taon mula ngayon. (10 hanggang 15 minuto)

Ako, Ngayon

<p>Ang Aking Pag-aaral/Mga Gawain : Anu-ano ang aking mga gawain? Ako ba'y nasa paarala? Sino-sino ang mga kaklase ko? Ako ba ay may magagandang marka? Ano ang madalas kong makuhang grado? Ginagamit ko ba ang aking kasanayan sa paggamit lakas, isip, o mga talento?</p>
<p>Ang Aking <i>Extra-curricular</i> Activities Ako ba ay nagpapatuloy sa pag-aaral? Ako ba ay may karagdagang mga pagsasanay? May mga karagdagan ba akong kasanayan bukod sa kinakailangan sa aking mga gawain sa paaralan? Natutupad ko ba ang aking mithiin sa pag-aaral?</p>
<p>Ang Aking Oras sa Paglilibang Ano ang kinahiiligan kong mga gawain ? Mayroon ba akong kasanayang natutuhan para sa paglilibang ? May natamo na ba akong ninanais na gawin na dati rati'y wala akong panahong gawin ? Ako ba ay nagbibiyaha sa iba't ibang lugar? Ang akin bang tirahan ay may impluwensya sa uri ng aking paglilibang ? Mayroon ba akong panahon sa sarili ? Ako ba'y nakapagbabasa pa ng mga aklat?</p>
<p>Ang Aking Pakikipagkapwa Paano ako makisama sa ibang tao? Malapit ba ako sa aking pamilya? Ako ba ay isa nang potensyal na lider? Gusto ba ako ng mga tao? Marami ba akong kaibigan o iilan lamang? Ako ba ay may kasintahan na? Marunong na ba akong lumutas ng mga alitan o suliranin sa ugnayan? Gusto ko ba ang makihalubilo sa ibang tao? Mas gusto ko ba ang napag-iisa?</p>

Sagutan ang mga tanong. Isulat ang iyong mga sagot sa kwaderno.

1. Ano ang natuklasan mo sa iyong sarili? Ipaliwanag
2. Ihambing ang nais mong maging sampung taon mula ngayon sa kung ano ka ngayon.
3. Sa iyong palagay, posible ba ang sariling inilarawan mo sa *Ako, Sampung Taon Mula Ngayon* ? Ipaliwanag

PAGLINANG NG KAALAMAN, KAKAYAHAN AT PAG-UNAWA

Gawain 1: Basahin ang sanaysay tungkol sa liham ni Rizal sa mga kababaihan ng Malolos.

Sa kanyang liham sa mga kadalagahan ng Malolos na sinulat noong 1889, ipinahahayag ni Jose Rizal ang kanyang papuri at paggalang sa katapangang ipinamalas ng mga ito sa pagsusulong ng karapatan sa edukasyon – isang di-karaniwang hakbang para sa maraming kababaihan sa kanyang panahon. Ayon kay Rizal, namulat siya sa pananaw na ang kababaihang Pilipino ay katuwang sa layunin para sa ikagagaling ng bayan. Batay sa kanya, ang mithiin ng mga kadalagahan ng Malolos para sa karunungan ay patunay ng pagkamulat sa tunay na kahulugan ng kabanalan - kabanalang nakatuon sa kabutihang-asal, malinis na kalooban at matuwid na pag-iisip. Binibigyang-diin ni Rizal ang tungkulin ng kababaihan – bilang dalaga at asawa – sa pagbangon ng kanilang dignidad at halaga sa lipunan. Kaugnay nito, inilalarawan niya ang katangian ng kababaihan sa Europa at bilang halimbawa ay pinakita ang babaing Sparta bilang huwaran ng pagiging mabuting ina. Ipinapayo ni Rizal na gamitin ang halimbawang ito upang maitaguyod ang isang anak na marangal at magtatanggol sa bayan. Bahagi rin ng liham ang pagpapaalala ni Rizal sa lahat na gamitin ang isip na kaloob ng Diyos, upang matukoy ang katotohanan at hindi maging alipin ninoman. Binigyang-puna niya sa liham ang mga hindi kanaisnais na gawain ng mga prayle, gayundin ang pagiging mulat ukol sa tunay at huwad na relihiyon. Ang payo ni Rizal ay "mulatin ang mata ng anak sa pag-iiingat at pagmamahal sa puri, pag-ibig sa kapwa sa tinubuang bayan, at sa pagtupad ng ukol. Ulit-uuliting matamis ang mapuring kamatayan sa alipustang buhay".

Mga Tala: Ika-17 ng Pebrero 1889 nang isulat ni Jose Rizal – gamit ang wikang Tagalog – ang liham na ito habang ginagawa ang anotasyon sa aklat ni Morga. Isinulat niya ito sa London, limang araw matapos ipaalam sa kanya ni Marcelo H. del Pilar ang isang mahalagang pangyayari sa bayan ng Malolos. Ayon sa pagsasalaysay, ika-12 ng Disyembre 1888 nang may 20 kadalagahan ng Malolos ang naghain ng petyon kay Gobernador-Heneral Weyler upang magtayo ng isang "panggabing paaralan." Layunin nila na mag-aral ng wikang Español sa ilalim ni Teodoro Sandiko, isang propesor sa Latin. Gayunpaman, hindi sinang-ayunan ni Padre Felipe Garcia, ang kura paroko, ang petyon. Naging dahilan ito upang hindi rin pumayag ang gobernador-heneral na maitatag ang paaralan. Sa kabila ng pagtutol, hindi dagliang sumuko ang mga kadalagahan sa kanilang layunin. Patuloy silang nanawagan at nang lumaon, pumayag na rin ang pamahalaan na maitatag ang paaralan, bagama't tumagal lamang ito ng tatlong buwan. Si Señora Guadalupe Reyes ang nagsilbing guro ng mga kadalagahan.

Sagutin:

1. Tungkol saan ang sanaysay? Ipaliwanag
2. Sa iyong palagay, ano ang damdamin ni Jose Rizal tungkol sa edukasyon para sa mga kababaihan ng Malolos? Pangatwiranan.
3. Sa iyong palagay, bakit humihiling ang mga kababaihan ng Malolos na magkaroon ng paaralan para sa kanila? Ipaliwanag.
4. Bakit kaya hindi pinapayagan ng pamahalan noong panahon ni Rizal na makapag-aral ang mga kababaihan? Ipaliwanag.

Gawain 2

Magsaliksik sa internet o sa aklatan ng paaralan; Basahin ang Liham ni Rizal sa mga Kababaihan ng Malolos. Gumawa ng maikling “reaction paper” tungkol dito.

Ang rubric sa ibaba ang gagamitin upang tayain at markahan ang iyong ginawang *reaction paper*.

Rubric sa Pagtataya ng *Reaction Paper*

Ang sumusunod na rubric ay magtataya sa iyong paglalagom (0-3 points), reaksyon (0-4 points), at technical writing (0-3 points) para sa kabuuang 10 puntos.

	Pagbubuod	Reaksyon	Pagsulat/ Gramatika
4	<ul style="list-style-type: none"> • mahusay ang daloy ng mga konsepto sa ginawang pagbubuod • mahusay na pag-unawa sa mga malalaking konsepto ☐ ang buod ay nagpapakita na natalakay ang mga pangunahing konsepto sa binasang sanaysay at naipakita kung paanong nabuo ang mga pangunahing ideya 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ may ebidensya ng masusi at malalim na repleksyon ☐ may ebidensya ng naging pagtatalo sa iyong isip tungkol sa epekto ng binasa sa iyong pananaw ☐ may ebidensya na lumawak ang iyong pananawtungkol sa isyung ito 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ malinaw ☐ maiksi subalit malaman ☐ tama ang pangangatwiran ☐ kapani-paniwala ☐ walang mga pagkakamali sa gramatika
3	<ul style="list-style-type: none"> ☐ mahusay na pag-unawa sa mga malalaking konsepto ☐ ang buod ay nagpapakita na natalakay ang mga pangunahing konsepto sa binasang sanaysay at naipakita kung paanong nabuo ang 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ may ebidensya ng pagninilay tungkol sa maaring maging epekto ng binasa sa mga mambabasa ☐ may ebidensya ng naging pagtatalo sa iyong isip tungkol sa epekto ng binasa sa iyong pananaw 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ malinaw ☐ maiksi subalit malaman ☐ tama ang pangangatwiran ☐ kapani-paniwala ☐ walang mga pagkakamali sa gramatika

	Pagbubuod	Reaksyon	Pagsulat/ Gramatika
	mga pangunahing ideya		
2	☐ may sapat na pagka-unawa sa pangunahing ideya ☐ naipakita sa buod kung paanong nabuo ang mga pangunahing ideya	☐ may ebidensya ng pagninilay tungkol sa halaga ng konsepto o mga ideya sa binasa ☐ bahagya lamang ang ebidensyang may pag-unawa sa halaga ng binasa sa sariling pananaw	☐ malinaw ☐ maiksi subalit malaman ☐ tama ang pangangatwiran ☐ kapani-paniwala ☐ may kaunting mga pagkakamali sa gramatika
1	☐ hindi kumpleto ang pag-unawa sa mga konsepto sa binasang sanaysay	☐ hindi kumpleto ang pagpapaliwanag ng halaga o epekto ng binasa sa sariling pananaw	☐ hindi malinaw ang mga pagtalakay ☐ maraming paligoy-ligoy ☐ kapani-paniwala ☐ may kaunting mga pagkakamali sa gramatika
0	☐ walang pagbubuod	☐ walang naging pagninilay	☐ hindi kapani-paniwala ☐ Maraming mga pagkakamali sa pagsulat at sa gramatika

Gawain 3: Balikan ang mga maikling mga anekdota sa buhay ng mga sumusunod na matagumpay na tao sa mga naunang modyul sa ikaapat na markahan:

- a. Rocell Ambubuyog
- b. Cecilio K. Pedro
- c. Diosdado Banatao

Suriin: Ano ang naging papel ng pag-aaral sa kanilang pagtatagumpay? Ipaliwanag.

a. Rocell Ambubuyog

b. Cecilio K. Pedro

b. Diosdado Banatao

Gawain 4: Magsaliksik o mag-research sa internet ng mga kwento ng tagumpay dahil sa pagsusumikap sa pag-aaral o mga kwento ng pagpapahalaga sa edukasyon: (Maari ring gumupit sa mga pahayagan at magasin kung walang access sa internet).

- Mga kwento ng tagumpay dahil sa pagsusumikap sa pag-aaral
Mga mungkahing maaring puntahang website:
<http://www.virlanie.org/who-we-are/success-stories/>
<http://sorsoqonunited.wordpress.com/category/sorsoqon-success-stories/>
<http://www.sdef.org/success.html>
http://www.educationfoundation.com/Scholarships/Scholarship_Success_Stories
<http://www2.children.org/en/us/News/FeatureStories/2008/Pages/Article-Hope101-12-2-08.aspx>
- Mga kwento ng pagpapahalaga sa edukasyon
<http://abcnews.go.com/GMA/LifeStages/story?id=3167970>
<http://newsinfo.inquirer.net/inquirerheadlines/nation/view/20100530-272847/4-Gs-keep-this-oldest-89-graduate-going>
<http://www.guideposts.org/celebrities/inspirational-story-kate-snow-and-worlds-oldest-student>

Sagutin:

1. Batay sa iyong mga nabasa, bakit mahalaga ang pag-aaral?
2. Anu-ano ang mga katangian ng mga pangunahing tauhan sa mga kwento na naging dahilan ng kanilang pagtatagumpay?
3. Paano nila nakamtan ang tagumpay? Ipaliwanag

Gawain 5: Panayam

Panuto: Kapanayamin ang ilang mga manggagawa, propesyonal at mga negosyante sa iyong lugar. Mas mainam na makapanayam ng dalawa sa bawat antas ng kinikita. Ang *minimum wage earner*, ang mataas sa *minimum wage*, at ang mataas o malaki ang kinikita.

Mga Maaring Itanong: (Maaaring magbalangkas ng sariling mga tanong. Ang impormasyong kailangang makuha ay: kuntento ba sila sa kanilang gawain at sinusuweldo?)

1. Magkano ang kinikita mo sa isang araw? Sapat ba ito sa iyong pangangailangan? Sa pangangailangan ng iyong pamilya?
2. Anu-ano ang mga gawaing kailangan mong gawin sa iyong trabaho? Naisasagawa mo ba ang mga ito ng maayos?
3. Paano ka nagkaroon ng ganitong mga kasanayan o kakayahan?
4. Kung bibigyan ka ng pagkakataon, nanaisin mo ba ang bumalik sa paaralan? Bakit?
5. Sa iyong palagay, ano ang halaga ng iyong mga naging pagsasanay o pag-aaral at karanasan sa iyong napiling hanapbuhay? Ipaliwanag.

Antas ng Arawang Minimum Wage sa Bansa sa Bawat Rehiyon (2011)

- NCR — P426
- CAR (Cordillera Administrative Region) – P272
- Region I Ilocos — P248
- Region II, Cagayan Valley — P245
- Region III Central Luzon — P330
- Region IV A CALABARZON — P232
- Region IV B MIMAROPA – P664
- Region V Bicol – P247
- Region VI Eastern Visayas – P253
- Region VII Central Visayas — TBD
- Region VIII Western Visayas – P277
- Region IX, Zamboanga Peninsula — P255,
- Region X, Northern Mindanao – PP286
- Region XI, Davao Region — P286
- Region XII Central Mindanao — P260
- Region XIII Caraga — P232
- Autonomous Region in Muslim Mindanao – P222

6. Sa pamamagitan ng *Power Point presentation* ay gumawa ng *report* o pag-uulat tungkol sa naging panayam.
7. Ilulat ito sa klase.

Rubric sa Pagtataya ng *power point presentation*

Pagmamarka

4- Lubos na kasiya-siya

3-Kasiya-siya

2-Di-kasiya-siya

1- Hindi namasid

0-Walang Proyekto

Kaalaman:

Nagpapamalas ng pag-unawa sa nilalaman ng ginawang power point presentation

Nasasagot ang mga tanong tungkol dito

Haba ng Presentasyon:

Sapat ang haba nito upang maipakita ang nilalaman

Nilalaman

Nahagip ang lahat ng nilalamang kinakailangang ipakita

Sapat ang ipinakitang impormasyon upang maipahatid ang mensahe ng presentasyon

Walang inilagay na impormasyong walang kaugnayan o hindi kailangan sa presentasyon

Disenyo

Malikhain

Madaling masundan at maunawaan

Walang larawang walang kaugnayan sa presentasyon

PAGPAPALALIM

Basahin ang sumusunod na sanaysay.

Halaga ng Pag-aaral sa Paghahanda Para sa Pagnenegosyo o Paghahanapbuhay

Ngayong nasa haiskul ka na, mas mahihirap na ang mga asignatura mo. Higit na marami ka nang mga gawain sa paaralan, mga takdang-aralin, *projects* at pati na rin *research work*! Mas komplikado na ang mga desisyong kailangan mong gawin at mga kinakaharap na sitwasyon. Minsan, talaga namang nakaka *stress*; kaya naman madalas kang magreklamo, “masyadong mahigpit ang *teacher* ko, mahirap ang *test*, *unfair* ang mga *rules and regulations*. Lahat sinisisi sa bumabang mga marka sa eskwela. Ang hirap maging estudyante!

Sabi nila ang mga teenager daw ay talaga namang napakasensitibo. Higit na mahirap tuloy magbigay tuon sa mga gawain sa eskwela. Minsan naman tinatamad mag-aral. Di ba mas masarap manood ng t.v. o kaya makinig ng musika o kaya maglaro ng games sa kompyuter?

Pero ano naman ang mangyayari sa kinabukasan mo kung hindi ka mag-aaral? Paano na lang ang pangarap mong maging *visual artist*, o abogado, guro kaya o doktor, o matagumpay na negosyante kung haiskul pa lang eh tinatamad ka na?

Malaki ang kaugnayan ng kasanayan at natapos na pormal na edukasyon sa pagtatagumpay sa merkado ng paggawa. Ang mga taong may higit na mataas na kasanayan o may naipong higit na maraming mga kasanayan sa pamamagitan man ng pormal na edukasyon – akademiko o teknikal-bokasyonal, o sa kaugnay na karansan sa hanapbuhay ay higit na matagumpay sa merkado ng paggawa. Makikita ito sa higit na malawak na oportunidad sa merkado, higit na mababang porsyento ng kawalan ng trabaho o unemployment at sa higit na mataas na pasahod.

Ang Merkado sa Paggawa o Labor Market

Isang malaking paligsahan ang merkado sa paggawa o *labor market*. Ang mga trabaho at ang katumbas na pasahod dito ay nakadepende sa antas ng pangangailangan ng mga kumpanya para sa mga kasanayang ito at ang bilang ng mga mayroong ganitong kasanayan. Kailangan ng mga kumpanya ang iba't ibang antas ng kasanayan sa kanilang pagpapasya sa pagtanggap ng manggagawa. Ang merkado sa paggawa naman ay nag-aalok ng sari-saring mga kasanayan at kakayahan o talento. Halimbawa, sa industriya ng produksyon o *manufacturing industry*, maaring ang paggawaan ay mangailangan ng mga *medium skilled workers* sa aktuwal na paggawa at pagbubuo ng mga bahagi ng produkto at *higher skilled workers* upang balangkasin at pag-isipan kung anu-ano ang kailangang sangkap at disenyo ng produkto.

Kung may kakulangan sa isang kasanayan sa merkado ng paggawa, magiging higit na mataas ang pasahod sa manggagawang may kasanayang ito. Ito ang mga trabahong tinatawag na *in-demand* o may *demanded skill set*. Mas malaki ang posibilidad sa mabilis na pagkakaroon ng trabaho para sa may mga may *demanded skill set*. Bukod pa rito nakatitiyak sila ng higit na mataas na pasahod.

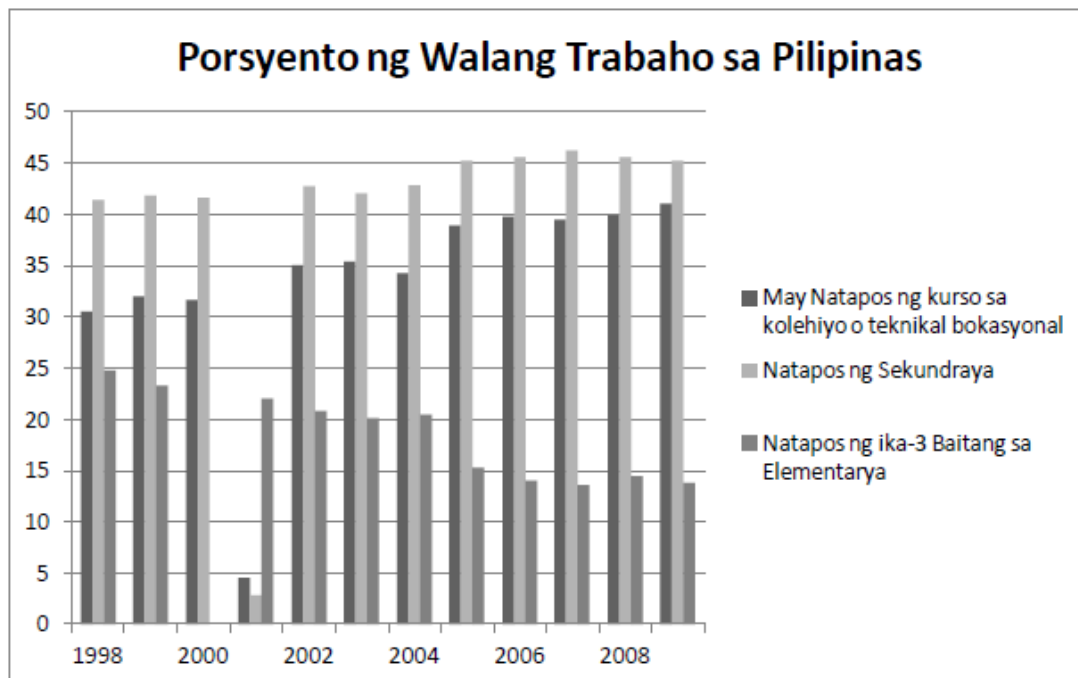
Ayon sa American Heritage Dictionary, ang edukasyon ay mga kaalaman at kasanayang nakakamtan at umuunlad sa pamamagitan ng proseso ng pagkatuto. Ang taong may pormal na edukasyon ay higit na may kakayahang magtamasa pa ng higit na kaalaman at maging isang *highly skilled* na manggagawa. Kaya nga mas higit na pinapaboran ng mga kumpanya ang mga aplikanteng mayroong pormal na edukasyon.

Binigyan ng katumbas na antas ng kasanayan ang mga trabaho ng US Department of Labor. Kabilang ang tinapos na pormal na edukasyon o pagsasanay at lawak ng karansan bilang panukat ng antas ng mga kasanayan o skill levels. Makikita ito sa sumusunod na paglalarawan.

Edukasyon at Kawalan ng TRabaho o *Unemployment*

Hindi lamang sa paghahanap ng trabaho, mahalaga rin ang edukasyon sa pagpapanatili ng trabaho. Higit na mataas ang kawalan ng trabaho sa mga mas kakaunti ang kasanayan o pormal na edukasyon.

Makikita sa tsart na pinakamataas ang porsyento ng mga walang trabaho sa mga natapos ng sekundarya mula pa noong 1998; pumangalawa dito ang may natapos na kurso sa kolehiyo. Halos doble ang bilang ng mga walang trabaho ng mga nagtapos sa sekundarya kung ikukumpara sa natapos sa kolehiyo o teknikal-bokasyonal na kurso.

Hango sa [CIA World Factbook](#) - January 1, 2011

Mapapansing mababa ang posyento ng walang trabaho sa mga natapos lamang ng unang tatlong baitang sa elementarya; ngunit hindi nangangahulugan ito na mas mabuti ang kalagayan pangkabuhayn nila. Nangangahulugan lamang ito na higit na marami ang hanapbuhay para sa mga trabahong hindi nangangailangan ng mataas na kasanayan tulad ng pamamasukan bilang katulong, manggagawa sa *factory*, construction worker, o tintera sa ating bansa. Dapat ding tingnan na karamihan sa mga natapos lamang ng unang tatlong taon sa elementary ay hindi permanente o pangmatagalan ang trabaho, maliit ang pasahod, kadalasa'y arawan ang bayad, at higit na nangangailangan ng pisikal na lakas sa kanilang gawain.

Tingnan naman natin ang pasahod sa iba't ibang mga trabaho sa Pilipinas ayon sa datos ng National Statistics Office (2011):

Trabaho	Pasahod kada buwan
Propesyonal	
Piloto	Php 98,575
Inhinyero	Php 27,899
Guro sa Kolehiyo	Php 19,524
Tagapagtuos o Accountant	Php 17,997
Guro	Php 14,991
Nars	Php 8,669
Teknikal-Bokasyonal	
Mekaniko ng sasakyan	Php 8,711
Karpentero	Php 7,163
Drayber ng bus	Php 8,802
Hotel Receptionist	Php 8,754
Chamber maid	Php 7,843
Kinakailangan ng Diploma sa Sekundarya	
Postman	Php 8,448
Garment cutter	Php 6,352
Tindera	Php 6,351
Di-kailangan ng Diploma sa Sekundarya	
Kasambahay	Php 2,500
Construction Worker	Php 250 kada araw

Malaki ang tsansang maging maunlad ka sa larangan ng paghahanapbuhay maging ito man ay sa pamamasukan o sa pagtatayo ng sariling negosyo kung ikaw ay may higit na mataas na kasanayan o natapos na kurso – akademiko o teknikal-bokasyonal.

Epekto ng Kawalan ng Edukasyon sa Pamumuhay sa Lipunan

Higit sa iyong sarili, kailangan ka ng ating bansa. Kailangan ka ng Pilipinas. Ang kawalan ng edukasyon ng marami nating kababayan ay nagpapalala sa mga krisis sa bansa; sa ekonomiya, politika, kalusugan at iba pa. Sabi nila magastos mag-aral, pero makailang ulit na mas magastos pa dito ang kawalan ng edukasyon. Siyempre pa iyong mga taong hindi nakapag-aral ang unang nakararamdam ng kasalatan bunga ng kawalan ng edukasyon. Wala silang sapat na kakayahan para lubos na maunawaan ang mga nagaganap sa paligid at paano sila naapektuhan nito, para makinabang ng lubos sa mga benepisyo at serbisyong maaaring maibigay ng iba't ibang mahahalagang institusyong panlipunan at para maipaglaban ang mga karapatan nila. Nagiging *marginalized* tuloy sila. Wala silang boses pagdating sa mga mahahalagang usapin sa bansa. Parusa ang maging mangmang.

Hindi lang ang mga hindi nakapag-aral ang nagbabayad sa kasalatang bunga ng kawalan ng edukasyon. Tayo rin, ang pamilya natin, kahit na edukado pa sila at

magaganda ang trabaho o negosyo. Halimbawa na lang sa isang barangay, kung ang mga ito ay hindi nakapag-aral at naturuan ng kahalagahan ng kalinisan at pangangalaga sa kapaligiran, isipin mo ang magiging kalagayan ng paligid. Kahit na may iilan dito na nakapag-aral ay may pagpapahalaga sa kalinisan at pangangalaga sa kapaligiran, tiyak na mangingibabaw parin ang uri ng pamumuhay ng mas nakararami dito. Maaring marami sa kanila walang maayos na palikuran, nagtatapon ng basura kung saan-saan. Maaring hindi nila maunawaan ang kaugnayan ng kalinisan ng paligid sa kalusugan. Kapag lumaganap ang sakit sa lugar na ito dahil sa kanilang kapabayaang hindi ba't lahat naman maaring magkasakit pati na iyong malinis sa pamamahay.

Tuwing eleksyon, may karapatan din silang bumoto. Kung salat sila sa kakayahang unawain ang mga tunay na pinag-uugatan ng kahirapan sa bansa, o dahil hindi makakuha ng trabahong sapat ang pasuweldo mas madali sa kanila ang papaniwalain sa mga pangako ng tiwaling politiko, lalo na kung may kapalit na malaking pera.

Isipin mo na lang, demokratiko ang bansang ito, ang mayorya ang siyang nagpapasya at nangingibabaw. Kung ang karamihan ay hindi nakapag-aral, sila ang mayorya, sila ang mangingibabaw sa bansa.

Ayon sa pag-aaral ng EDCOM o ng 1993 Congressional Education Commission at ng 2003 Functional Literacy, Education and Mass Media Survey (FLEMMS), mahigit sa 3.8 milyong Pilipino ang “no read, no write”, at mahigit sa 9.2 milyon naman ang bahagya lang nakapag-aral o hindi nakatapos ng elementarya. Mas marami pa dito ang kahit na nakapag-aral ay hindi naman makapagsalita at makaintindi ng wikang Ingles. Kailangan pa rin natin ang sapat na kasanayan sa wikang ito para makasabay sa mga pagbabago sa *demands* sa *job market*. Ayon sa DOLE (2010), kasama sa mga *Key Employment Generators* ang *Cyber-services*, tulad ng pagiging *call center agents* at *medical transcriptionist*; *medical tourism and health services* at *overseas employment*. Kailangan sa mga trabahong ito ang kahusayan sa pagsasalita ng wikang Ingles. Sa survey naman ng Filipino Youth Study noong 2001, lumalabas na malayo pa rin ang mga Pilipino sa ideya ng EDCOM ng isang Pilipinong may sapat na edukasyon. Karamihan ng mga kabataan (65%) ang hindi sumasali o nakikilahok sa mga gawaing pansibika o pampamayanan. 37% lamang ang nakakaawit nang tama ng pambansang awit at 38% lang ang kayang bigkasin ang Panatang Makabayan.

Tuwing eleksyon, may karapatan din silang bumoto. Kung salat sila sa kakayahang unawain ang mga tunay na pinag-uugatan ng kahirapan sa bansa, o dahil hindi makakuha ng trabahong sapat ang pasuweldo mas madali sa kanila ang papaniwalain sa mga pangako ng tiwaling politiko, lalo na kung may kapalit na malaking pera. Isipin mo na lang, demokratiko ang bansang ito, ang mayorya ang siyang nagpapasya at nangingibabaw. Kung ang karamihan ay hindi nakapag-aral, sila ang mayorya, sila ang mangingibabaw sa bansa.

Ang pag-aaral ay may napalaking epekto sa lipunan ng tao. Masasabing hindi ganap ang pang-unawa ng tao kung hindi ito nakapag-aral. Sa pag-aaral nahahasa ang isip sa paggawa ng mga tamang pasya. Mas nagiging makatwiran at matalino siya kung nakapag-aral. Sa pamamagitan ng edukasyon ay napalalaganap ang kaalaman at ang mga mahahalagang impormasyon sa buong mundo. Ang isang taong hindi marunong bumasa o sumulat ay walang kakayahan upang matanggap ang mga kaalaman at impormasyong ito. Sarado ito sa mga pagbabago at mga pag-unlad sa kaalaman sa mundo.

Sa kabilang banda, ang taong nakapag-aral ay waring bukas na silid sa mga pagbabago at mga kaganapan sa daigdig. Ang kalidad ng yamang tao ng isang bansa ay madaling mahuhusgahan sa bilang ng mga nakapag-aral na populasyon na naninirahan dito. Sa madaling salita, ang edukasyon ay pangunahing sangkap upang magkaroon ng pag-unlad ang isang bansa at gayundin upang mapanatili ang pag-unlad na ito.

Ito marahil ang dahilan kung bakit ang mga mayayamang bansa ay may napakataas na *literacy rate* at lubos na produktibong mga mamamayan.

Ngayon marahil ay kumbinsido ka na na mahalagang matapos mo ang iyong pag-aaral. Ngunit ikaw nama'y nasa unang taon pa lang. Higit na mahalaga sa ngayon na matapos mo ang haiskul nang sa gayo'y makapagpatuloy ka pa sa pagpapaunlad ng iyong mga kasanayan sa pamamagitan ng pormal na edukasyon – pang-akademiko o teknikal-bokasyonal, o sa pamamagitan ng patuloy na pagsasanay at paghahasa ng mga talent o kakayahan.

Sa kabilang banda, ang taong nakapag-aral ay waring bukas na silid sa mga pagbabago at mga kaganapan sa daigdig. Ang kalidad ng yamang tao ng isang bansa ay madaling mahuhusgahan sa bilang ng mga nakapag-aral na populasyon na naninirahan dito. Sa madaling salita, ang edukasyon ay pangunahing sangkap upang magkaroon ng pag-unlad ang isang bansa at gayundin upang mapanatili ang pag-unlad na ito.

Mga Paraan sa Pagpapaunlad ng mga Kasanayan sa Pag-aaral (Study Skills)

Paano ka nga ba magsisimula? Maaring itanong mo ito. Narito ang ilan sa mga paraan upang mapagbuti ang iyong pag-aaral sa haiskul at nang matiyak ang iyong pagtatapos sa loob ng anim na taon.

1. *Isulat mo ang iyong mga takdang-aralin sa iyong kuwaderno.* Mahalagang isulat mo sa iyong kwaderno ang iyong mga takdang aralin. Maari rin namang sa iyong *notepad* sa *cellphone* o sa iyong *daily planner* ito isulat, tiyakin lamang na naitala mo ang mga ito nang kumpleto. Maaari mong ihanay ang mga ito ayon sa itinakdang panahon o ayon sa halaga, tulad sa isang simpleng “*to-do-list*”. Ibilang din sa listahan ang mga pagsusulit at mga kailangang tapusing gawain at proyekto sa paaralan.
2. *Huwag kalimutang dalhin sa paaralan ang araling-bahay.* Maaring simple ito sa iyong pandinig, ngunit maraming mag-aaral na ang lumagpak dahil lamang sa nakalimutan nilang dalhin ang isang napakahusay sanang artikulo, sanaysay o proyekto. Kailangang magkaroon ka ng isang espesyal na lalagyan para sa iyong mga araling-bahay. Dapat din na mayroon kang lugar na kung saan ito palagiang

ginagawa araw-araw. Kailangang ugaliing isilid sa espesyal na lalagyan ang mga natapos na araling-bahay at isilid ito sa iyong bag na pamasok sa eskwela.

3. *Makipag-usap ka sa iyong guro.* _Ang isang magandang ugnayan ay nakasalalay sa mahusay na komunikasyon. Ang ugnayan ng guro at mag-aaral ay gayon din. Ang di-maayos na komunikasyon sa guro ay maari ring maging dahilan ng mababang marka, sa kabila ng iyong mga pagsusumikap sa pag-aaral. Pagkatapos ng klase, tiyaking nauunawaan mo ang lahat ng araling-bahay na itinakda ng guro. Huwag mag-atubiling magtanong kung may hindi nauunawaan. Maariing itanong kung ano ang banghay na nais ng guro sa iyong pag-uulat o anong uri ng mga tanong ang ibibigay nito sa pagsusulit. Kung mas marami kang itinatanong mas handa ka sa paggawa ng araling-bahay o magsanay para sa pagsusulit.
4. *Magsaayos sa pamamagitan ng paggamit ng kulay.* Gumamit ng sistema ng pagsasaayos gamit ang kulay o color-coding upang panatilihin nasasaayos ang iyong mga takdang gawain at aralin. Maaring magtalaga ng isang kulay para sa bawat asignatura. Halimbawa pula para sa Agham, berde para sa English. Isang kulay lang ang gamitin para sa kwaderno, gawain, folder o pananda para sa bawat asignatura.

Maaari ring gamitin ang *color coding* sa pagsasaliksik. Halimbawa, kung nagbabasa ng aklat ay dapat na may nakahandang panandang may iba't ibang kulay. Maglagay ng pananda sa mga pahina na kinakailangan mo pang pag-aaralan at tukuyin sa iyong ulat o sanaysay.

5. *Magtalaga ng isang palagiang lugar para sa pag-aaral at paggawa ng araling-bahay.* Dapat lamang na angkop sa iyong pangangailangan at paraan ng pag-aaral ang napiling lugar. Mahirap matuto kung maraming istorbo sa lugar ng iyong pag-aaral. Ngunit iba-iba naman ang pangangailangan natin sa pag-aaral. Ang iba ay nangangailangan ng tahimik at maayos na silid o sulok sa bahay, samantalang ang iba naman ay mas nakapag-aaral kung may musikang naririnig. Ang iba ay hindi tumitigil hanggang hindi natatapos ang gawain, samantalang ang iba naman ay kailangang huminto paminsan-minsan upang magpahinga.

Maghanap ng iyong silid o sulok sa bahay na gagamiting palagiang lugar sa pag-aaral. Iyon ito sa iyong pangangailangan at personalidad. Maglagay dito ng mga gamit sa paaralan na palagiang ginagamit tulad ng ballpen, lapis at papel na sulatan.

6. *Ihanda ang iyong sarili sa mga pagsusulit.* Ang paghahanda sa pagsusulit ay hindi tungkol lamang sa pagsasanay para dito. Mahalaga rin ang kahandaang pisikal at pangkaisipan. Alagaan ang katawan, matulog nang maaga at kumain ng sapat lalong lalo na kung may pagsusulit na pinaghahandaan. Ang pamamahala ng oras ay mahalaga rin sa pagsusulit. Sa pagsasanay para sa pagsusulit makatutulong din na orasan ang sarili sa pagsagot sa mga tanong. Tiyaking hindi labis na magtatagal sa isang tanong upang masagutan ang lahat ng bilang.
7. *Alamin ang iyong pangunahing paraan ng pagkatuto (Learning Style).* Iba-iba ang paraan ng pagkatuto ng bawat mag-aaral. Kadalasang nahihirapan ang mga mag-aaral na matuto dahil lamang hindi nila alam ang paraan ng pag-aaral na katumbas ng kanilang paraan ng pag-iisip at pagkatuto.

Ang mga tinatawag na *auditory learners* ay natututo sa pakikinig. Mas natatandaan naman ng mga *visual learners* ang mga pinag-aaralan kung may

visual aids. Ang *tactile learners* ay higit na natututo sa paggawa o *hands-on* na gawain.

Bawat mag-aaral ay dapat na suriin at tayain ang kanilang mga ugali at likas na kakayahan at pagpasyahan kung paano mapabubuti ang kanilang paraan ng pagsasanay o pag-aaral na may pagsasaalang-alang sa mga paraan na ito ng pagkatuto.

8. *Itala ang mga mahahalagang puntos sa pinag-aaralan sa kwaderno*. Magtala ng mga mahahalagang bahagi ng pag-aaral sa iyong kwaderno. Kung ikaw ay isang *visual learner* nararapat na higit na mas detalyadong pagdodokumento ang iyong gawain. Maari ring gumawa ng mga paglalarawan ng mga ideya o konseptong iyong natutuhan upang mas madali itong matandaan at masundan kung naghahanda na sa pagsusulit. Matuto ring gumamit ng mga *concept* o *thought organizers*. Pag-aralan din kung ang mga bantas at simbolong ginagamit ng mga guro para sa mahahalagang puntos at konseptong itinuturo.
9. *Iwasan ang pagpapabukas-bukas*. Kung madalas mong ipagpaliban ang iyong mga gawain sa pag-aaral, madalas ay nagiging huli na ang lahat. Kung ipinagpapaliban mo ang paggawa, madalas dahil iniisip mo na walang iba pang magiging suliranin sa iyong gawain o dahil to ay madali lamang gawin. Nararapat na ibigay natin ang tamang atensyon at kakayahan sa lahat ng ating gawain. Disiplina lamang ang kailangan upang magawa ito.
10. *Alagaan mo ang iyong kalusugan*. Bukod sa pagkain nang sapat, pagkakaroon ng sapat na pahinga at pag-eehersisyo, kailangan mo ring isaalang-alang ang mga pagbabagong nagaganap sa iyong sarili. Pakiramdaman ang iyong katawan kung kailan nito kailangan ang tamang paglilibang, tulad halimbawa ng pagbibisekleta o pamamasyal kasama ang mga kaibigan. Magdamit nang naaayon sa temperatura o kalagayan ng panahon. Kailangan rin ng bawat isa ng katahimikan para sa pagsusuri ng sarili o *self-examination*

Tayain ang Iyong Pag-unawa

1. Nagagawa mo ba ang mga imunangkahing paraan ng pag-aaral?
2. Anu-anong mga konsepto ang natutuhan sa binasa? Ipaliwanag
3. Bakit mahalaga sa tao ang nakapag-aral? Ipaliwanag.
4. Ano ang kapalit ng pagiging mangmang? Pangatwiranan.
5. Paano nakapagpapaunlad sa bayan ang pagkakaroon ng mga mamamayang nag-aral? Ipaliwanag.

Paghihinuha ng Batayang Konsepto

Matapos ang iyong naging mga pag-aaral, subukan mo muling sagutin ang kakailanganing anong:

Bakit mahalaga ang pag-aaral sa paghahanda sa pagnenegosyo at paghahanapbuhay?

PAGSASABUHAY NG MGA PAGKATUTO

Pagganap

Panuto: Tingnan ang iyong mga marka sa bawat asignatura sa Report Card. Suriin kung alin sa mga asignaturang ito ka nahirapan sa pag-aaral at mababa ang markang nakuha. Suriin din kung bakit ka nagkaroon ng kahirapan dito sa pamamagitan ng sumusunod na tsart.

Halimbawa:

<i>Asignatura</i>	<i>Markang Nakuha</i>	<i>Mga Naging Kahirapan sa Pag-aaral</i>	<i>Mga Dapat na Gawin/ Baguhin sa Pag-aaral ng asignaturang ito</i>
1. English	85	Paggawa ng sanaysay at <i>book report</i>	Ugaliin ang pagbabasa ng mga magasin o dyaryo upang masanay sa teknikal na panulat.
2. Matematika	90	Kulang ng oras sa paggawa ng mga araling-bahay	Unahin ang pag-aaral kaysa paglalaro.
3. Science and Technology	80	Pagsasaliksik tungkol sa iba't ibang uri ng bato at lupa Paggawa ng proyektong " <i>volcanic eruption experiment</i> "	Pagbabasa sa aklatan o pagsasaliksik sa internet tungkol sa iba't ibang uri ng bato at lupa at paggawa ng eksperimentong <i>volcanic eruption</i>
4. Filipino	90	Kulang ng oras sa pagbabasa	Magbasa sa halip na manood ng palabas sa telebisyon
5. Araling Panlipunan	97	Walang naging kahirapan	
6. MAPEH	95	Walang naging kahirapan	
7. Edukasyon sa Pagpapakatao	90	Kulang ang oras sa mga araling-bahay	Unahin ang pag-aaral sa paglalaro
8. T.L.E.	98	Walang naging kahirapan	

Pagninilay

Panuto: Pagnilayan ang sumusunod. Isulat sa kuwaderno ang iyong sagot.

Gabay na Tanong:

- ✓ Paano mo iuugnay ang mga natuklasan mong kakayahan at kahinaan sa pag-aaral sa gusto mong kurso o negosyo? Ipaliwanag
- ✓ Ano-anong mga ugali o gawi sa pag-aaral ang kailangan mong pag-ibayuhin o baguhin? Ipaliwanag.
- ✓ Paano makatutulong ang pagpapataas ng marka sa mga asignatura sa paaralan sa paghahanda sa iyong pinaplanong kuro akademiko o teknikal-bokasyonal o hanapbuhay o negosyo? Pangatwiran.

Pagsasabuhay

Matapos ito ay itatala ang mga asignaturang kailangang pag-ibayuhin ang pagsasanay o pag-aaral upang mapalakas ang mga kakayahang mahihina na kaugnay ng minimithing kurso akademiko o teknikal-bokasyonal. Magbuo ng *study circle/ group* sa mga asignatura na kung saan ka nahihirapan.

Mga Paalala sa Pagbuo ng Study Group o Study Circle

Kung magbuo ng *study group* o *study circle*, kinakailangang magtakda ng mga pamantayan upang mapanatili ang interes ng pangkat tulad ng sumusunod:

- a. Panatilihing tatlo hanggang anim na kasapi lamang ang pangkat upang maging mas epektibo ang pag-aaral. Maaaring makalito lamang o makaabala ang maraming miyembro
- b. Kung maraming nagnanais na sumali sa pangkat, hatiin sa dalawang pangkat ang grupo at magpalitan ng mga kasapi paminsan-minsan upang maiwasang makasakit ng damdamin ng mga kamag-aral at upang maibahagi ang kakayahan at kaalaman ng lahat.
- c. Huwag limitahan ang mga pipiling kasapi sa mga kaibigan lamang. Pumili ng mga matatalino, matitiyaga at masisipag na kamag-aral kung ang nais ay mapataas ang marka.
- d. Magtakda ng oras at palagiang lugar kung saan magkikita-kita at mag-aaral, himukin ang bawat isa na dumating sa takdang oras.
- e. Pangalanan ang iyong grupo.
- f. Bigyan ng pangalan ang iyong grupo upang magkaroon ang pangkat ng matibay na pagkakakilanlan at upang makahikayat pa nang iba na sumali.
- g. Sa unang pagpupulong , hikayatin ang mga miyembro ng pangkat na sabihin ang kanilang mga kalakasan o talent at kakayahan na maari nilang maitulong sa pangkat
- h. Mas makabubuti na ang lahat ay mabigyan ng pagkakataon na maging tagapamagitan. Ang tagapamagitan ang titiyak na hindi lumalabas sa dapat na talakayin ang pangkat.
- i. Magtulong tulong gumawa ng mga halimbawang pagsusulit at pasaguutan ito sa isa't isa
- j. Bigyan ng gantimpala ang mahusay na mga mungkahi o ideya. Maaring ito ay mabuting salita tulad ng “zinger”, “winner” o mga premyo tulad ng notebook o ballpen.

Ipasa sa guro ang iyong kwaderno sa pagtatapos ng araling ito. Binabati kita!

Mga Sanggunian :

1. Santamaria, Josefina (2006), *Career Planning Workbook* (4th ed.), Makati City: Career Systems, Inc.
2. Abiva, Thelma (1993), *Learning Resource for Career Development*, Q.C.: Abiva Human Development Services
3. Hango sa <http://www.tradingeconomics.com/philippines/unemployment-with-primary-education-percent-of-total-unemployment-wb-data.html>
4. Hango sa <http://cebuexperience.com/living-in-the-philippines/minimum-wage-in-the-philippines-2011/>
5. Hango sa <http://pinoytambay.blogspot.com/2006/04/unemployment-in-philippines.html>
6. Hango sa [CIA World Factbook](#) - January 1, 2011
7. Hango sa: filipinia.net
http://www.filipiniana.net/read_content.jsp?filename=R00000000040&keyword=ri zal&searchKey

Mga Larawan, hinango sa:

- www.thematter.wordpress.com, May 17, 2011
- www.defenselink.mil, May 18, 2011